

leki- pásztor

evangélikus
Lelkészi
szakfolyóirat

LVII. ÉVFOLYAM 12. SZÁM 1982. DECEMBER

TARTALOMJEGYZÉK

EGYHÁZUNK ÚTJÁN

Fejezetek a soproni evangélikus líceum történetéből (Dr. Fabiny Tibor) — — — — —	705
--	-----

TANULMÁNYOK

Időszerű evangélikus öntudatért	
A helyi evangélikus gyülekezetek, a Lutheránus Világszövetség és a világtávlatú keresztyénség (Dr. Hafenschér Károly) — —	716
Hol tart az Őszövetség-tudomány? (Dr. Muntag Andor) — —	722
Őseink hagyatéka (Tábori György) — — — — —	726

AZ IGEHIRDETŐ MŰHELYE

Óév (Józsa Márton) — — — — —	732
Újév (Ittész Gábor) — — — — —	734
Újév utáni vasárnap (Szimon János) — — — — —	737
Vízkereszt ünnepe (Nagy László) — — — — —	741
Vízkereszt után 1. vasárnap (Benzúr László) — — — — —	744
Vízkereszt után 2. vasárnap (Dr. Nagy István) — — — — —	746
Vízkereszt után utolsó vasárnap (Dr. Nagy István) — — — — —	749
Hévened vasárnap (Fehér Károly) — — — — —	751
Hatvanad vasárnap (Szabó Lajos) — — — — —	753
Ötvened vasárnap (Ittész Gábor) — — — — —	756
Böjt 1. vasárnapja (Botta István) — — — — —	758
Böjt 2. vasárnapja (Gáncs Péter) — — — — —	761

A LELKIPÁSZTOR 1982. ÉVI TARTALOMJEGYZÉKE — — — 764

EGYHÁZTÖRTÉNETI ÉVFORDULÓK

Negyven éves Tessedik Sámuel szobra (Huley Alfréd) Borító III	
---	--

LELKIPÁSZTOR

Felelős szerkesztő és kiadó: Dr. Nagy István
A szerkesztés munkájában a szerkesztő bizottság vesz részt
Előfizetési ár: havi 35,— forint, fél évre 210,— forint, egy évre 420,— forint
Csekk számla: Lelkipásztor Kiadóhivatal, Budapest 516—220507
Szerkesztőség és kiadóhivatal: 1088 Budapest VIII., Puskin u. 12.
Telefon: 142-074

Egyetemi Nyomda — 82.9700 Budapest, 1982. Felelős vezető: Sümeghi Zoltán igazgató

Kiadja a Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya
Indexszám: 26 451

ISSN 0133—2821

Egyházunk útján

Fejezetek a soproni evangélikus liceum történetéből

Fennállásának 425. esztendejét köszönti 1982 őszén Sopron egykori evangélikus líceuma, a mai Berzsényi Gimnázium. Szellemi közéletünk sokszor kárhozottatott, s olykor valóban túlzott jubileum-ülő hajlamához mértékletesen csatlakozva Sopron különböző rendezvényekkel és kiadványokkal készül az évfordulóra, többek között egy tanulmánykötet megjelentetésével a nagymúltú iskola történetéről. Az iskola múltjának feltárása — az utódok kötelező tiszteletadása mellett — izgalmas történelmi feladat is, ha meggondoljuk, hogy egy olyan oktatási intézményről van szó, amelyik ha fenntartót és helyet többször is változtatott, működésének folytonosságát mégis biztosítani tudta évszázadokon át, és amelynek a történetébe, sőt szinte mindennapjaiba kitapinthatóan begyűrűzött egész népünknek huzamosabb nyugodt periódusokat alig ismerő története.

Témánk kifejtésének már a kezdőpontjánál: *az iskola létrehozásának körülményeinél* ellentmondó nézetekbe ütközünk. Az a furcsa helyzet áll elő, hogy létezik a „gyermek”, de vitatott a születési éve — ami tulajdonképpen jubileumi évünk viszonyítási alapja — és „szülője”, vagy ha pontosabbak akarunk lenni: újjászüelője. Nem tévedünk talán, ha megállapítjuk, hogy e vita mélyén a felekezeti egyháztörténetírás szelídített ősi katolikus—protestáns ellentét húzódik meg. S itt mindjárt elháríthatjuk magunkról azt a kötelezettséget, hogy iskolaalapításról beszéljünk, hiszen Sopronban is az történt, mint a reformációkori Európa sok más városában, vagyis a protestantizmusnak nem kellett új iskolát alapítania, hanem csak a régít — a városplébános kegyurasága alatt működő plébániai iskolát — alakította át humanista-reformátori szemlemben és építette be saját intézményrendszerébe.

Hogy ez valóban bekövetkezett s így következett be, mindössze azt kell bizonyítanunk, hogy városunkban a XVI. század közepére túlsúlyra jutott a lutheri reformáció. Az adatok sokaságából itt csak néhányat emelünk ki. Megemlítjük, hogy az 1530-as évek elején indul el az első soproni diák, Gregorius Faber Wittenbergbe Luthert és Melanchthont hallgatni s ugyanettől az időtől kezdve áramlik be a városba nagyszámú üldözött protestáns Ausztriából. Egy — az újabb kutatások szerint 1552-re datált levélben a soproni plébános panaszolja a győri püspöknek, hogy a soproni tanács félretette az ősi regulát, ami szerint az iskolák a plébános hatáskörébe tartoznak. 1553-ban a Sopronban ülésező országgyűlésen Ferdinánd hiába veti szemére a rendeknek, hogy „az ősrégi isteni tisztelet és az igaz hit helyébe új tanok sarjadtak...”, nem sikerül protestánsellenes vallásügyi törvénycíkket elfogadtatnia. A döntő érvek között szerepel a soproni egyházi javadalmak felhasználása körül támadt vitát 1553 tavaszán lezáró pozsonyi egység, amely

ha korlátozottan is, de lehetőséget biztosított a tanácsnak az egyházi javak kezelésére.

Így tehát a szóbeli hagyomány és a XVII—XVIII. századi kéziratok krónikák mellett a történeti tények alapján is bizvást állíthatjuk, hogy a protestánsokkal szimpatizáló Hummel Kristóf polgármester támogatásával, annak telkén, az ún. Kövezeten („am Pflaster“) 1557-ben felépült új schola latina már a reformáció szellemében kezdte el működését.

Sárvár, Csepreg, Tolna, Németkeresztúr, Bártfa és az erdélyi századok iskolái, a melléjük felzárkózó Sopronnal együtt, struktúrájuk, oktatási anyaguk és nevelési célkitűzéseik kialakításában minden bizonnyal szász, elzászi és sziléziai példákön tájékoztak. Amikor a forrásokat e területeken jelöljük meg, a tényszerű adatok szükségessége folytán csak arra tudunk alapozni, hogy a protestáns iskolák első tanárai mely külföldi egyetemekről érkeztek, hová indultak továbbtanulásra az első stipendiánsok, valamint azokra a hagyatéki könyvleltárakra, amelyek e tanárok és diákok után esetenként fennmaradtak. A soproni adatok arra utalnak, hogy a városi tanács irányítása alatt működő iskola elsősorban a lutheri reformáció központjának, a wittenbergi egyetemnek melanchthoni-humanista irányzatát és ennek egy sajátos elágazását, a Valentin Trotsendorff vezette goldbergi (Szilézia) iskolát, kisebb mértékben pedig a strassburgi Johannn Sturm pedagógiai reformjait vette mintául.

A wittenbergi elvek — amelyek szerint az iskola nemcsak ecclesiasticum, hanem politicum is — Luther Márton (1483—1546) alapvető felismeréseiből fakadtak. Luther írásaiban különös hangsúlyt kap a világi műveltségért való felelősség, s ennek vállalását a vezető társadalmi rétegektől, a nemességtől és a polgárságtól várja. A német városok polgármestereihez és tanácsosaihoz intézett intelmében 1524-ben arról ír, hogy egy város felvirágzása nemcsak attól függ, hogy mennyi kincset gyűjt, vagy milyen erős falakkal veszi körül magát, hanem attól, hogy mennyi művelt, tudós, értelmes polgárt nevel a társadalomnak. Ezért sürgeti iskolák és könyvtárak létesítését. Azt ajánlja, hogy a német könyveken kívül klasszikus nyelveken írt különféle tudós munkákat is olvassanak, és pedig függetlenül attól, hogy íróik pogányok-e vagy keresztyének. Ettől reméli a régi papos életeszmény megújulását és a műveltség felemelését. Luther pedagógiai elveiben az intellektuális és a morális célkitűzések, így a család iránti felelősség, a nevelői feladatok lelkiismeretes teljesítése, a becsület, a munka szeretete és a kötelességek tisztelete egyenrangúan vannak jelen.

A lutheri elvek megvalósítója munkatársa, Melanchthon Fülöp (1490—1560) volt, aki abból indult ki, hogy csakis alapos klasszikus műveltséggel lehet eljutni a keresztyénség igaz megértéséhez. Ez adott ösztönzést neki a latin iskolák és az egyetemek újjászervezéséhez. 1526-ban megkezdett iskolareformja tanítványai révén néhány esztendő alatt elterjedt Európa protestáns területein. Három osztályos latin iskolatípusának tananyaga a következőképpen alakult: az elsőben az alapelemeket oktatták, beleértve a latin alaktan elemeit is; a másodikban a teljes latin grammatikát latin olvasmányok kíséretében; míg a harmadikban retorikát, dialektikát, valamint görög nyelvet és klasszikus olvasmányokat, utóbb matematikát is.

Valentin Trotzendorf (1490—1556) iskolájának sajátossága a klasszikus műveltség megszerzésének szigorú követelménye mellett a tanulók teljes egyenlőségének a meghirdetése volt, nemzeti vagy rendi különbségtétel nélkül és a diákok bevonása az iskolai kormányzatba.

A latin stílus elsőrangú mesterének, Johann Sturmnek (1507—1589) a hatása ugyancsak a klasszikus nyelvekre és olvasmányokra alapozott műveltségemény átvételében mutatkozott meg, főként tanítványának, Schremmel Ábrahámnak soproni működése idején.

A soproni evangélikus schola latina első korszakából eredeti tanterv sajnos nem maradt ránk. Későbbi forrásokból s az előképekből mégis rekonstruálni tudjuk, hogy négy osztálya, s minden osztálynak két évfolyama volt, így négy tanár nyolc éven át vezette az ifjúságot. Az alsó osztályokban az elemi tárgyakat és nyelvtant, a felsőkben pedig filozófiát, ékesszólást, költészetant, matematikát, latint, görögöt, sőt a leendő teológusok kedvéért héber nyelvet is tanítottak.

Az első negyedszázadból csupán az imént említett Schremmel Ábrahám oktatói működését ismerjük, akit a soproni tanács 1583-ban hívt meg rektornak. 1574-ben „Ordo lectionum et exercitiorum” címmel kiadott tantervét követte iskolánkban is. A többi rektornak jószerivel csak a neve maradt fenn az utókorra. Tudunk arról, hogy az iskola alumneummal bővült, hogy a szegény tanulók segélyezésére tápintezetet állítottak fel, hogy több alkalommal voltak összejördülések a városi plébánossal, főként a szertartások — temetés, miselátogatás — dolgában. Fontos kezdeményezés volt egy teljes iskolarendszer kiépítése szempontjából az 1569-ben felállított két osztályos német népiskola és a 70-es években kimutatható elemi fokú „schola hungarica”.

Sopron latin—német—magyar iskolái az evangélikus összetételű tanács védnöksége alatt álltak, s ez nem volt még elég erős ahhoz, hogy az ellenreformáció első hullámától megvédje városát és egyházát. A soproni klérus, Draskovich György püspök-kancellár és Ernő főherceg összefogásával szemben tehetetlenül válva arra kényszerült, hogy lelkészeitől és iskolamestereitől megváljék. 1584-ben a győztes ellenfél katolikus tanítót rendelt a soproni iskola élére. A 22 évig tartó száműzetés időszakában a lelkiismereti szabadságért küzdő diákok más hazai és külföldi tanintézetekbe kényszerültek. Sárvár, Keresztúr és Csepreg Nádasdy-pártfogolta iskolán kívül legelőbben Wittenberg, Jéna, Graz, Boroszló, Iglau, Meseritz és Krotendorf iskoláit látogatták.

A protestantizmus számára kétségtelenül előnyös bécsi békével Sopron evangélikus iskolái számára is megnyílt az újrakezdés lehetősége. Az ellenreformáció meg-megújuló támadásai az elkövetkező 70 esztendőben Sopron városát — földrajzi fekvéséből következően — igen érzékenyen reagáló politizálásra készítették. A bécsközeliség, a folytonos Habsburg-nyomás az egyik oldalról az aulikus magatartást kívánta meg, ugyanakkor a városnak élnie kellett és élt is az évtizedeken végighúzódó szabadságharcokban újra és újra kivívott jogokkal, beleértve a vallásszabadságot is, hiszen ezek biztosították számára az életlehetőséget, a belső fejlődés lehetőségét. E század két meghatározó alakja Sopronban a személyiségvonásokban és köz-

életi magatartásban oly ellentétesnek mutatkozó Lackner Kristóf és Wittnyédy István. Mindkettőjük működése szorosan összefonódott Sopron iskolaügyével.

Az erős lutheri hatás alatt nevelkedett Lacknernek a közbenjárására nyithatta meg kapuit a latin schola 1606. november elsején, egyelőre két osztállyal, két tanárral, egy szükségiskolában. Az állandó hadi és politikai-valláspolitikai veszélyeztetettségben élő városban Lackner polgármestersége idején külföldi egyetemeken képzett kiváló szakembereket hívtak meg tanárnak és évről évre fejlesztették fel az osztályok számát. Lackner, mint felügyelő, sűrűn látogatta az iskoláit, és törvényeket adott ki számára, ezek az ún. Scholae Semproniensi praescriptae Leges Scholasticae. Igen jelentős volt az a törekvése, hogy az oktatáson túlmutató művelődési formákat újjáélessze és széleskörűvé tegye. A tízes években csaknem évente írt iskoladrámáinak nézőközönsége a soproni polgárok voltak. Drámáit azzal a kimondott szándékkal írta, hogy a Sopronban tanuló diákok és nemes ifjak gyakorolhassák magukat a bátor fellépésben és felkészüljenek a közügyek terhének hordozására. Lackner személyes és városvezetői magatartását mindvégig a királyhűség jellemezte. Bizonyára így vélte megvédhetőnek városát. Amikor azonban a császáriak véres bosszúja elpusztította a Bethlen-párti Csepreget, őbenne is nyilván tudatosodott az a felismerés — amint arról egy 1621-es városi közgyűlési jegyzőkönyv tanúskodik —, hogy az ottani virágzó magyar iskola szerepét a soproninak kell átvennie.

Valóban, egyre több magyar anyanyelvű nemes diák iratkozott át Sopronba. A diákság nemzetiségi összetételében beállt változás, az egyházvezetés igénye jól képzett, magyar nyelven prédikálni tudó lelkészek iránt, a városi polgárok kezdeményezései magyar diákok támogatására alapítványokkal — mind egyre sürgetőbbé tették azt, hogy a schola latina keretei között már 1630-tól kimutatható magyar osztály önálló gimnáziummá fejlődjék. Ennek keresztülvitelére egy olyan egyéniségre volt még szükség, mint Wittnyédy István, aki közéleti fellépésétől (1637) kezdve 33 éven át fanatikus elszántsággal harcolt nemzete és egyháza szabadságjogaiért. Wittnyédy annál is inkább pártolta a magyar evangélikus gimnázium felállítását, mivel ő az ellenformációban németesítési tendenciát is látott.

1658-ban avatják fel Sopronban az új iskolát, s amikor Wittnyédy ajánlatára Kövesdy Pál Eperjesről 1659-ben Sopronba érkezik, három osztályú magyar gimnázium élére kerül. A magyar nyelv erőteljes térhódításáról tanúskodik az iskola 1659-ből fennmaradt tanterve. Ez Kövesdy rektor reformjavaslatai alapján készült el, egy lelkészekkel is kibővített tanácsülés, majd utóbb az evangélikus konvent jóváhagyásával. A tanterv szerint ugyanazokat a könyveket és auctorokat kell használni „in Grammaticis, Theologicis, Rhetoricis”, mint a latin gimnáziumban, a kátét azonban magyarul kell tanulni és a bibliai szövegeket is magyarul kell olvasni. A magyar gimnázium számára készült jegyzék (Nota in usum gymnasii Hungarici) mindjárt első pontjában utal arra, hogy meglegyen a kedves harmónia (dulcis harmonia) a latin és a magyar gimnázium között. Bizonyos feszültségre világít rá mégis a feljegyzésnek egy másik pontja: „mivel ennek a gimnáziumnak a célja a magyar nyelvvel összehangzó latinság (latinitas), ezért a német nyelv teljesen száműzessék”. A magyar nyelvhasználat szorgalmazása nyilvánvalóan azzal függött össze, hogy biz-

tosíthassák a nyugatdunántúli magyarajkú gyülekezetek lelkészi és tanítói utánpótlását.

A XVIII. század hatvanas éveiben két virágzó gimnáziuma volt Sopronnak. Az iskolaügy további fejlődésének ívét azonban rövidesen megtörte a Habsburg—jezsuita ellenreformáció újabb hulláma. A Wesselényi-féle összeesküvés — melynek egyik előkészítő gócbán evangélikus nemeseket, köztük magát Wittnyédy Istvánt is ott találjuk — felszámolása és megbosszulása volt a protestantizmus történetében gyászévtizedként (1671—81) ismert korszak nyitánya. A soproni evangélikusoknak 1674-ben át kellett adniok templomaikat és iskoláikat a királyi kamarának, lelkészeik és tanítóik 15 napot kaptak a város elhagyására, s ha ott maradni volt szándékuk, kötelezni kellett magukat arra, hogy hivatalukat többé nem gyakorolják. Csupán alapítványaik és az általuk szerzett egyházi felszereléseket tarthatták meg. A jezsuiták befolyása oly nagy lett a városban, hogy 1681-ig még házi nevelők tartása is tilos volt a protestánsoknak. Az egyetlen megmaradt iskolai javadalmat, az evangélikus diákok taníttatására szánt alapítványokat a tanács még fel tudta használni arra, hogy a tanulók egy részét külföldi egyetemre küldje.

Mindenekelőtt Thököly hadi sikerei teremtettek olyan helyzetet, hogy az 1681-ben Sopronban ülésező országgyűlés vallásügyi törvényei alapján, noha korlátozottan, de mégis lehetővé vált a száműzött prédikátorok és tanítók visszatérése szolgálatukba. *1682-ben a soproni evangélikus iskola is újra megnyílhatott* a korábbi magyar iskola épületében, mint latin gimnázium, amelyben egyaránt tanították a magyar és a német nyelvet is. Az immár vegyes felekezeti összetételű városi tanács felügyeletének megszűntével az iskola fenntartója az evangélikus konvent lett. Az iskola négy osztállyal indult, mindegyike két-két évfolyammal, ezek az ún. donatus, grammatica, a konrektor és a rektor osztályai voltak, amelyekhez ötödikként a német tagozat járult.

Bár a XVII—XVIII. század fordulóján a politikai és egyházpolitikai feszültségek még korántsem jutottak nyugvópontra, mégis úgy látjuk, hogy a merev egyházi orthodoxiát legyőző pietizmus beáramlása és a korai felvilágosodás jelentkezése evangélikus iskoláinkban, valamint olyan nagy egyéniségek fellépése, akik pedagógiai reformjaikkal tudatosan egy új korszak megteremtésén fáradoztak, elegendő biztosítékai voltak az előrehaladásnak.

Az új korszak első rektora, a wittenbergi iskolázottságú Fridelius János készítette el 1693-ban az első gimnáziumi tervtervet, a soproni születésű Wittenbergben működő professzor, Röschel János tervjavaslata alapján. A lutheri orthodoxia és a hallei pietizmus elemeit ötvöző Röschel-féle indítványba oltott comeniusi pedagógiai elvekből alakultak ki azok a nevelési célkitűzések: a kegyesség (pietas), az erkölcsösség (honestas) és a tudományos műveltség (humanitas), valamint azok a módszerek: a szabályok (praecepta), a példák (exempla) és a gyakorlatok (exercitia), amelyek azután egészen a XVIII. század végéig érvényben maradtak Sopronban. Gyakorlati utasításaiban Fridelius nagy gondot fordított a diákok háromnyelvűségére, szabályozta a társalgási nyelvet is, német diák csak magyarul és latinul, magyar pedig csak németül és latinul válthatott szót társával. Annak, aki a szabály ellen vétett, büntetőjelet: ún. signum linguarumot kellett viselnie.

Ugyancsak a wittenbergi egyetemen végzett iskolánk következő rektora, Deccard János, a botanika tudós művelője, aki 1740-ig állt az intézet élén. Iskolaszervező munkája nyomán 1718-ban hat osztályossá bővül a gimnázium, s egyúttal új tantervet kap. Pedagógiai alapelvei nem különböznek Frideliuséitól. Túlhaladja azonban elődjét, amikor hangsúlyozottan foglalkozik a tanár egyéniségének a jelentőségével a nevelés folyamatában. Új vonásként jelentkezik alapos indoklásokkal kidolgozott tervében a filozófiai, a teológiai és az etikai ismeretek bővebb tanítása. Akár a tudományos ismeretek, akár az erkölcsi nevelés igénye felől közelítünk pedagógiai rendszeréhez, tényként áll előttünk, hogy Deccard hitte: a klasszikus műveltség ad szilárd alapot a közügyekben való helytálláshoz. Ezen a hagyományon nevelkedtek fel azután az iskola növendékeinek további generációi.

A század jelentős soproni rektorai közül is kiemelkedik az új pedagógiai eszmék iránti fogékonyságával és szervezőképességével Hajnóczy Dániel, aki a katolikus restauráció „vértelen ellenreformációjának” nehéz évtizedeiben folytatta tanári működését. III. Károly, majd Mária Terézia uralkodása alatt a klérus előbb a külföldi tanulmányi idő korlátozásával, majd az iskolák lefokozásával igyekezett akadályozni a protestáns iskolák oktató-nevelő munkáját. Sopron ezúttal megmenekült a veszélyből s adakozó kedvű patrónusai segítségével továbbra is betöltötte azt a hivatását, hogy magyar lelkészeket és tanítókat képezzen a dunántúli gyülekezeteknek és iskoláknak. Hajnóczy működéséhez is fűződik tanulmányi reform. 1740-ben Desideria Scholastica címmel megfogalmazott tantervből Bél Mátyásnak a korai felvilágosodás irányába mutató, a hallei pietizmus progresszív vonásait érvényesítő hatása olvasható ki. 1741-ben a legfelső osztály középponti tananyagává a teológiát tette, megfelelő filozófiai alappal, ennek elvégzése három esztendőtt vett igénybe. Bizonyára a külföldi tanulmányi korlátozások miatt vált szükségessé e reform bevezetése. Az erkölcsi nevelés és a gyakorlati képzés szorgalmazásával, a reáliák bevezetésével Hajnóczy munkássága épp az arany középúton helyezkedik el a századeleji humanisztikus-retorikai iskola merevsége és a századvég racionalista-utilitarisztikus túlzásai között.

Ribini János rektor, aki fiatalágát Bél Mátyás személyes hatóságában töltötte, azzal írta be nevét nemcsak a soproni iskola, hanem az egész magyar kultúra történetébe, hogy egy — a magyarokat a tudomány és az irodalom elhanyagolásával támadó — külföldi kidványra (1742) válaszolva a magyar nyelv művelésére buzdította az ifjakat „Oratio de lingua linguae hungaricae” (1751) című, nagyhatású beszédében, messze megelőzve azt az időt, amikor majd ez nemzeti programmá válik. Ribini racionalista iránya szembekerült s állandó vitában állt mind a lutheri orthodoxia, mind pedig a pietizmus szélsőséges megnyilvánulásaival. A teológiai és a filozófiai irányzatok összecsapásának ebben a szakaszában Ribini azzal tudta a diákságot maga mellé állítani, hogy küzdött az egyházi konzervativizmus merev dogmái és formái ellen.

Az 1780-as években kezdett megfogatkozni a soproni diákok száma s egy mélyebb válság jelei kezdtek mutatkozni. Nem tudott ezen segíteni sem egy újabb reform, amely 1785-ben a gimnázium két felső osztályából három évfolyamú liceumot szervezett, külön szaktanárral a filozófia, a teológia és a jogtudomány oktatására — noha ez utóbbi szakon a már korábban bevezetett természeti és népjog előadásával

jelentős közéleti szerepet betöltő evangélikus jogászgenerációk előképzése folyt —, sem újabb kiváló tanárok, mint például Schwartner Márton megnyerése az iskola számára. A gyors hanyatlást előidéző okok még feltáratlanok. Aligha kereshetjük őket csupán a tanári kvalitások süllyedésében, vagy az iskola és a konvent gyakori ellentéteiben — ezeknek lett áldozata Deccard és Ribini is —, vagy akár a különböző teológiai irányzatok egyházon belüli feszültséget teremtő összecsapásaiban. A jozefinizmus korának toleráns szelleme az érem csupán egyik, fényesebb oldalának volt a visszatükröződése. A felvilágosodás százada mind filozófiai, mind teológiai vonatkozásban egy új korszak beköszöntését jelentette, annak minden bizonytalanságával és ellentmondásosságával együtt. Első ízben kerültek kérdőjelek ősi, örökérvényűnek vélt evidenciák után. Az új korszak első nemzedékének új világnézeti kérdésekkel kellett szembenéznie s azokra új választ kellett keresnie. A korszakváltásnak ez a leszálló ága — mely korántsem elszigetelten soproni jelenség — annak a vajúdnak a része, amelyből majd a reformkor sarjad ki, amint a külső feltételek megérnek.

Iskolánk válságjeleket mutató éveiben, 1788 őszén vitte fel Berzsenyi Lajos heteyi birtokos az akkor 12 éves Dániel fiát Sopronba. Berzsenyi itt töltött diákéveinek a történetét legendák köde burkolja, annyit azonban bizonyosra vehetünk, hogy két évig a donatus, két-két évig pedig a grammatika és a syntaxis, majd rövid önkéntes katonai kitérő után a retorika osztályaiban tanult és 1795 júliusában hagyta el végleg az iskolát. A kutatás érdekes összefüggéseket mutatott ki Berzsenyi költészete és a soproni tanulmányi anyag között. Bár a költő társadalomszemlélete később a Kazinczyval való ismeretség és a felvilágosodás hatására változáson ment át, ifjúkori rendi felfogását Losontzi István Hármas kis tükör című tankönyve erősen befolyásolta. E kézikönyv kérdés-feleletei visszhangzanak az 1797-ben írt „A felkölt nemesség” című versében. Egy másik tankönyvének — Carl Windisch: Geographie und Geschichte Ungarns — konzervatív történelemszemlélete bukkan fel egy 1805-ös keltezésű, ugyancsak „A felkölt nemességhez” szóló ódájában. Még meghatározóbb volt az a hatás, amelyet Berzsenyi Wietoris Jonathán Horatius-óráin szívott magába. Költői képek, sőt egész versek gondolatsírái plántálódtak át Horatius ódáiból Berzsenyi költeményeibe.

A XIX. század első felében sok fontos változás állt be az iskola szervezeti életében. 1803-ban Kralovánszky Endre rektor módosítja a tantervet: a retorikai osztályt két évfolyammal a gimnáziumhoz csatolta és az addigi 48 tantárgy helyébe mindössze 18-at írt elő. Érdemes felsorolnunk — s nem csupán az akkori magyar elnevezésük miatt — e tárgyakat: észtan, neveléstan, szépszézt, természeti teológia, magyarhoni és általános történelem, nagyságtan, metaphisica, hit-tan, erkölctan, államtan, természetrajz, természettan, észjog, egyház-történelem, latin irodalom és styl gyakorlatok. A leendő teológusoknak a görög írók, az újszövetség magyarázata és a héber nyelv kötelező. A nem-teológusoknak a felső osztályokban „magyar nyilván-jogot” adtak elő. 1824-ben úgy határoztak, hogy a rektorok és a táp-intézeti gondnokok évenként változnak. Ugyanebben az évben helyezték el az 1894-ig fennállt új épület alapkövét. 1829-ben megindul a tanítóképzés, 1836-ban két osztályú reáliskolát nyitnak. 1843-ban elfogadja Sopron is az ún. zay—ugróci tantervet, amely — Zay Ká-

roly gróf, egyetemes egyházi és iskolai felügyelő kezdeményezésére — egységesítette a tantervet minden evangélikus iskolában és így lehetővé vált az átlépés egyik intézetből a másikba. Ennek értelmében a hat osztályú gimnáziumhoz a líceum két bölcsészeti, két jogi és két teológiai, összesen hat évi tanfolyama járult.

E fél század szerteágazó történetéből emeljük ki most azokat a mozzanatokot, amelyek a magyar nyelv és irodalom korábban már Ribinitől is szorgalmazott ápolását vitték előbbre. Vissza kell térnünk ehhez az előző század utolsó évtizedében. Furcsa módon a korábban már említett hanyatlás éveiben alakult meg Kis János, a későbbi költő-püspök és a fiatalon elhunyt Németh László kezdeményezésére a magyar kollégiumi kultúra történetében az elsők között, 1790-ben a soproni Magyar Társaság. Bessenyei, Kármán, Péczeli, Révai és Baróthi Szabó hatása, de talán konkrét ösztönzőként az 1790-es országgyűlésen elhangzott kívánalmak egy nemzeti akadémia létesítése iránt: mindez együttesen hathatott közre néhány nagyot álmódó licista ifjú szívében, amikor létrehozták egyesületüket. Az 1793-as társasági törvények két csoportra osztották a tagságot: a rendes (munkás) tagok dolgozatokat hozhattak, bírálhattak és tisztségekre választhatók voltak; a rendkívüli vagy hallgató tagok, az „időre társak” csak könyvekből vagy hírlapokból olvashattak fel. Néhány év múlva ún. levelező társakat hívtak meg, méghozzá Kazinczyt, Berzsenyit (aki diákéveiben nem volt a társaság tagja), Virág Benedeket és másokat. Pártfogóik között tarthatták számos Széchényi Ferenc grófit, s nemzeti könyvtárunk első örét, Kultsár Istvánt.

Ez az önképzőkör volt színhelye Döbrentei Gábor első költői próbálkozásainak, aki 1801-től diákoskodott Sopronban és a társaság könyvtárosa, majd titkára lett. Székács József, a később bányakerületi evangélikus püspök s a Petőfi- és a Kisfaludy Társaság tagja, ugyancsak könyvtárosként vett részt az egyesület munkájában, 1826—29 között. Pákh Albert, Petőfi bizalmas jó barátja 1840-ben viselte a titkári címet. „A határszéli Sopron — írja Tolnai Gábor a Magyar Társaság kapcsán — a tizennyolcadik századi nagy népszavazásban a magyar műveltségnek adta le voksát”, s hozzátehetjük, hogy ez a diákegyesület a további évtizedekben is nemzedékek sorát kötelezte el a nemzeti művelődés ügyének. Olyannyira, hogy még a Magyar Helytartótanács figyelmét is magára vonta, amely 1828-ban rendeletben szólította fel a konventet a Magyar Társaság műsorainak ellenőrzésére.

A nemzeti öntudatosodás és a diákönkormányzati mozgalom sajátos elegyeként szerveződött meg 1827-ben Sopronban az ún. Deákkuti Vármegye. Ennek a diákszervezetnek, amely több mint félszázadot megélt, a magyar viselet, zene, tánc és a magyar nyelv ápolása volt a célja s szervezeti életébe a „valódi” magyar vármegye és a protestáns egyházkerület intézményesült formáit emelte be. Vármegyei mintára főispánt, alispánt, főjegyzőt, főszolgabírókat, esküdtet választottak, pénztárost, ellenőrt és pandúrt alkalmaztak, az egyházi funkciókra szuperintendenst és lelkészeket jelöltek. Zenekart, tornaegyletet, gyorsírókört és diáksegélyező egyletet tartottak fenn, irodalmi pályázatokat hirdettek és folyóiratokat jelentettek meg.

A diákság mozgalmait mellett a magyar nyelvhasználatért folyó küzdelem eredményeként könyvelhetjük el, hogy 1828-ban a történelem, a földrajz, a retorika és a magyar irodalom anyanyelvű előadását

vezették be a soproni líceumban, 1843-ban pedig már kötelezővé tették a magyar tanítási nyelvet alsó és felső fokon egyaránt.

Az eddig iskolai keretek között mozgolódó soproni ifjúság 1848 tavaszán oly mértékben forradalmasodott, hogy a diákság röpiratai és petíciói között országos kitekintésben is talán az övéik fogalmazták meg a legkíméletlenebb kritikát és a legradikálisabb követeléseket. A konvent helyett az egyházkerület illetékességét, iskolai bizottság szervezését, a reáltárgyak szorgalmazását, testgyakorlőintézet és vívóiskola felállítását, alumneum helyett közasztalt, az ifjúságnak magyar nyelvű istentiszteletet, az időpazarlással járó diktálás helyett tankönyveket követeltek, s végül hogy „tanárnak csak azt választhassák, aki a pesti egyetemi tanárok s tudós társasági szaktudósok által, a nevelésügyi miniszter felügyelése alatt szigorúan megvizsgáltatott”. Mindebből az világlik ki, hogy iskolánk még nem heverte ki a századvégi krízist. Sopronban az a fájdalmas helyzet állt elő, hogy a forradalmi diákság a tanárok nélkül, sőt azok ellenére lépett fel. Csakhamar a fegyvereké lett a szó, a soproni diákok közül is sokan indultak harcba a magyar szabadságért.

A szabadságharc bukása után — mint már annyiszor az iskola történetében — *ismét az újrakezdés évei következtek*, s ha egyáltalán lehetséges, ezúttal még szorongatóbb belpolitikai helyzetben. A centralizációs politika jegyében az ausztriai középiskolákra 1849-ben kidolgozott új koncepciójú tantervet: „Entwurf der Organisation für Gymnasien und Realschulen in Österreich” a birodalmi közoktatásügyi minisztérium 1849. október 9-én hazánk középiskoláira is kiterjesztette, kilátásba helyezve, hogy amennyiben az 1850/51-es tanévben a magyar iskolák nem alakulnak át ennek szellemében, elvesztik nyilvánossági jogukat, vagyis nem állíthatnak ki államilag elviesnyes bizonyítványt és nem tarthatnak érettségi vizsgát. Az Entwurf előírta, hogy minden gimnázium 8 osztályból álljon, bennük 12 tanár működjék, a VIII. osztály végeztével érettségi vizsga legyen, a tan nyelv legyen tekintettel a környék nyelvére s végül legyen elválasztva a gimnázium minden más intézménytől.

1850-ben a soproni líceumot külön rendelettel szőlították fel az Entwurffal kapcsolatos átalakításra. Gondoskodni kellett tehát a tanárállomány gyarapításáról és a teológia, valamint a tanítóképző külön megszervezéséről. A konvent ugyan hajlamos lett volna az államhatalommal való tárgyalásokra, de az egyházkerület vezetősége — féltve az egyházi önkormányzat jogát — úgy döntött, hogy átveszi az iskola felügyeletét. Ez 1851-ben meg is történt, s a soproni líceum ezentúl egyházkerületi főtanoda néven működött tovább, 1853-tól már mint 8 osztályos, 12 tanerős líceum.

Nyilvánossági jogának elismertetésére azonban még várnia kellett. A magyar tanítási nyelv jogáért indult újra harcba az Entwurf rejtett germanizációs intézkedései ellen. E harc első szakasza kompromisszummal zárult: az egyházkerület 1854-es soproni közgyűlése a nyilvánossági jog elnyerésének a reményében hozzájárult ahhoz, hogy néhány tárgyat kizárólag német nyelven tanítsanak, a heti 16 magyar óra mellett 24 német órát tartsanak, s kötelező tárgyként elfogadta a német irodalom német nyelvű előadását.

Amikor 1855-ben iskolánk valóban megkapta a nyilvánossági jogot, úgy tűnt, hogy nyugvópontra jut a nyelvi kérdés. Még ugyanabban az évben azonban a németesítésnek egy újabb hulláma indult

meg: elrendelték, hogy négy év múlva német legyen a tannyelv a gimnáziumok minden osztályában, legfeljebb a vallástan és a magyar nyelv oktatása folyhat magyarul. Az egyházkerület felségfolyamodványban fordult személyesen Thun miniszterhez, ebben leírta aggodalmát, hogy a rendelet szinte teljesen számúzi az iskolából a magyar nemzeti nyelvet, s ezzel megakasztja népünk tudományos képését, sőt megsemmisítéssel fenyegeti egész nemzeti létünket.

Küzdelmes évtized zárult az azzal az 1859-ben megjelent miniszteri rendelettel, amely a tanítási nyelv megállapítását a fenntartókra bízta azokban az iskolákban, amelyek környékén a lakosság nem németajkú. A Sopron környéki magyarság alma materében is ekkor léphetett vissza jogaiba a nemzeti nyelv.

Népünkért és kultúránkért

Az alkotmányosság helyreállítása után egyre több önkéntes adomány és alapítvány járult hozzá a soproni líceum felvirágzásához. Nyugodtabb légkörben valósulhattak meg a kiegészés után a nemes célkitűzések: a szellemi erők kifejlesztése, az értelmiség és a felvilágosodás terjesztése, a hitélet nagyobb bensősége és az erkölcsiség uralmának gyarapítása.

Mindez persze nem történt minden belső feszültség nélkül. A Sopronban tanuló szlovák diákok is összefogtak anyanyelvük ápolására, s bár egyesületük a tanári kar tudtával és beleegyezésével működött, többen pánszlávizmussal és államellenes izgatással vádolták őket. A nemzetiségi probléma mégsem éleződött ki a többnyelvű liceumban. „**Sopronban szabadon élhetett az ember**” — írta 1904-ben a diákorára visszaemlékező Martin Kukucin.

A századfordulón jelentős változás történt az iskola szervezeti életében: az eredetileg három tanulmányi egységből álló líceum — amelynek tanítóképzője már korábban önállósult — két intézménye: a 8 osztályos főgimnázium és az akkor 3 osztályos teológiai intézet, amely addig közös közigazgatás alatt állott, önállósult. Az egy ideig (1908) még közös „Líceum” nevet viselő mindkét intézmény 1894-ben új iskolaépületbe költözött, ez ad helyet ma is a Berzsényi Gimnáziumnak. Poszvék Sándor teológiai igazgató szépen fogalmazta meg az iskola célkitűzését az épületavató ünnepségen: „A tudomány volt bölcsője a protestantizmusnak. Önmagát, amaz ismeretes alapelvét: „Tudakozzatok az írásokat” tagadná meg, ha az istenimádás templomában nem emelne oltárt a tudománynak is”.

Az új épületben elsőként érettségizett évfolyam tagjai között ott találjuk többek között Gombocz Zoltánt és Pröhle Károlyt, a teológiai hallgatók között pedig Rozsondai Károlyt és Ziermann Lajost.

Századunk első felében pezsgő szellemi élet jellemzi a líceum tevékenységét. A Magyar Társaság teológiai önképzőkörrel bővül, Gyorsíró Kör működik a gimnáziumban, Főiskolai Zenetársaság létesül — tiszteletbeli tagjává választják Altdörfer Viktort és Kapi Gyulát — és megalakul a Liceumi Diákszövetség, amelynek lelke és szervezője Hetvényi Lajos vallástanár.

Az első világháborúban 118 növendéknek kellett bevonulni katonai szolgálatra. A volt tanítványok közül 45 hősi halált halt.

A Tanácsköztársaság kikiáltása azonban ismét lelkesítő hatással volt az ifjúságra. Az 1918 novemberében megalakított soproni polgár-

országba több tanár és felsőbb osztályos tanuló is belépett. Az ifjúság a tantermekből az utcára özönlött és lobogó zászlókkal tüntetett, amikor kikiáltották a köztársaságot. Később szervezetteren is részt vettek tüntetéseken. A Nemzeti Tanács ösztönzésére Diáktanácsot alakítottak, amely egy forradalmi lapot is szerkesztett „A Diák” címen.

Amikor a saint-germaini békeszerződés Ausztriának ítélte Sopront és környékét, a város népgyűléseken tiltakozott az odacsatolás ellen, ezeken a demonstrációkon a liceumi ifjúság testületileg vett részt. A Diákszövetség kiáltvánnyal fordult 1920 tavaszán tagjaihoz és hazafias kiállásra buzdította őket. A soproni népszavazás eredményét felzabardult örömmel fogadta a város népe és a liceum minden diákja.

Az utolsó században a magyar szellemi életnek sok kiválósága került ki a soproni evangélikus liceum épületéből, amelynek homlokzati falán 1936 óta Berzsenyi Dániel és Kis János emléktáblái figyelmeztetnek az ősök örökségére és annak méltó továbbadására. Innen indult Csatkai Endre, Fekete Zoltán, Gerencsér Zsigmond, Graf Ferenc, Gyarmathy Ferenc, Győrffy Sándor, Hegedüs András, Horváth Zoltán, Jánosy István, Káldy József, Káldy Zoltán, Mikola Sándor, Pálffy Miklós, Patyi Sándor, Pröhle Jenő, Pröhle Károly, Schultheisz Emil, Unger Mátyás, Zsirai Miklós és sok más jeles egyéniségünk.

Az iskola 1948-ban elértkezett történetének sarkalatos fordulópontjához, az államosításhoz. Az egykor városi tanács irányításával megindult evangélikus szellemű iskola egyházi felügyelet alól ismét a város kezelésébe került. 425 éves történelme során mindig, egyházi iskolaként is Sopron város kultúrájának, sőt egész nemzeti kultúránknak volt a letéteményese. E fordulópontnál — amely új fejezetet nyit az Alma Mater sok évszázados történetében — visszacsengenek Dománovszky Endre liceumi tanárnak 1869-ben mondott szavai: „Mi protestánsok, noha még folyvást van okunk tanintézetünkhez ragaszkodni, valójában nem félünk és nem is félhetünk a közös és községi, a felekezeti korlátain túlható iskoláktól, sőt ezek eszméjében az előre haladó műveltségnek egy szép győzedelmét, a minden ellentétek fölött álló tudomány közösségének ünnepélyesen kihirdetett elvét s a mindenenket összefűző szeretet országának terjedését látjuk”.

Dr. Fabiny Tibor

Tanulmányok

Az időszerű evangélikus öntudatért A helyi evangélikus gyülekezetek, a Lutheránus Világszövetség és a világtávlatú keresztyénség

Címünk, témánk három tényezője elválaszthatatlanul összetartozik. Jaj! — ha nem ez a helyzet gondolkodásunkban és életgyakorlatunkban, ha elkülönülnek az egyes egységek, elszigetelődnek és önálló életet kezdenek élni.

Baj van, ha a helyi gyülekezet oly nagyra nő a lelkész vagy gyülekezeti tag szemében, hogy nem is lát mást, nem is érdeklí más, ha a helyi gyülekezet válik „mindenné”, azonosul valakinek, valakiknek a tudatában a teljes keresztyénséggel. Leszűkítése és elszűkítése ez a valóságnak. Kis helyi ügyé zsugorodik a keresztyénség, elveszíti igazi perspektíváját, valamifajta gyülekezeti sovinizmus alakul ki: mindennek az értelme és mértéke a helyi gyülekezet. Más nincs, vagy ha van hát nem fontos. ...Meggzegényítése ez Isten gazdagságának, ami az egyházban fellelhető és meggzegényítése a Krisztusban megismerhető teljességnek és a világméretű mandátumnak, amit Jézus tanítványaira bízott.

Hasonlóan, de ellenkező előjellel van baj ott, ahol az egyén vagy a „közösség” csak világméretekből gondolkodik, ahol már nem fontos az egyes ember, csak a milliós statisztikai adatok, ahol egy-egy hívő lelki igénye, vigasztalásra szorultsága, baja, bűne, sikere, öröme jelentéktelenné válik, mert csak regionális és világméretű problémák vannak, a világméretű kérdések az izgalmasak, felekezeti vagy felekezetközi globális méretű és képviselőtű konferenciák határozatai, javaslatai és megállapításai az iránymutatóak és ezekhez képest a helyi ügyek és emberek jelentéktelenek, szóra, tetterre nem érdemesek.

Valószínűleg itt sincsenek tiszta képletek, de érezhetően és valószínűságon veszélyként jelentkezik mindkét jelenség napjainkban egyházunkban is, lelkészek és nem lelkészek között, sőt egy-egy személyen belül is nemcsak hangsúly eltolódásról beszélhetünk hanem időszakokról, amikor csak az egyik vagy csak a másik dominált: egyszer csak a gyülekezet érdekelt, máskor csak a világgeresztyénség. Tőlem sem idegen ez a „kétféle egyoldalúság” és talán tudok segíteni másoknak is abban, hogy tudatosan küzdjenek a két külön irányból jelentkező, de lényegében hasonló természetű gondolati és életviteli kísértés ellen. Az időszerű evangélikus öntudat eléréséhez szükséges, hogy végiggondoljuk ezeket a kérdéseket, sőt hajlandóak legyünk korrekcióra is, ha szükséges, pályamódosításra annak érdekében, hogy hivatásunkat betöltsük és majd célba érjünk. Hogy valóban segíthessenek, ahhoz három, nemzetközi konferenciákon gyakran hasz-

nált kifejezést használók: 1. Kontextualitás, 2. Flexibilitás, 3. Komplementaritás. Ezek a fogalmak nemcsak teológusok előtt ismeretesek, de a teológusok is használhatják gondolataik kifejezésére s az ezt megelőző rendrakáshoz. E szakkifejezések ellen nem szükséges a euzurizmus nevében lázadni és megfelelő magyar kifejezést keresni. Beszélhetünk mi még szépen, ékesen magyarul, becsülhetjük a klasszikus és a mai magyar irodalmi nyelvet, de egymás között egy olyan kifejezés és jelzés rendszert használunk, amit másutt is, határainkon kívül értenek és mások is használnak. E három csomópont bemutatása előtt még néhány gondolatot tisztázni kell az érthetőség kedvéért:

Öntudatról nemcsak individuális értelemben lehet beszélni, hanem kollektív viszonylatban is. Öntudata, identitás-tudata nemcsak az egyéneknek van, hanem a közösségnek is. Ezért lehet joggal egy felekezet öntudatának torzulásáról, majd korrekciójáról szólni.

A keresztyén ember (a lelkész is, sőt elsősorban) tipikusan közösségi lény. Nem magának él és nem magának hal, hanem Urának él-hal és gyülekezetéért, egyházáért, az egész társadalomért, az egész emberiségért él és szolgál. Másoknak élő ember — Róma 14 szerint ez evidens — nyitott a másik ember felé. Ezt ugyan Pál az idézett helyen tényként állapítja meg, mégis hozzá kell tennünk, hogy nem mindenki tudja ezt, nincs mindenki mindig tudatában ennek, vagy ha tudja is nem él eszerint. Az öntudatos keresztyén léthez hozzátartozik, hogy az ember tudja és éli ezt a „nem egoista” életet.

Talán különös, mégis valóságos jelenség, hogy nemcsak egy-egy ember lehet „egoista”, hanem egy befelé forduló közösség is. Több emberből áll ugyan, de csak önmagának, önmagáért él, úgy hiszi elég önmagának, szűk látókörű, szűkkeblű, zárt. Nem érdekli „extra muros” mi történik, nem lát túl a maga kerítésén, a falu vagy város határán. Úgy hiszi, nem szorul másokra és nem is akar adni másoknak. Senki se avatkozzék bele életébe, ugyanakkor „ő” nem hivatott segíteni másoknak. Mit törődik a világgal és a világnak szem bajával? — Ez a kísértés, vagy joggal mondható lelki betegségnek is, nemcsak egyesületekre és érdekközösségekre lehet érvényes, hanem még az egyháza is, gyülekezetre is. E betegséget, vesélyt, kísértést, csapdát, bűnt jól kell ismernünk.

Általánosságban megállapítható, hogy az emberek horizontja világszerte, így hazánkban is tágult, látókörük szélesedett. Egy-két emberöltővel azelőtt még lehettek olyanok, akik falujukat, városukat sohasem hagyták el, esetleg egy életen át nem mozdultak ki szűkebb környezetükből. Ma igen ritka az ilyen ember. Nálunk Magyarországon ma a legtöbb ember munkája vagy üdülése kapcsán már utazott, rendszeresen tájékozódik a tv, rádió és újságok révén. Hogy mit változott életünk az utolsó három és fél évtizedben, azt talán csak akkor érzékeljük, ha régebbi jelentések, levelek, újságok kerülnek kezünkbe és összehasonlítjuk a maiakkal. Azelőtt Németország egyes vidékein szokás volt még a sirra is feljegyezni, hol járt az elhunyt életében legtávolabb, meddig jutott el, mint vándorlegény. Ma mosolyognánk az ilyen, lejegyzett „világvéginek” tűnt, nagy távolságra mutató városneveken. A turizmus, ez az új népvándorlás valóban nemcsak az utazó diplomatákat mozgatta meg, hanem sok-sok millió névtelen embert megismertetett távoli országok szokásaival, történelmével, művészeti emlékeivel, kultúrájával és jelenleg élő embereivel. Ugyanígy van ez keresztyén körökben is. Konfirmandusaink, bibliáorásaink beszámolnak arról, hogy nemcsak szomszédos or-

szágokba jutnak el, hanem távoli európai vagy tengerentúli országokba is. Hazaküldött képeslapok is bizonyítják ezt. Ez az utazási lehetőség és ez a vendégjárás a gondolkodásmódot is alakítja, változtatja, mint ahogyan a hírközlő eszközök szolgálata (rádió, tv, újságok) szintén mérhetően hatnak. A tény feladatot is jelöl: lépést kell tartani a keresztyénségben is, a keresztyéneknek is ezzel a mozgással, gondolkodásban is, életvitelben is. Ugyanakkor ez a mozgás azt a veszélyt is magában rejtheti, hogy bagatelizálódik, ami itthoni, csak az lesz érdekes, ami külföldi és saját értékeinket elhanyagoljuk vagy elfelejtjük azt megtenni, amit pedig rajtunk kívül senki sem fog megtenni.

1. *Kontextualitás.* Jól, valóságúően csak összefüggésekben szabad gondolkodni és cselekedni is. Ez a kontextualitás elve, teológusok nemzetközi, felekezetközi konferenciákon rendszeresen használják e kifejezést. A kontextusokat kell tehát figyelembe venni, így kell megérteni valamit és így is kell élni is. Ha valaki ma nem veszi figyelembe a kontextust, úgy lehet bár értékes, képzett szakember, bizonyosan elszigetelődik, kikerül az élet vérkeringéséből. Érvényes ez a teológiára éppen úgy, mint az egyházi életgyakorlatra.

Csak szempillantásnyi időnk van arra, hogy igazoljuk kimondott tételünket a teológia világában.

Az *írásmagyarázat*ban kétségtelenül igaz: az UT-ot csak az OT kontextusában érthetjük meg, mint ahogyan a környező népek irodalma, történelmi eseményei is számbaveendők. Egy-egy bibliai hely nem kiragadott, önállóan is érvényes aranymondás, hanem csak összefüggésében érthető, kontextusában megvilágosodott mondanivaló. A Szentírás nem elvont igazságokat közöl, hanem összefüggésében érthető megállapításokat, munkai igényes feladványokat, újra és újra interpretálandó kijelentéseket.

Az *egyház történet* mai studiumaira is érvényes, hogy csak kontextusait figyelembevéve hiteles. Azelőtt egy (nevezzük így:) belső egyháztörténetírás volt divatos, mely hol szentírásbeli, hol felekezeti szempontokat vett legfőbb figyelembe, esetleg megpróbált objektív lenni (ami képtelenség a történelem vonatkozásában). Ma így nem lehet egyháztörténetet írni és nem is ezt várják az egyháztörténettől, mint egyházi tanító mestertől. Ma egyfelől széles nem teológiai összefüggésekbe állítják bele az egyházi eseményeket, beleértve ebbe gazdasági, társadalmi, kulturális összefüggéseket is, másfelől a mára érvényes, mában használható tanulást gyűjtő, vonzó vagy taszító vonásokat kiemelő anyagot kell produkálni. Ha az egyháztörténész nem akar csupán krónikás lenni, úgy kénytelen az összefüggéseket bemutatni és ezekbe ágyazottan hírt adni a történeti eseményről.

A *rendszeres teológiában* a kontextualitás alapelv. Nem lehet időtlen dogmatikát vagy etikát írni, csak olyat, ami számba veszi a mai kort is, reflektál a mai jelenségekre saját álláspontjából, szembesül a valódi kérdésekkel és az ősi mondanivalót ilyen összefüggésben interpretálja. Klasszikus dogmatikák, vagy etikák nem veszítik el dogma- vagy etikatörténeti értéküket, csak nem léphetnek fel olyan igénnyel, hogy kortól függetlenül, vagy időfelettien érvényesek. Ez nem azt jelenti, hogy elvesztjük a mondanivalót, sőt így adjuk igazán tovább, de nem egyszerűen másolva vagy citálva az ősoket, hanem értelmezve és a saját nyelvünkön és gondolkodásformánkban, esetleg olyan kérdésekre is reflektálva, amik a mi korunkban jelentkeztek először. A gyakorlati teológiában még könnyebben belátható, hogy interdiszciplinárisan éppen úgy érvényes az

összefüggések figyelembevétele (pl. homiletika-katechetika vagy homiletika-liturgika vonatkozásában), mint a környezetnek, körülöttünk élő embereknek, társadalomnak, szellemi irányzatoknak ismerete és a velük való állandó társalgás. Ha ez nincs meg, nem végzi el a gyakorlati-teológia *ma* a feladatát.

Az egyház életére is érvényes a kontextualitás elve: az egyén, ha keresztyén, hozzátartozik szervesen gyülekezetéhez, egyházmegyéje, egyházkerülete, országos egyháza ismerete elengedhetetlenül szükséges. Sajtó útján, vagy személyes kapcsolatok útján értesül az összefüggésekről, eseményekről és összképről. A kör egyre tágul, tudnia kell, hogy beletartozik az evangélikusság nagy családjába (amelynek túlnyomó részét képviseli a LVSZ), de azt is, hogy a saját felekezetén túl is vannak keresztyén felekezetek és a maga összefüggésében is szabad beszélni világkeresztyénségről. Túl a keresztyénség határain vannak más vallások és vannak a vallások határain kívül élő emberek, milliószámra. A nem keresztyének vagy nem vallásosak számára minden különbségünk ellenére egy tömböt alkotunk. Az összefüggések valódi ismeretéhez tartozik annak az egyszerű ténynek komolyanvétele, hogy az embereket nemcsak vallásuk, ezenbelül nemcsak keresztyénségük határozza meg, hanem a mai egész emberiség élete, gazdasági, politikai, társadalmi kérdéseivel, eredményeivel és gondjaival. Aki úgy akar keresztyén lenni, Krisztus Urunk hú tanítványa, hogy ezekről nem vesz tudomást, az nem veszi komolyan, amit Isten komolyan vett: ezt a világot, nem érti az inkarnációt és beszűkülten, befeléfordultan él, gondolkodik, s kiragadja magát a tényleges összefüggésekből. A kontextualitás komolyanvétele bizonyos értelemben hit és életkérdés az egyház számára ma. Nem feledhetjük, hogy ez a fajta gondolkodásmód nem idegen a Bibliától sem, Isten népe történetében beszűkülés, depaváció volt, ha elég volt önmagának, ha egy-egy gyülekezet csak magával törődött, ha egy-egy egyháztest önmagát azonosította a teljes egyházzal. Még a reformációban is beláthatatlan következménye lett annak, hogy Európa-centrikusan látott és látatott, sőt néha Közép-Európa-centrikusan, esetleg Róma helyett Németországgal a centrumban. Ebből a mai napig sok nehézség származott.

A Szentírástól nem idegen a „közeli és a távoli” komolyanvétele. Már az Ótestamentumban érezzük a „kerítéson túli” gondolkodás igényét (Jónás kv. Jób kv. Ésaías igénye stb.). Jézus is egyre határozottabban mutat népe határain túl, Pál a Római Birodalom kereteiben otthonosan mozog, Péter is — ha nehezen is —, de tudomásul veszi, hogy nemcsak az egykori választott népet szeretheti Isten, a Jelenések kv. írója időben is, térben is túllép az istentszetelet megszokott perspektíváin.

Gyülekezeti sovinizmustól és a csak világkeresztyénségben gondolkodás felületességéből és gyökértelenségétől ment meg a kontextualitás követelménye, elfogadása és gyakorlása.

2. *Flexibilitás.* Ez több, mint látásmód és ismeret kérdése, ez már magatartás. Rugalmas, hajlékony magatartás. Arra való képesség, hogy nem meszesedünk el, nem kövesedünk meg egyik vagy másik oldalon. Tág szívűség, tágkeblűség, tágölelés. Nem jelent „gumigerincet”, nem jelent elvtelenséget, nem jelent langyosságot (minden mindegy mentilitást). Azt jelenti, hogy a lelkész például tudatosan bírja azt a feszültséget, hogy a nagy tanítók, teológusok, egyháztörténeti vezéregyéniségek, mai neves keresztyén személyiségek szavát éppen olyan komolyan veszi, mint a gyülekezete névtelen tagjait: Juli néni, Juliska, vagy Juli hangját, de a dr. XY-ét is, a kutató fizikusét is, híres orvosét, neves szociológusét stb. hiszen ők is gyülekezetének tagjai.

Ezt a fajta flexibilitást érzem Jézusnál, ahogyan egy vak koldussal, majd az egész emberiséggel „foglalkozik”, ahogyan sirni tud Jeruzsálem eljátszott lehetőségén, t. i. nem ismerte fel a *visitatio Dei*-t Őbenne s ahogyan mégsem omlik össze, hanem minden nép közé küldi tanítványait, a föld végső határáig, hogy amit népe keményszívűsége miatt nem mondhatnak el ott senkinek elmondják hát mindenkinek... ahogyan, mint teljesen hatalom nélküli, áll Pilátus és a főpapi tanács előtt, majd hirdeti: neki adatott minden hatalom, ahogyan már csak kevés ideig van velük, hogy aztán mindennap velük legyen a világ végéig...

Ezt a fajta flexibilitást érzékelem Pálnál. Ez a népét rajongásig szerető hazafi pogányokkal foglalkozik és el tudja fogadni, hogy Isten világméretű szeretete nem jutott csődbe népe elutasításával. Ahogyan az evangélium terjesztése érdekében tud zsidónak zsidó, görögnek görög lenni, különböző gondolkodási és életformákat felölelni, feldolgozni, azokban kifejezni magát, az a flexibilitás nagyszerű modellje, ahogyan tud a főváros ismeretlen gyülekezetébe tanító levelet írni, majd ha kell egyetlen tanítványának feltűn, szeretőn utasításokat adni, görög stoikusokkal vitatkozni és a jeruzsálemi szegényeknek gyűjteni.

Ezt a fajta flexibilitást sejtem a Jelenések könyvében is: ahogyan korabeli siralmas és szégyenletes eseményeket és időntúli végtelen dicsőséget együttlát és feldolgoz, ahogyan messze túllép régi izraeli kategóriákon, földi urakat ismerve nem téveszti szem elől az Urat, akit imádni méltó, aki minden nép Ura, a sors Ura, a kozmosz Ura, az idő és az örökkévalóság Ura. Már-már zavarosnak tartott, túlzásfolt fotomontázs-szerű képsorai számomra flexibilitásról árulkodnak. Egy-egy konkrét gyülekezet és a 144 000 egyszerre pontos. Imponáló lelkipásztori mentalitás. A flexibilitást tanulni lehet már a Bibliából, de nem elég tudni róla, állandóan gyakorolni kell.

3. Komplementaritás. Ezt most elsősorban nem a gondolkodók filozófiai módszérének tartom, hanem egyfajta keresztyén életgyakorlatnak. Tudni kell és eszerint kell cselekedni, hogy az egyén vagy az egyes gyülekezet nem jelentheti soha a teljességet az egyes keresztyén és az egyik gyülekezet csak egy tagja az egész testnek. Nem jelentéktelen és nem haszontalan tagja, hiszen helye van és funkciója van, mégis csak *egy* tagja s nem több. Másrészt az egésznek is szüksége van arra az egy tagra, mert nélküle már hiányos lenne. Ezt az összefüggést és kölcsönhatást Pál világosan érzékelteti 1Kor 12-ben. Régi kongregacionalista elméletek egyfajta modern változata lenne, ha valamelyik magyar evangélikus gyülekezetünk azt képzelné, hogy önmagában és önmagának elég, kerek egész, teljességet alkot s nem szorul rá az egészre és nincs is adni valója az egésznek. Fordítva is igaz: a magyar evangélikusság egészének szüksége van minden egyes gyülekezetre. Szintelenednék, gyöngülne bármelyik híján.

Más összefüggésben: a lutheranizmus nagy családjában az LVSZ tagegyházainak szükségük van egymásra, egyszerre elfogadó és adakozó egyházak, kicsinyek és nagyok egyaránt, szórványegyházak és népegyházak, bármelyik kontinensen is éljenek, egymást egészítik ki. Az LVSZ mai struktúráját nézve megszegényedést, szintelenedést jelentene bármely egyház leválása.

Ismét más összefüggésben: a világkeresztyénség hatalmas családjában az egyes felekezetek egymásra szorulnak és egymásnak adni tudnak, ugyanakkor az egészben is fontos az egyes, hiánya érezhető, jelenléte

gazdagító. Minden felekezetnek megvan a maga szerepe, színe, helye és saját színét nem elmosni kell, hanem hozzáadni gazdagító elemként, vagyis nem akkor vagyunk jó és értékes tagjai az ökenemenek, ha elfelejtkezünk evangélikus mivoltunkról, hanem, ha tudatosan ápoljuk azt és sajátos színünkkel hozzáadjuk a világkeresztyénség színkálájához. Vannak olyan speciális evangélikus értékeink, amiket számotartanak és amikre igényt tartanak más egyházak (az evangélium hangsúlyozása, a tanítás komolyan vétele, jellegzetes evangélikus kegyességi típusok kialakítása, munka és családi erkölcsstanunk és erkölcsgyakorlatunk, bibliakezelésünk, az első hitágazat megbecsülése stb.), s olyan hiányosságunk amiben más részfelekezetek, egyházak segíthetnek, érzékeltenség a múlt évszázadok keresztyén kincseivel kapcsolatban, a közösségnek csak a jelenben élő testvérekkel történő átélése az atyák, ősök rovására, az első évezred egyházi kincseinek — tanításbeli és igehirdetési kincseinek — ignorálása, a szeretet és reménység elem háttérbe szorítása a hit prioritása miatt, a harmadik hitágazatbeli tanítási erőtlenségünk: a pneumatológia gyöngye pontunk, a megszentelődésről szóló tanításunk halvány, hajlam a quietizmusra stb.) arra mutatnak, hogy nekünk is meg kell tanulnunk elfogadni, hogy erősödhessünk. A közösségi öntudat kifejléséhez tisztában kell lennünk magunkkal, erőnkkel és az erőtlenségünkkel. Csak a világkeresztyénség egészében van lehetőségünk igazán felfedezni, megbecsülni értékeinket s fájoan érzéklni hiányosságainkat. Az orthodox—római katolikus—anglikán—református—baptista—methodista—pünkösdista—ádventista stb. felekezetek összességében gondolkodva és viszonyítási lehetőséget nyerve van alkalmunk a tudatos evangélikus létre, de a korrigálási kísérletekre is.

Két zárómegjegyzés végül:

1. A Lutheránus Világszövetség 1984-ben Budapesten tartandó világgyűlése jó alkalom lesz arra, hogy helyi gyülekezeteink tagjai és lelkészeink is „testközelből” éljék át a világkeresztyénséggel való kapcsolatot. másfelől a világ evangélikusság nagy családjának hivatalos látogatása felénk fordítja a figyelmet. A felkészülés időszakában akarva akaratlanul is könnyebb lesz leküzdeni az egyoldalúság kísértését. Mindkét oldal rákényszerül arra, hogy összefüggésekben gondolkodjék, rugalmas magatartást tanúsítson és egymást kölcsönösen gazdagítsa. Páratlan lehetőség ez, az a reménységem, hogy mindkét oldalról helyesen és építően használjuk ki.

2. Úgy alakult az életem, hogy lelkésszé avatásom után egy hónappal egy akadémiai évet tölthettem külföldön az Egyházak Világtanácsa ösztöndíjasaként. Régen volt, három és fél évtizeddel ezelőtt, az EVT megalakulásának évében. Azóta Isten úgy vezette életemet, hogy mindig gyülekezetben szolgálhattam, de sohasem szűnt meg a kapcsolatom a világkeresztyénség nagy családjával. Számomra a gyülekezeti munka és a világtávlatú keresztyénség természetesen tartoznak össze, csak ebben az összefüggésben tudok gondolkodni, ez a feszültséget is gyakran jelentő állapot tanított meg hajlékonyságra és megszámlálhatatlan esetben éltem át mit is jelent a kettő kölcsönös gazdagító kapcsolata. Mint gyülekezeti lelkész megpróbáltam a gyülekezeti életet gazdagítani azzal, amit ismerek a világkeresztyénség életéből és mint különböző találkozónak, nemzetközi és felekezetközi konferenciáknak résztvevője még sohasem felejtettem el, hogy gyülekezeti lelkész vagyok.

Dr. Hafenscher Károly

Hol tart az Ószövetség-tudomány?

Mivel az Ószövetség-kutatás területén az utolsó két-három évtizedben néhány érdekes változás, olykor meglepő eredmény mutatkozik, érdemes néhány rövid pillantást vetni az újabb fejleményekre. Az alábbiakban, a teljesség igénye nélkül, szeretnék néhány általános jelenségre rámutatni. Először azokról a területekről szeretnék beszámolni, amelyekkel még az idősebb lelkésznevezdek is foglalkozott tanulmányai során, azután majd azokról is, amelyek az utóbbi időben különösen is rohamos fejlődésen, átalakuláson mentek keresztül.

1. A héber nyelv oktatása

A negyvenes évek végéig még a hagyományosnak mondható módszer uralkodott ezen a téren: a „holt nyelvek”-et, a latint, görögöt és a hébert is azonos módszerrel próbálták elsajátíttatni a hallgatókkal. A betűk, olvasási jelek ismertetése után a hangtani szabályok következtek, és ez után az alaktan, s ha jutott rá idő, a mondattan alapelemei is. Ekkor nyerték el a különböző nyelvtani fogalmak sajátos elnevezésüket. Ezek a latin nevek annyira általánossá váltak, hogy — bármennyire igyekeznek ma már az anyanyelven meghatározni őket — az időközben megváltozott módszerek mellett is visszatérnek rájuk.

Bár bizonyos mértékig régebben is jelentkezett ilyen szándék, az ötvenes évek elejétől kezdtek általánosan hangsúlyozni a teológiai oktatásban a héber nyelv eszközi jelentőségét, azt, hogy nem kell minden hangtani, alaktani szabályt megtanítani, csak azokat, amelyek feltétlenül szükségesek az Ószövetség eredeti szövegének a megértéséhez. A számunkra elérhető irodalomból az első ilyen tendenciát hangsúlyozó nyelvtankönyv Oscar GREThERÉ (Hebräische Grammatik für den akademischen Unterricht), amelynek 1962-ben megjelent harmadik kiadása lényegesen kevesebb szabályt tartalmaz, mégis alapos kidolgozással, mint a megelőző korszak magas igényű nagy nyelvtanai. Természetesen voltak jóval előbb is rövid héber nyelvtanok, de tapasztalat szerint ezeket igazán csak a nagy nyelvtanok (pl. Gesenius) alapján lehetett megérteni. Grether azonban önállóan készített olyan könyvet, amely a régi anyag nyomán, de praktikusán az Ószövetség megértéséhez vezet legrövidebb utat keresi.

Ennek a műnek alapos átdolgozását végezte el Wolfgang SCHNEIDER (Grammatik des biblischen Hebräischen, München, 1974). Ez a könyv is arra törekszik, hogy az Ószövetség eredeti nyelven való megértését segítse, de már nem akar teljes nyelvtani táblázatokat közölni, hangsúlyozza, hogy a héber oktatásnak egyáltalán nem szándéka és célja a „vissza-fordítás”, azaz az anyanyelvről héberre fordítás gyakoroltatása, a példamondatokat pedig azzal a határozott szándékkal állítja össze, hogy azok mindjárt a konkrét ószövetségi textusok fordításának problémáit is ismertessék. A sokszorosított formában megjelent nyelvtankönyv mellé egy ideiglenes gyakorlókönyvet is ad, amely további példákat, gyakorlatokat és feladatokat tartalmaz.

A legújabb, és az eddiektől merőben eltérő próbálkozás egy 1973-ban megjelent tanulmány: Dieter VETTER—Johanna WALTHER Heb-

räisch Funktional. Ez a tanulmány erős kritikát gyakorol minden eddigi módszer felett. A fő hibát abban látja, hogy a héber nyelv felépítésének, rendszeres nyelvtanának ismeretét tartják előfeltételnek, és azt gondolják, hogy csak ezen ismeretek birtokában lehet elkezdni az Ószövetség összefüggő szövegeivel való foglalkozást. A szerzők azt állítják, hogy egyesíteni kell a héber nyelv és az ószövetségi exegézis alapjainak stúdiumát, azaz, azonnal összefüggő textusokkal kell kezdeni a héber nyelv tanulását, és ezekben kell megfigyeltetni a hasonló formákat, kifejezéseket, hogy így a nyelvet a maga funkciójában ismerjék meg a hallgatók. Pl. elő kell venni egy zoltárt (esetleg a századikat), és ezen elkezdni megismerni a betűket, jeleket, mindjárt az ige felszólító módját stb. Módszerükről azt állítják, hogy akár a megszokott heti ötórás nyelvtanfolyamon, akár egy három és fél hetes intenzív tanfolyammal nagyon jó eredményt lehet elérni. Ma már birtokunkban van egy ilyen rövid nyelvkurzus anyagának kazettés magnófelvétele is.

Égészen más irányban indult el annak idején Dr. PÁLFY Miklós, aki az akkori akadémiai tanterv négy féléves héber nyelvi oktatását figyelembevéve dolgozta ki Héber nyelv- és gyakorlókönyvét (megjelent sokszorosításban, 1964-ben). Ez a könyv igen alapos és részletes munka. Módszere megegyezik a hatvanas évek modern nyelvoktatásának módszerével: kisebb leckékre osztja fel az anyagot, fokozatosan építi bele a nyelvtant, fő feladatának a szavak megtanítását tartja, majd azután az ismert szavak használatára vezet rá. Bőséges táblázat és szótár egészíti ki a könyvet. Mivel azóta mind nálunk, mind a református akadémiaikon megváltozott a tanterv, és a héber nyelv oktatása két félévre szorult, kevesebb órászámmal, nem lehetett igazán felmérni ennek a könyvnek előnyeit és hátrányait. Azok, akik alaposabb nyelvi ismeretre akarnak szert tenni, kétségtelenül nagy haszonnal forgathatják.

Mi most azzal próbálkozunk, hogy a szövegek olvasásának állandó gyakorlása mellett a nyelvtani szabályokat úgy tanuljuk meg, hogy közben a héber nyelvre jellemző három-mássalhangzós szógyököt keressük és ismerjük fel, így a szótár használatát is megtanulva állapítsuk meg a szavak, kifejezések, mondatok értelmét. A tapasztalat eddig azt mutatja, hogy így kevésbé megterhelő a nyelv tanulása, és általában el lehet érni, hogy szótár segítségével, a nyelvtani szabályok ismeretében a szöveg elemzésével viszonylag jó fordítások készüljenek, azaz az eredeti szöveg sajátosságait is felismerjék a hallgatók.

Az azonban kétségtelen, hogy a teológiai főiskolákra a héber nyelv oktatása általában van, és minden oktató azt szeretné elérni, hogy tanítványai lássák ennek a munkának értelmét, felismerjék, hogy a héber nyelv ismerete alapvető jelentőségű az Ószövetség megértésében.

2. Az Ószövetség bevezetéstudomány

Még mindig nagyon jelentős mű Otto EISSFELDT *Einleitung in das Alte Testament* c. munkája, amelynek több mint ezer oldalát kitevő, részletesen átdolgozott harmadik kiadása (1964) a tudomány történetének részletes ismertetésétől az ókori keleti irodalmi formákon, az Ószövetség iratainak analízisén át (beleértve az apokrifusokat, pszeudepigráf iratokat és Qumrán idetartozó anyagát is) a kánon- és szövegtörténetig ennek a tudományágnak legalaposabb munkája. Megjelenési évéig bezárólag minden benne van, amit a hagyományos ószövetségi bevezetésből tudni lehet. Aki az Ószövetség könyveit a legmagasabb szín-

ten akarja ismerni, az nem kerülheti el ennek a műnek alapos áttanulmányozását.

Kisebb igényű, de még mindig népszerűnek látszik a sokadik kiadását megért WEISER-féle bevezetés. Ez a munka tankönyv a teológiai hallgatók számára, nyelvezete is könnyebb, az egyes fejezetek összefogottabbak, de lényegében ugyanahhoz az iskolához tartozik, mint az előbbi.

Mindkét mű ugyanazt a módszert követi: az ún. „irodalom előtti” formák elemzéséből és ismertetéséből indul ki, és így halad az Ószövetségi könyveinek elemzéséig. Ezen belül részletesen ismertetik a Tóra kritikáját. Eissfeldt volt az, aki a J-E-D-P tóra-nétegek mellé egy ötödikét is odasorolt, amelyet ő Laikus-forrásnak (L) nevezett, amelyet ő a J-ből választott külön. (Ezt később FOHRER a Sellin-féle bevezetés 10. átdolgozott kiadásában Nomád-forrásnak — N — nevezte el). Eissfeldt és Weiser csak az egyes könyvek elemzése után tárgyalja az Ószövetségi kánon és a szöveg történetét.

Ezt a sorrendet változtatja meg a dán Aage BENTZEN ószövetségi bevezetése (angol nyelven is megjelent és hozzáférhető a 4. kiadása 1958-ból). Ő először a kánon és a szöveg történetét tárgyalja, azután veszi elő az ószövetségi irodalmi formákat, és műve második nagy részében tárgyalja az egyes iratokat. Noha lényegében az addigi hagyományos ismeretekre támaszkodik, mégis, a sorrend megváltoztatásával is, felhívja a figyelmet annak a fontosságára, hogy minden analízist az egész Ószövetségre is kell vonatkoztatni.

A teológiai főiskolai oktatásból nőtt ki és született meg Otti KAISER marburger professzor ószövetségi bevezetése (a 2. kiadás 1969-ben jelent meg, de 1973-ban az NDK-ban is kiadták). Ez a mű, azon kívül, hogy még inkább egyszerűsége törekszik, abban tér el az eddig említettektől, hogy megpróbálja az Ószövetséget, egyes könyveit is belehelyezni abba a világba, amelyben megszületett. Azt írja könyve bevezetésében, hogy a bibliai könyvek bizonyágtételének megértéséhez feltétlenül ismernünk kell azt a kort, amelyben ezek az iratok keletkeztek, és azokat a körülményeket is, amelyek között létrejöttek. Ezért az ószövetségi bevezetéstudomány történetének rövid áttekintése után két fejezetet szán az „ígéret földje és a választott nép”, valamint a „kánaáni örökség” összefoglalásának, rengeteg lábjegyzettel, további irodalomra való utalással. Csak ezután tér rá az egyes iratok tárgyalására, érdekes felosztásban: 1. Izráel történeti elbeszélései, 2. Izráel prófétai hagyományai, 3. az izráeli ének- és bölcsesség-irodalom. Összefoglalásként tárgyalja az ószövetségi kánon rövid történetét.

Ugyancsak tankönyvnek készült Rudolf SMEND göttingeni professzor könyve, amely azonban már más címet visel: Die Entstehung des Alten Testaments (1978). A könyv elején pontosan körülírja, mit lát feladatának. Tudatosan választja a tradicionális „bevezetés” helyett ezt a kifejezést: az Ószövetség létrejötte. Rámutat arra, milyen nehéz ma már olyan könyvet írni erről a tárgyról, amely könnyen áttekinthető, és mégis alapos, feldolgozza az eddigi eredményeket. Az idevonatkozó irodalom már áttekinthetetlen. Mégis szükséges a lehető leggondosabb munka, mert az utóbbi évtizedekben „bűnösen elhanyagolták” annak a megkülönböztetését, hogy mi biztos és mi bizonytalan megállapítás ebben a tudományágban. Arra is felhívja a figyelmet, hogy ez a könyv csak úgy használható eredményesen, ha a hallgatók ugyanolyan szorgalmasan és alaposan tanulmányozzák magát az Ószövetséget, mint ezt

a könyvet, amely persze többet tartalmaz, mint az egyes vizsgák anyagát. Smend is a kánonból indul ki, majd a szöveg problémáit veszi elő, és (akárcsak a többi bevezetés) a régi fordításokat (LXX, szír fordítás, a latin fordítások). Ezután pedig a héber kánonnak megfelelő beosztásban (Tóra, korábbi és későbbi Próféta, Iratok) veszi sorra az Ószövetség egyes iratait. Szándékosan nem lépi át a kánon határát, nem tárgyalja az apokrifus, pseudepigráf iratokat, se Qumrán iratait. De amit sorra vesz, azt nagyon alaposan feldolgozza, bőséges irodalmat is közöl az egyes fejezetek élén.

Erdemes lesz majd az egyes részlet-témákat is alaposabban megvizsgálni, és megállapítani, hogy a részletkérdésekben milyen irányba fejlődik az Ószövetségi Bevezetéstudomány. De az eddigiekből egy valami máris látszik: az előrelépés. Ma már nem elégszenek meg az élenjárók azzal, hogy az egyes irodalmi formákat, rétegeket, vagy akár az egyes ószövetségi iratokat analizálják, hanem az összefüggéseket keresik. Ez nem azt jelenti, hogy nem tartják fontosnak azt, amit az irodalomkritikai, formatörténeti kutatások megállapítottak. Csak, úgy tűnik, keveslik azt, amire jutottak. Jobban mondva: nem tartják helyesnek, hogy megálltak a részleteknél. Szükségesnek tartják annak a tudatosítását, hogy az Ószövetség könyvei mai formájukban önmagukban is egy-egy egészet alkotnak, és az Ószövetség is teljes gyűjtemény, kánon, amely Izrael gyülekezetének és a keresztyén egyháznak szent iratgyűjteménye. Ez azt jelenti, hogy a részletkérdéseket azért kell alaposan ismernünk, hogy jobban megértsük az egészet.

A másik kibontakozó és egyre erősödő felismerés az, hogy az Ószövetség könyveinek vizsgálatához szorosabban tartozik hozzá az ószövetségi kornak és az Ószövetség világának, valamint Izrael történetének ismerete, mint ahogy azt eddig gondoltuk. Ha majd ezeket külön fejezetben tárgyaljuk is, ennek oka az anyag eddigi különállása és rendkívüli bősége az oka.

Tovább lépést jelentene ebben az irányban (és ezt most próbáljuk mi itthon elindítani) annak a vizsgálata, hogy vajon van-e nyoma annak, hogy az Ószövetség egyes iratainak kianalizált „rétegei”, forrásai léteztek-e egyáltalán irat formájában. Mert eddigi ismereteink szerint csak elnevezésben „létezett” Jahvista, Elohista, Papi Irat, vagy első, második és harmadik Ézsaiás. Lehet, hogy léteztek ezek, de egyelőre (figyelve SMENDre), csak annyit mondhatunk, hogy mindez a „bizonytalan” megállapítások közé tartozik.

Semmi kétség: visszalépni, meg nem törtéنتté tenni az eddigi kutatást, nem lehet. Nem is szabad arra az álláspontra helyezkedni, hogy nem törődünk az eddigi megállapításokkal. Nem lehet úgy foglalkozni az ószövetségi bevezetés kérdéseivel, mintha nem lett volna irodalomkritika, formatörténeti kutatás. Inkább azt kell kutatnunk, mennyiben segít, visz előre bennünket mindaz, amit elődeink kikutattak.

Muntag Andor

Őseink hagyatéka

Az egyházi néprajzi anyag védelme, és összegyűjtése

Az Evangélikus Teológiai Akadémia Egyháznéprajzi Szakcsoportja 1981. év őszi ülésének egyik célját és feladatát abban láttam, hogy a maga teljességében felhívja a jelenlevők figyelmét az egyháznéprajzi anyag minél átfogóbb óvására, széles körű összegyűjtésére, amiből önkéntelenül az adódik, hogy a sok áldozatos munkával megmentett anyag már önmagát kínálja a leírásra, a tudományos feldolgozásra és ebből következően a széles körű publikálásra.

Múzeumaink több millió darab néprajzi tárgyat őriznek raktáraikban, mutatnak be kiállításaikon, az etnológiai adattárak több tízezer leírást és több százezer fényképet tárolnak, de ezen nagyszámú tárgy és adat között igen kevésnek mondható az egyháznéprajz tárgykörébe sorolható anyag. Kivételt képeznek a képzőművészeti és az iparművészeti gyűjtemények, mert ezek anyaguk nagy részében éppen megmentett egyházi anyagot képviselnek.

Kérdezhetjük, vajon miért nincs begyűjtve a múzeumokba az egyháznéprajzi anyag? A feltett kérdésre a választ megadni nem könnyű, de igyekszem azt pár szóval megfogalmazni. A múzeumok hosszú évtizedeken át főképpen a paraszti társadalom által használt munkaeszközöket és a díszes népművészeti alkotásokat gyűjtötték, mert azok nagy tömegéből könnyű volt a válogatás, a beszerzés, mert paraszt tulajdonosaik aránylag könnyen megváltak azoktól. Az egyházi anyag begyűjtése már nehezebb feladat, mert a birtokló tulajdonosok vagy az egyházak nehezen vagy egyáltalán nem adták át, sokszor csak az egyetlen példányban meglevő egyházi vonatkozású tárgyat egy gyűjtőnek vagy múzeumnak például, a családi bibliától, melyben több nemzedékre terjedő bejegyzések találhatóak, olvashatók, vajon ki válna meg könnyű szívvel. Az egyházak nem kínálták becses kegszereiket, természetesen ma sem, de ma már megengedik azok megtekintését, tanulmányozását.

A gyűjtő, megmentő és feldolgozó munka megkönnyítése céljából megemlítek, illetve felsorolok egy sor egyháznéprajzi témát annak tárgyi folklór és dokumentáció anyaga köréből az e téren dolgozni szándékozó lelkészek és buzgó hívek számára. A felsorolással nem törekedhettem a teljességre, de ahhoz elegendőnek tartom, hogy belőle témát választva a munka meginduljon és kiteljesedjen.

A témák felsorolása.

Tárgyi anyag

I.

A templom berendezésének tárgyait, melyek terjedelmüknél fogva nem helyezhetők el gyűjteményben, fényképezni kell, ilyenek: az oltár, a szószék, a padok. A fénykép hátoldalán kell feltüntetni azok méreteit. A kisebb méretű tárgyakat viszont a gyűjteményben kell elhelyezni, ilyenek: a keresztelomedence, gyertyatartók és a hozzájuk tartozó szalagok, oltárterítők, perselyek (melyek közül a régebbiek fából, az újabbak fémből készültek), vasalt pénzesláda, az éneket feltüntető tábla a számokkal.

II.

Gyűjtendők a régi egyházi pecsétek, ostyasütők szaggatóival, az egyházi adó beszédésével, valamint az egyházi magtárból a kölcsöngabona kiadásával és visszavételével kapcsolatos tárgyi anyag, például a vékások és a hozzájuk tartozó csapófa.

Folklór anyag

I.

Az egyházi ünnepekkel kapcsolatos népszokások.

Téli ünnepek alkalmából a karácsonyi ünnepekhez tartozók: böjtölés, ünnepi vacsora, karácsonyi morzsák, karácsonyi éneklés házról házra járva, karácsonyi köszöntők, karácsonyfa állítása, pásztorok vesszőhordása.

Az óév és újév, óvízkereszt, nagypéntek, húsvét és pünkösöd szokásvilága. A passiójátékok, azokat hol adták elő, templomban is? A betlehemezés vagy más dramatikus játék bemutatása szokásban volt-e.

Népi imák gyűjtése. Itt kell megjegyezni, hogy a népi imák kicsit a mágia világába csapnak át, az egyház is megérezte ezt, és ezért nem engedte elmondani azokat a templomban, a hívek csak odahaza éltek azokkal, imádkozták azokat.

Fohászok, otthoni éneklés: szokásban volt-e a hajnali harangozáskor, ébredéskor a napot kezdő fohász, vagy a reggeli éneklés. A fohászok és énekek szövegét hasznos lenne felgyűjteni.

Nagy munkák kezdetekor — szántás, aratás, szüret esetén — szokásban volt-e a fohászokodás, a kalap megemelése.

Az otthoni családi áhítat formája: csak éneklés vagy imádságolvasás is, mikor: szombat vagy vasárnap este, mikor szűnt meg.

II.

Az élet három nagy eseményének úgymint a születéshez, a házasságkötéshez és a halotthoz kapcsolódó szokásanyag gyűjtése.

A születéssel kapcsolatosan: a keresztszülők kiválasztása, a gyermek elismerése, a konfirmációval kapcsolatos szokások.

Az esketés eltérései, a lakodalom egyházi vonatkozású szokásvilága.

Az elmúlást váró körül kialakult szokásvilág. A halálra való felkészüléshez tartozik a beteg úrvacsoráztatása. Gyakori vagy ritka esemény volt az a megnyilvánulás, hogyan értékelték a hívek. A lelkész egyedül ment a beteghez vagy kísérelve, az alkalmon csak a szűk család vett részt, vagy mások is, például távoli rokonok vagy szomszédok is.

A halott körüli ténykedés: ki végezte a szemlezárást, kinyitották-e a szoba ablakát, hogy a lélek elszállhasson, letakarták-e a tükröt fekete kendővel és miért. A halottvirrasztási teendőik: siratóasszonyok siratóénekeinek felgyűjtése, (ma már alig található olyan asszony, aki ismerne még siratóéneket).

Temetésre hogyan mentek a fungensek: gyalog vagy kocsin. Az udvaron elhelyezett koporsó körüli elhelyezkedés, ilyen esetben hol

volt a lelkész és a kántor helye (Békéscsabán például sátrat állítottak kettőjük részére).

A kántorok által írt búcsúztatók a népköltészet újabban feltárt kincsei közé tartoznak.

Vonulás a gyászháztól a temetőbe: kik mentek közvetlenül a koporsó után, a többi gyászoló némán, énekelve vagy beszélgetve haladt a menetben. A sír körüljárása, miért és kik végezték azt. A temetés utáni menet a templomba. A funerátori intézmény és annak teendői.

III.

A templomi liturgia változásai.

Az istentisztelet kezdetét ki határozza meg: a lelkész vagy a harangszó.

A lelkész szolgálati helye a templomban: sekrestyében, papipadban, oltár előtt, szószéken.

Imádságkísérő helyzet a lelkész részéről: térdeplés, kéztartás, ülés, állás, fejtartás stb.

Az oltár előtti mozdulatok: hogy fordul a lelkész imádsághoz, úrvacsoraosztáskor, kazuáliák során.

I.

Dokumentáció

Templomi ülésrend nemek és korok szerint, itt kell felgyűjteni a templomba való bemenetel és kimenetel rendjét, ugyancsak nemek és korok szerint. A templom rendjének biztosítása, például a kusztosi intézmény leírása. A hívek részvétele a templom, az oltár díszítésében és takarításában.

A hívek templomi magatartása. Indulás a templomba, hogyan ment a házaspár, ki melyik oldalon, beszélgettek vagy szótlánul mentek. Az énekeskönyvet hogyan vitték: kézben, hónuk alatt, zsebben, táskában. A templomba érve egymás mellé ültek vagy külön a férfiak és nők oldalára.

A nő térdet hajtott. A férfi megállt a padban vagy a pad mellett hajtva fejet. Mondtak-e ilyenkor csendes fohászt — annak szövege — vagy a térdhajtás és a kalapba nézés üres formáság volt csupán?

Az istentisztelet megkezdése előtt folyt-e lelkész és kántor nélküli éneklés, ki vagy kik voltak az előénekesek, az ilyen előéneklésnek volt valamilyen rendje.

Vittek a nők virágot a templomba, hogyan: kézben, az énekeskönyv lapjai között, zsebkendőbe fogva. Melyek voltak az ilyen célra általában kedvelt virágok.

Az orgonák leírása, fényképezése, készítő mesterről lehetőleg mindent megtudni.

II.

Az egyházi épületeinek történeti leírása: a templom a toronnyal, esetleg a harangláb, itt kell kiemelni a település lakosainak az építke-

zessel kapcsolatos felajánlott társadalmi munkáját: építőanyag felajánlása, annak ingyen való szállítása, egy-egy berendezési tárgy költségének vállalása. Olykor még a paplak (parochia), az egyházi magtár (granárium) építéséhez is hozzájárultak anyagiakkal és a templomot körülvevő kert, part (promenád) kialakításában is segítséget nyújtottak az egyháznak.

A toronygombban elhelyezett korabeli irat és tárgyi anyag megmentése (a torony restaurálásakor, felújításakor azt gyakran leveszik és felnyitják, olyankor kerül elő az emlékül oda helyezett anyag).

III.

Térképvázlatok készítése

A templom és az egyházi épületek területi telepítéséről, például Szarvason az Ótemplom körül az alább felsorolt épületek álltak, illetve állnak: az Ótemplom ma, a Tessedik Sámuel által épített régi iskola épülete, mely most múzeumi célt szolgál, az új gimnázium épülete, melyben jelenleg óvónőképző-oktatás folyik, két paplak, az egyházi granárium több épülettel, most már más célt szolgál, a harangozólak, amit az 1920-as években lebontottak és végül a templom végénél elterülő promenád, melynek már csak néhány fája hirdeti a hajdan volt szépségét.

A helység bel- és külterületi egyházi iskoláinak települését a kilométer-távolságok megadásával.

IV.

Lelkészek és tanítók életrajzának kutatása. Fizetésük a 19—20. században. Helyük a község, város társadalmán belül. Egyházon kívüli funkciójuk, tisztségük, például a lelkész a kaszinó elnöke volt, a tanító a helyi önkéntes tűzoltóság parancsnoka stb.

Az egyház különböző egyleteinek története: KIE., evangélikus nőegylet, egyházi énekkar.

Milyen egyházi vonatkozású könyveket, kiadványokat olvasott egy-egy gyülekezet népe. Az úgynevezett „szent emberek”, „bibliás emberek” felkutatása, róluk mindent kitudni, egyházi vonatkozású könyveket összegyűjteni, megmenteni. Laikusok könyvkiadása: a múltban szokásban volt, hogy egyes buzgó hívek egyházi vonatkozású könyveket jelentettek meg a saját költségükön. Ki, mit jelentetett meg, összegyűjteni azokat. Az egyházi könyveknek hol volt a helye a lakáson belül. A bibliába és más egyházi könyvekbe beírt családtörténeti és gazdasági bejegyzések kiírása, gyűjtése.

V.

Harangokról

Régi és új harangok története, körfeliratuk leírása, fényképezésük. A harangozás nevei: emlékharangozás, ünnepi, hajnali, reggeli, déli, esteli harangozás. A temetési harangozás nevei: kor és társadalmi helyzet szerint. Írni és fényképeket keresni a harangszentelésről, az

iskolai harangról (ahol volt, például külterületi iskola tetején), a harang elviteléről háború esetén.

A harangzás technikája: hogyan harangozott 1—2—3—4 haranggal egy vagy két harangozó, ilyenkor hogyan adtak jelet egymásnak például a harangok megindítására, megállítására.

A harangozókról: bérük, kötelességük, munkájuk például a tűz jelzése. A régi toronyszobák leírása, a bennük folyó élet, mert a harangozók legtöbbször barkácsoló ember volt. Néha külön hálólhelyük is volt a toronyban, azaz egy második szoba, annak leírása is szükséges.

A toronyórák története. Kinek a feladata volt a toronyóra javítása vagy hetenkénti felhúzása. Az idő jelzése toronydudával.

VI.

Az egyházi iskolák története

Felszerelésük, tansegédletekkel való ellátottságuk. Régi könyvek és füzetek összegyűjtése, nemzetiségieké is. A tanítás metodikája, tematikája.

A tanulók fegyelmezése, például az ülőhely cseréje jó vagy rossz előmenetel, felelet esetén. Szlovák tannyelvű iskolákban a *privý prenik* és a *privá prenička*, valamint a cenzor és cenzorka intézmény leírása. A tanterem tisztántartása, fűtése, alkalmi díszítése. A tanító és a tanulók közti viszony: munka a tanító részére, megajándékozása stb.

A kántori szolgálat. Igen fontosnak tartjuk a tanítók által írt búcsúztatók maradéktalan összegyűjtését, mert az újabb kutatások szerint azok a népi irodalom csodálatosan megfogalmazott termékei. Társadalmi helyzetük elemzése végett lakáskultúrájuk leírásáról se feledezzünk meg.

VII.

A temető néprajza

A régi és az új temetők helyrajza, beosztása: dízsírhegyek, katonatemető, öngyilkosok helye stb. A sír vétele. A sírgödör ásása. A koporsó, koporsók elhelyezése, festett koporsók használata. Vitele Szentmihály lován, annak alakja, faragott díszítésének leírása, rávéssett feliratának rögzítése, festése, méreteinek megadása.

Sírjelek megnevezése, típusai, anyaguk, feliratuk. A sír gondozása: ki, mikor jár meglátogatni azt, kivel, milyen virágot helyeznek rá.

VIII.

Az egyházak iparművészeti anyagának számbavétele és leírása sürgős és fontos feladat, mert egyes egyházak igen értékes műkincsekkel rendelkeznek, melyek közül sok országos viszonylatban is jelentősnek mondható, ilyenek: ónkupák, óntányérok, serlegek, keresztek korpussal, úrihimzésű oltárterítők stb.

IX.

A templomba való menetel mindig tiszta ruha viseletét követelte, így is ment mindenki oda, azért feltétlenül gyűjtendő az ünnepi vise-

let és az öltözködés szokása nemek és korok szerint: milyen ruhadarabokat kapott, viselt a férfi, a nő, a gyerek bizonyos ünnepen, templomba menetkor.

*

Amennyiben csupán ez a rövidebb szabott témafelsorolás tárgykörei kerülnek felgyűjtésre, megírásra az elkövetkező évek során, úgy vélem, akkor is jó munkát végeztünk evangélikus egyházunk és őseink reánk maradt egyházi hagyatéka megmentésében. Az ilyen széles körű munka a lelkeszek és hívek részéről remélhetőleg sok eddig nem ismert témát, rejtőző kincset tárhat föl és gazdagíthatja az egyháznéprajz anyagtárát.

Tábori György

Az igehirdető műhelye

ÓÉV

2Tim 4,5—8

Óévkor Jézussal

Óévi istentiszteletet azért tartunk, hogy az évet Jézus színe előtt zárjuk. Nagyon sokan másképpen töltik az eliramló idő e szakaszát. Mi az időt Isten drága ajándékának tartjuk, melyet Isten az ő kegyelmével együtt ajánlott fel nekünk. Ezért nekünk is együtt kell megragadnunk a nekünk ajándékozott időt és az ÚR Jézus kegyelmét. Textusunk az általános szakaszbeosztásoktól eltérően egybekapcsolja az 5. verset a 6—8. versekkel. Nagyon örülhetünk ennek, mert így lesz nyilvánvaló, hogy e híradás kettőről szól: Pálról, aki bevégzi szolgálatát (6—8. v.) és Timotheusról, aki lekezdi szolgálatát (5. v.). Éppen a váltás napjáról kapunk híradást. Az egyiknek több, a másiknak kevesebb idő adatott, de ugyanazt a Krisztust hirdetik és követik. Az 5. versben a hangsúly az „evangelista munkáján” van. Ez a kifejezés az apostolok legközelebbi munkatársait jelölte meg. Először az apostolok mellett, később önállóan munkálkodtak. Mivel Isten igéjével szolgálnak a gyülekezetben, ezért kell, hogy józanul, türelmesen és állhatatosan szolgáljanak. A 6—8. versekben a „spendomai” azt jelzi, hogy Pál életét áldozatként teszi az oltárra itáládozatul. Az „analysis” kifejezés azt a pillanatot jelöli, amikor a csónakot eloldják a parttól Itt, az az idő (Kairos), amikor Pál megszabadul láncaitól. Itt a mártírhálál ideje! Mind ez úgy következik be, hogy Pál elmondhatja: „ten pistin tetereka”, vagyis: hű maradtam! Az igazság győzelmi koszorúja, a Bíró, a harc és futás kifejezései az ősi olimpiai játékokra utalnak. Jó hír a bátortás: harcban és futásban nem kell veszíteni! Lehet győzni is Jézussal!

*

Ez év október 4-én emlékezett az emberiség a Gergely naptárra, melynek reformjára 400 évvel ezelőtt, 1582. október 4-én került sor. A Pápa csillagászai úgy hajtották végre a szükséges korrekciót, hogy egyházi rendelettel elérték Európa nagyobb részében azt, hogy október 4. csütörtök utáni nap péntek legyen ugyan, de nem okt. 5, hanem 15-e. Nehéz újítás volt és olyan országok is voltak, melyek csak egy évszázad múltával fogadták el az új időt. Senki sem akart 10 napot elveszteni életéből. Mi is így volnánk, ha azt követelnék tőlünk, holnap január 1 helyett már tizedike legyen. Naptárunk, terveink protestálnának, mert annyi mindenre szükséges és fontos az a tíz nap! Am, aki nem akar időt elveszteni, az ne akarja az időben megjelent kegyelmet, Jézust sem elveszteni. Éppen ezért vagyunk óév estéjén együtt Jézussal!

Jézussal váltás megy végbe

Az őskeresztyénség azért tudta maradéktalanul továbbadni a reabizított kincset, az evangéliumot, mert Jézus tanúi váltották egymást. Pál elmegy a halál árnyékába, Timotheus pedig jön, hogy felváltsa Pált. A ma gyülekezeteiben is éppen óvkor van az ideje annak, hogy e váltásokat számbavegyük. Azokat, akik elmentek a minden halandók útján, vagy még élnek, de elhidegültek, elidegenedtek és ezért csökkent az istentiszteletre járók és úrvacsorázók száma. Számbavesszük azokat, akik a váltásra jöttek: a megkereszteltek, az ifjúsági alkalmakra, konfirmációra jöttetek. Az úrvacsora vendégeit és azokat, akik abbahagyták, vagy éppen elkezdték az év folyamán gyülekezeti szolgálataikat. Minden gyülekezet sorskérdése, hogy ez a váltás végbemegy-e és az, hogy nyereséggel megy-e végbe. Ez az este a családok számára is az önvizsgálat alkalma. Ott is váltásnak kell végbemennie. Ha eddig a nagymama vagy nagypapa volt a lelki láng ápolója, ezután talán másnak kell helytállnia. A szentírás is ezt sürgeti gyakran, amikor hangsúlyozza a folytonosságot: „Nemzedékről-nemzedékre”.

Az emberiség is minden esztendő végén kell, hogy gondoljon a váltás szükségességére. Ha egy esztendő eltelt békességben és asztalunkra került a mindennapi kenyér is, parancsoló szükség, hogy legyenek államférfiak és minden rangú vezetők, akik felelősséggel tudják felváltani szükség esetén az előttük munkálkodókat. Legyen minden váltás tartalmas. Érezze az utód elkötelezve magát arra, hogy józanul, türelmesen, bajokat elhordozóan és lelkiismeretesen végzi szolgálatát.

Jézussal értékes a hit

Sőt csak az a hit érték, mely Jézusba fogódzik. Jézusba, aki értünk szenedett a keresztfán és érettünk diadalmaskodott harmadnapon. Az értékre vigyázunk. A nagy értékre egy életen át vigyázunk. Szomorú, hogy a 7. verset leginkább a háborúban elesettek emléktábláin szoktuk olvasni, azokén, akiket a halál erőszakkal ragadott el. Pedig Pál itten olyan harcról szól, melyet abba lehetne hagyni és olyan futásról, amelyből ki lehetne állni, ha a küzdőnek nem érné meg „tartani a hitet”! Ezért ragaszkodott Pál olyan erősen Jézushoz és sorra megharcolt mindennel, ami hitétől eltántoríthatta volna: megvívott a Sátán meszterkedéseivel, legyőzte a törvényeskedés csábításait, a veszélyes tanításbeli elhajlásokat, a pogányság hullámverését, saját óemberének kísérteit.

Ha a Pál által használt olimpiai játékok képeiről a modern olimpia elindítójára Coubertin (+1937) eszméire gondolunk, eszünkbe jut, hogy ő az emberiség kiteljesedését, lelkiségének kifinomulását várta e világtalálkozótól. De azt is tudjuk, hogy a rivalizálásra, versengésre mindig kész ember, ember marad. Ember, akin alapvetően nem segíthet a másik ember. Mert nem adatott más név, amely által megtartathatnánk, csak Jézus neve! A hitet csak az tudja tartani, aki nem a maga vagy mások nevét magasztalja, hanem az ÚR nevét vallja! Egy esztendő napjai újra leperegtek. Olykor harcra, olykor fárasztó futásra is kényszerítettek. Ma arról adunk számot, hogy mindezek sodrásában is hitben maradtunk-e? Rájöttünk-e ebben az évben is, hogy Jézusban hinni jó és békét meg biztonságot adó!

Jézussal célba érkezhettünk!

Életutunknak, vagy ahogy Pál mondja, futásunknak célja van. Az óévek egy-egy kilométerkő utunkon. Nyilvánvaló, hogy nem azért élünk, hogy céltalanul rójuk a kilométereket, hanem azért, hogy célba érkezzünk. Ez a cél a feltámadott és megdicsőült Jézus Krisztus napja. A megérkezés, a megkoszorúztatás napja. Csak az tud mit kezdeni a földi életének napjaival, aki ismeri és várja az ÚR közelgő nagy napját. Erről a nappól egyszerre kell kimondanunk azt, hogy félelmetes és azt, hogy örvendetes. A keresztyén reménység túlcserélődően bő forrása a visszajövő Jézus várása. E gazdagságból ma este merítsünk legalább háromszor:

Jézus koronázza meg az övét! Az örökélet nem „aki bírja, marja” alapon van, nem az ügyeskedőké, nem a „nagyérdeműeké”, nem a magabiztos vallásos „helyfoglalóké”. Jézus megigazító kegyelme fogadja ott azt a bűnös embert, akit itt megtisztíthatott a Bárány vére.

E cél határozza meg napjainkat, esztendeinket. Az idő eliramlik, nemzedékek cserélődnek, és ezalatt rengeteg változás megy végbe egyesek, családok, népek, fajok történetében, de az ÚR napja örökké célnak marad és örökké kísérőtársunk az evangélium, a jó hír arról, hogy Jézus Krisztus él és helyet készített magánál az őt szeretők számára.

Az örökélet nagy napjára sokan érkezünk! Pál is siet szólni arról, hogy futása és célbaérkezése nem valamilyen privát teljesítmény. Sokan indulnak és sokakra vár a győzelem koszorúja is. Mindazokra, akik Jézus szeretetéből éltek és várva várták megjelenését. Az év utolsó napján szabad minden gyülekezetnek emlékezni azokra, akikre gondolva így énekelünk: „Jó minden tájról, együtt énekel. És együtt ujjong, együtt ünnepel...” Igen, minden tájról jönnek. A különböző égtájakról, a történelem minden évszázadából, minden fajtából és nyelvből, mindenféle emberi sorsból és bármely gondolkodásmódból. Jönnek minden életkorból. A mi gyülekezetünk és a mi családjaink tájáról is jönnek és célba érkeznek. A mi tájainkon is legyen sodró erejű és magával ragadó ez a menet.

Józsa Márton

ÚJÉV

Gal 3,23—29

(Legutóbb 1975 első napján prédikáltunk e textus alapján. Feltételezem, hogy ismét elövtük az akkori előkészítőt is, amelyet dr. Groó Gyulától közölt a LP, 1974. 744. o.)

I.

Újév napi igehirdetésünkre készülve, Jézus körülmetélésének (= törvény betöltése!) egymondatos evangéliumi textusa, most lekiónk (Lk 2,21) és Ágendánknek téma-mondata („Mindent Jézus nevében cselekedjétek!”) is felhívja a figyelmünket arra, hogy az egyház hagyományában más volt e nap szokásos prédikációs témája, mint ahogy és amit ma elvár tólunk a gyülekezet. Mivel ez az igény viszonylag könnyen kielégíthető (ti. valami újévi hangulatkeltés igazán nem teheti próbára a

gyakorlott igehirdetőket, sőt a gyakorlatlanokat sem), fokozottan is vigyáznunk kell arra, hogy ezt a gyümölcsözőnek tűnő könnyű utat ne válasszuk, hiszen az nem is út, legfeljebb csak e nap 24. órájáig erő zsákutcácska. S mi egyébként is mára vagyunk elhíva...

Miközben látjuk és várjuk újví szolgálatunk szépségét a szokásosnál népesebb gyülekezet képében, gondoljuk és fontoljuk meg, hogy annál nagyobb a felelősségünk. Mert a feladatunk ma is ugyanaz, mint máskor: Isten igéjét, akarátát (törvény és evangélium) kell hirdetnünk és továbbadnunk!

Luther karácsony felől szemlélte e napot, s prédikálni is így szokott. Nekünk talán szabad nagyobb figyelemmel lennünk arra, hogy az új esztendő e jeles „fő”-napján olyan gyülekezetnek prédikálunk, amelyik hangulatot is, útravalót is, bátorítást is, figyelmeztetést is és talán még segítséget is vár tőlünk és rajtunk keresztül az ismeretlenbe vezető út kapujában. Itt az első feladat! Részleteiben bármi legyen is mondanivalónk, afelől nem hagyhatjuk bizonytalanságban a gyülekezetet, hogy 1983 is Jézus-év (Lk 2,21!) lesz. Magában abban is, hogy — ha Isten engedi és megérjük, és — új évet kezdhetünk, abban is Isten ajándékát és múltunkra irtalommal tekintő atyai szeretetét látjuk. Nem az a kérdés, tehát e napon (sem), hogy mit kezdjünk újév napján a textussal, hanem az, hogy mit kezd velünk és a gyülekezettel a textus ma, itt és most!

II.

A textust elolvastva, bizonyára az első két gondolatunk ez: a) nem lesz könnyű megtalálnunk az újví útravalót; b) súlyosan jellemző szakasz a Galatá-levélből. A levél főtémája (törvény, evangélium, hit) hangzik fel itt is.

Hát igazán pálfordulás az, ahogyan megváltozott az apostolnak a törvényről vallott felfogása. Ne felejtjük el azt azonban, hogy az a fordulat, amely ezen a téren Pál élménye volt, nem hosszú teológiai studiózás eredménye volt, hanem egyszerűen az történt, hogy ellenállhatatlanul megragadta őt az élő Jézus Krisztus. „Nem a törvény vezette őt, Krisztusig, hanem Krisztus vezette őt a törvény igazi értelmének megismerésére.” (NTD) Vagyis ő is példájává lett annak az igazságnak és tapasztalásnak, hogy minden azon áll vagy bukik és azon dől el, hogy kicsodának tartjuk Jézus Krisztust, s hogyan érhetett el az ő szeretete bennünket.

Elkerülhetetlen, hogy (nagyon óvatosan akarok itt fogalmazni!) bizonyos értelemben ne egzisztenciálisan értelmezzük ezt. Miközben üdvösségtörténeti távlatban az evangélium végérvényesen a törvény elé kerül és fölébe kerekedett, addig a keresztyén ember át kell hogy élje napról napra az itt is felhangzó tanítást: Krisztusig érvényes a törvény. Benne való hitünkig nincs ereje, őemberünk miatt mégis úton vagyunk, amíg csak a földön élünk. Csak az lehet a csüggedés ellen a vigasztalás, hogy „Isten nagyobb a mi szívünkénél”. (1Jn 3,20)

Pál is azért korholja a galatákat, mert visszafelé, a törvény felé kacsingatnak, el is estek (3,1 kk). Nem elég az ismeret, a hívős tudás. Belső kapcsolat, hit kell, hogy végigjárhassák azt az utat, amelyet számunkra is kijelölt az Isten, s amelyet Ő maga értünk végigjárt a Sinaitól a Golgotáig. Az Isten Fiának tökéletes áldozata egyszer és mindenkorra érvényes, érte és általa a világ végezetéig van menetelünk az

Atyához; de nekünk új és új hívásra, új és új hallásra, új és új elhatározásra, naponkénti megtérésre van szükségünk. Így lehet csak az örökérvényű lehetőség a Szentlélek munkája nyomán (Gal 5,5) a miénk. Igazságot mondunk ki, ha kicsit élesen így fogalmazunk: ha nincs hit, és nem kell a hit Fejedelme, az új szövetség útjára nem lép a láb, akkor érvényes a törvény ma is. Vagy egyik, vagy másik! E kettő érvényes ma is. S mincs harmadik út!

A törvény nem vezet Istenhez. Nem ébreszt Isten iránti bizalmat, hitet a szívben. A törvény nem mutat utat, hanem körképet rajzol, helyzetet tár föl. Nem újít meg! Ha azt szeretnénk (persze, hogy azt!), hogy az ereje, oltalma és újsága alatt élhessünk, akkor annak is hirdettetnie kell. Ezért hangzik fel a pengeéles gondolatmenetben a 26. és 27. vers: „Mert mindnyájan Isten fiai *vagytok* a Krisztus Jézusban való hit által. Akik Krisztusba keresztelkedtetek meg, Krisztust *öltöttétek* magatokra.” Az evangélium *indicativus*-a ez; amely után kimondatlanul de kimondva *is* következnie kell (csak emberi logikánk számára külön lépés ez) az evangéliumból fakadó *imperativus*-nak. De ez nem grammatica, ez practicum!

A következőkben foglalhatjuk össze röviden a törvényről mondotakat és tudottakat. Ehhez a textust megelőző verseket is figyelembe vesszük. 1. A törvény nem az első és nem a végső szava Istennek. Közbejött. Érvényessége mégis töretlen azok életében, akik Krisztus nélkül élnek. (19. v.) — 2. A törvény nem adhat életet. Nem jelent konkurrenciát az ígéretnek, ne tulajdonítsunk tehát olyan erőt és szerepet neki, amellyel Isten sem ruházta föl! (21. v.) — 3. Bűnös voltunkban tartott meg bennünket, tudatosítja a bűnt, nevén nevezi, kimondja, fejünkre olvassa, megféli és megbünteti (22. v.) — 4. A törvény „védő-örizetben” (Menge) tart bennünket. Mint a vadászkutya a holtra vált és agyonhajszolt vadat. Most már minden a „Vadász” szívében múlik, hiszen Ő a Gazda; megkönyörülhet, de hatalmában áll nem könyörölni is. A mi Gazdánk Krisztusért könyörül. — A „nevelő” nem jószágos tanító, hanem vésszel sem spóroló pálcás házirabszolga képét idézi fel (v. ö. Groó) (23., 24. v.). — A törvény Krisztusig (időhatározó!), a benne val hitig nevel. Nem vezet Krisztushoz. Nem ébreszt bizalmat, hitet a szívünkben.

„*Isten fiai vagytok*” — ez evangélium. S hogy az evangélium a közbejött törvény után újra érvényes szó, azt éppen a zsidóság példázza. Ők is megkapták még azt a lehetőséget, hogy Krisztusban, hit által eljussanak az „igazi fiúságra” (Rm 9–11). Éppen ők a példája annak, hogy Isten irgalmasságában nem személyválogató. Az evangélium Istene nem személyválogató! Aki engedi, hogy a Fiú megszabadítsa, azaz kiváltsa a rabszolgaságból („nem arannyal...”), az származására, múltjára, fajtájára való tekintet nélkül Isten családjához tartozik, és örökös.

A keresztség (27. v.) a Fiú és a fiúság pecsétjét ütötte ránk. Az ő „cégéhez” tartozunk, ennek minden szép következményével és az örökös ígéretével. Rm 13,14 értelmében a „Krisztus felöltözése” nem egy aktus, hanem állandó feladat. Így ír erről L. Fendt (Die alten Perikopen, 45. o.): „... a 'keresztyénség' objektív értelemben ugyanaz, mint a 'Krisztusban lenni', ugyanaz, mint 'hitben lenni', ugyanaz, mint a 'Krisztus lelkét bírni', ugyanaz, mint 'Krisztust felöltözni', ugyanaz, mint 'megkereszteltnek lenni' stb. Mindig ugyanarról van szó: *Krisztus* cselekszik és nem mi cselekszünk.”

(Az a reménységem, hogy ezek után az újévi szolgálatunkkal kapcsolatban mindkét véglet kísértése ellen eredményes lesz a küzdelmünk. És azt is remélem, hogy sikerül a textushoz való hűség követelmények is eleget tennünk, de élhetünk homiletikai szabadságunkkal is, ha a következő gondolatmenettel prédikálunk:)

A) Mitől új az újesztendő? Van, aki eleve csüggedt, s van, aki könnyelműen és megalapozatlan reménykedéssel várja az új évet. Mi Isten ígéjéhez ragaszkodva hirdetjük: az újév „új-sága” Krisztusban van. Őt adta nekünk Isten (Lk 2,21). Ő az Isten ígérétenek „szavatólója”.

B) Új és megújító lesz ez az év, ha

— a hit esztendeje lesz. Itt szólnunk kell Pál gondolatmenete alapján arról, hogy miért új a hit. Ez a bizalmi viszony (= hit) segít bennünket, hogy ne rontsuk-zúzzuk tönkre, amit Isten lehetőségként elének ad. Ez állít Urunk szelíd szemének sugarába. Ez a belső kontroll. Ez óv meg napi küzdelmekben a megkeseredéstől.

— Istenfiúságunk (mondhatunk itt „tanítványságunk”-at is, a fő, hogy jól értsük!) megélésének esztendeje lesz. A megélés-en van a hangsúly. Gyakorlatilag ez azt jelentheti, hogy napjainkat Istentől kapott lehetőségnek látjuk, s neki is örömet szerző cselekedetekkel akarjuk megtölteni.

— a megtisztult kapcsolatok esztendeje lesz. Pál listájából és saját tapasztalatunkból is bőven válogathatunk példákat, hogy megmutassuk, van hol nagytakarítás végeznünk.

C) Ezek a feltételei, hogy új legyen az újév. Ígéretet is kapunk ezek mellé. A megvalósulás szavatólója az a Jézus Krisztus, aki nemcsak egy évre kötelezi el magát mellettünk, de az örök újév vígasztaló ígérétenet is adja azoknak, akik hisznek neki.

Ittész Gábor

ÚJÉV UTÁNI VASÁRNAP

1Pt 4,12—19

A textusról

A levél szenvedő keresztyénekről szól, akiknek ezt Isten megpróbáltatásnak szánta. Kifejezetten magától értetődőnek tartja a szerző, hogy a szenvedések lényegüknel fogva az érintetteket megpróbálják, melynek kimenetele teljes biztonsággal nem látható előre. Olyan „krízis”, melynek vége lehet üdvösség és kárhozat. De éppen ezek a szituációk, melyek szenvedés-tűzüknel fogva nyilvánvalóvá teszik, mi van az emberben, oly szükségszerűen tartoznak a keresztyén egzisztenciához, hogy senki sem panaszkodhat miattuk, vagy csodálkozhat rajtuk. De el kell választani ennél a hitbeli nézőpontnál mindazokat a szenvedéseket, melyek Isten parancsolatainak semmibevétele és fegyelmezetlen, „kificamodott” magatartása és életvitele miatt érik az embert. Figyelemre méltó, hogy a szerző a vétkek között megemlíti a „más dolgába avatkozót”, aki „felügyeleti jogot” akar gyakorolni ott, ahol nin-

csen semmi keresnivalója (allotriepiszkoposz). Nem Krisztus keresztyének gyalázatát hordozza, ha rosszul, vagy „torzultan” viselkedik, hanem saját gyalázatát.

Ki az, aki mint keresztyén szenved? Figyelemre méltó, hogy a chrisztianosz szó az újszöv.-i levelekben csak itt fordul elő (Az ÚSz-ben még: ApCsel 11,26; 26,28) és kapcsolódva a szenvedéshez arra int, hogy általa az ember nemcsak azoknak „előkelő társaságába” kerül, akik szenvedésükkel hitük valóságáról bizonyosságot tettek (v. ö. Zsid 12,1), hanem Krisztus szenvedéseinek objektív összefüggésébe. Szünetesei a Krisztussal való kapcsolat szünetmái. A szenvedő keresztyén olyan lelki területre jut, melyet Krisztus szenvedései meghatároznak és uralnak. De azt is megtapasztalhatja itt, hogy a „dicsőség Lelke” elárad életén, megnyugszik rajta, nem a quietizmus értelmében, hanem lakozást vesz nála. A „hina” a 13. vensben itt is Isten rejtett tervére utal, nem pedig az ember titkos tervére. Nem azért szenved a keresztyén, hogy dicsőségre jusson. De Isten ígéletében bízva a jövőd dicsőség bizonyosságában (v. ö. 2Kor 4,17) hozzájárulhat Isten dicsőítéséhez, ezzel a Krisztus-névnek dicsőséget szerez, (16. v.) és ebben nem szügyenül meg.

Az első gyülekezet meggyőződéséből való, hogy az ítéletnek Isten házán kell elkezdődnie (17), miközben a gyülekezet ott áll a világ ínsége, vétke közepette és részesedik abban. Ehhez csatlakozik az a megdöböntő megállapítás, hogy az igaz is alig menekül meg (18). ApCsel 5 és az első páli figyelmeztetés 1Kor 3,15-ből bizonyítja, hogy az egész óegyház ismerte ennek a figyelmeztetésnek komolyságát. Innen adódik a régiek mondata: mirum si sacerdos salvetur (Csoda, ha egy pap üdvözül). Annyira átfogó az ítélet jelentősége, hogy nincsen senki a földön, aki belőle kivonhatná magát, legkevésbé a gyülekezet és tagjai. A zsidó fogság idején a próféták hasonló erélyességgel fordultak először népükhöz és megtérésre szólították fel. Nem adtak olcsó vigaszt, hanem mindig önvizsgálatra, bűnbánatra intettek!

Az igehirdetés irányában

Sokat beszélünk a mai ember és az egész emberiség szenvedéséről. Joggal tesszük ezt, mert nincsen senki ezen a világon, aki kivonhatná magát a szenvedések egyik vagy másik fajtája alól. Az emberiség egy nagy részét eltölti a jövőtől való félelem kínja, egy az eddiginél borzalmasabb katasztrófától való félelem gyötrelme és ez belékúszik derűs együttlétekbe és munás hétköznapiakba. Az emberiség nagyobb részét viszont az foglalkoztatja, hogyan tudna megszabadulni az éhség szenvedésétől. Amikor ezekről a nagy horderejű szenvedés-gócokról és azok megoldásáról, eloszlatajáról beszélünk a lelki és testi szenvedés, a jövőtől való félelem és kenyérkérdés relációjában, nem tűnhet amolyan „mellék-foglalkozásból” fakadó dolognak, hogy még Krisztusért való szenvedésről is beszélünk? Nem visszük ezzel mellékvágányra az emberiség égető kérdéseit? Akkor lenne az, ha nem tudnánk, hogy Krisztus az egész világért jött el, szenvedett, halt meg és támadott fel, él és mivel élete elválaszthatatlan szenvedésétől, ezért számunkra a mai ember szenvedése nem választható el Krisztus szenvedésétől. Ehhez kapcsolódik a szenvedésnek egy sajátos területe, mely a keresztyéneket érinti és igénkben erről van szó.

Mit jelent Krisztusért szenvedni?

1. *Megpróbáltatást, mely nem meglepő dolog.* Amennyiben Péter írta ezt a levelet, azzal a kifejezett céllal, hogy erősítse szenvedő testvéreit, a gyülekezetet. Ezzel adta bizonyosságát, hogy komolyan vette Jézus személyesen neki szóló mondatát: „ma majd megtérsz, erősítsd testvéreidet... Nem véletlen, hogy a megpróbáltatásról úgy beszél, mint a szenvedés tüzéről. Minden szenvedés az érintetteket megpróbálja, hogy mi lakik bennük, milyen a hitük és ez a „tűzben” is megmarad-e. A szenvedés tüzeben derül ki, hogy mi ég meg és mi marad meg. Az is, hogy mit próbál menteni az ember. Van, aki mindent és mindenkit otthagy, csakhogy mentse saját bőrét. Magára hagy „fuldokló” hitvest, tehetetlen gyermeket és menekül. Nemcsak úgy, mint az a férfi, aki a viharban engedte megfulladni a Balatonban hitvesét és gyermekét, kiúszva a partra. Ennél több azoknak a száma, akik más szenvedések tüzeben hagyják megégni a „vérszerintvalókat”, a tehetetleneket a gyülekezetben és a közösségi élet más területén. Hogyan viselkedünk, ha a szenvedés tüze a megpróbáltatásban ránk tör? Lehet, hogy sok minden „leég” rólunk és bennünk, de a hit, mint „arany” felcsillan, mert az nem éghet el. Így számunkra nem lehet meglepetés a megpróbáltatás, mert egyrészt tudjuk, hogy szükségszerűen tartozik keresztyén egzisztenciánkhoz, másrészt nyilvánvalóvá teszi, hogy milyen hit lakik bennünk?! A szenvedés tüzéből nem menekülni kell, mint meglepett önmentőknek, hanem itt az a szolgálatunk, hogy másokat mentünk, ha ég is a ruhánk és a lángok belekapnak testünkbe. Kellenek ma is Paul Schneider-lelkületű megpróbált emberek, akik Isten üzenetével menének kétségbeesettek, olyanokat, akik a szenvedés tüzeben a hallát akarják választani, mint megoldást (öngyilkosok magas száma ma). De kellenek olyanok is, akik Kolbe práter módján a szenvedés tüzeben másokért, családokért, vállalják a szenvedést, akik úgy akarnak kihúzni a „tűzből” veszélyeztetett embereket, hogy számolniak tettük reájuk nézve halálos voltával — a hit realitásával. Az újévben számoljunk az ilyen megpróbáltatással és ne lepődjünk meg, ha a szenvedés tüzeben „megégünk” mások mentésére, üdvösségére. Pál még addig is elmegy, hogy vállalná az átkos kárhozatot is, csakhogy megmentse övét, népét.

2. *Krisztus szenvedésében való részesedést* is jelent a Krisztusért szenvedés. Így nem lehet Tőle független a szenvedésünk, vagyis nem lehet valamilyen magánakció, avagy „magánmártírkodás”, hanem csak Krisztussal való szenvedés-közösségében történhet. Aki Tőle elszakítottan akarja megélni életét és függetleníteni akarja magát a „nyájtól”, a gyülekezettől abban a hitben, hogy egyedül „jobb legelőt” talál, amit maga „élvezhet” annak kezdeti öröme ürömmé válik, mert a magára maradt juh szakadékbán köt ki. Ez nem a Krisztusért való szenvedés, hanem a magam bűne miatti gyalázat útvesztője! Találóa jellemezte Osthatisz indiai püspök egy missziói konferencián ezt a mentalitást: „Imádkozzunk, hogy „jöjjön el a te országod, legyen meg a te akaratod, mint a mennyben úgy a földön is, mégis életünk mottója” az én országom jöjjön el, az én akaratom legyen meg...” Prédikáljuk Isten országa evangéliumát, a „megfeszített Krisztust” (1Kor 1,23), de csak úgy, mint általunk „féken tartott” Krisztust, aki életstílusunk, közömbös nyárspolgári életünk és önző konfesszionalizmusunk útjába nem gördíthet akadályt. Pedig: — folytatja — „keresztyénség kereszt nélkül

olyan, mint keresztyénség korona nélkül". Az ilyen nem tudja megtapasztalni azt sem, hogy milyen a szenvedés közbeni öröm, mely már a szenvedés utáni öröm reményteljes fényéből táplálkozik, ami Krisztus dicsőséges megjelenésekor teljeseedik ki. Aki saját önző akaratát akarja mindenáron megvalósítani az is szenved, de nem mint keresztyén. Az önző akarat megnöveszti a kezét, de nem a másik átkaroló megsegítésére, hanem élete megrövidítésére. Azzal, hogy a „napot lopja” munkaeszközére támaszkodva, a közösséget lopja meg. A parancsolatok megszegői ne hivatkozzanak amiatti szenvedésükben Krisztusra, mert már neve említésekor is gyalázatára vannak. — Egészen új vonása került elő a Krisztusért való szenvedésnek:

3. Az *ítélet kezdetét jelenti Isten háza népén*. Ez nemcsak azt jelenti, hogy Isten az utolsó ítéletben először az egyházat vonja felelőségre és kéri számon szolgálatát. Az is, hogy Isten itt a földön nemegyszer megítélte és megítéli a történelem folyamán egyházát. Ezt lehet „meglepőnek” tartani, ez ellen lehet háborogni, de ez semmit sem változtat a tényen, hogy Isten nem változtatja meg a sorrendjét. És ha meg akar állni a mostani megpróbáltatások tüzeiben, akkor Isten háza a maga számára is tudatosítsa a sorrendet. Kezdjük ne háborúgással, hanem a bűnbánó önvizsgálat komolyságával. — Ha pedig meglepő dolog ér minket, akkor az nem a megpróbáltatás, hanem az, hogy üdvösségre juthatunk. Ez nem természetes és nem magától értetődő dolog. Cso-da, mert „az igaz is alig menekül meg”. Isten háza már „lángokban áll”, miközben a világ még teljes biztonságban érzi magát. De a lángokban állás és az „alig menekülés” nem jelenti a felelősség alóli kibúvást. Szolgálnunk kell még „lángokban” is azoknak, „akik nem hisznek az Isten evangéliumában” (17). A keresztyén embertől távol legyen a kárörvendés, nem töltheti el az „utoljára nevetők” mentalitása, de eltölti az a bizonyosság, hogy Krisztus dicsőségének jövőbeni nyilvánvalóvá válásakor nem mindenki „nevet”, nem mindenki örül, de övéi ujjongva örülhetnek!

4. A *jó cselekvés lehetőségét* jelenti végül a Krisztusért való szenvedés, avagy az apostol itteni kifejezését használva az utolsó versben: az Isten akaratából való szenvedés. Álljon mindenkor előttünk Jézus Krisztus kereszten való szenvedése: Ő nem vállalta keresztre feszített kortársainak átkozódását, hanem imádkozott Isten bocsánataért. Ugyanakkor még ott is benne élt a szeretet törődése (édesanyja iránt is).

Szenvedünk Isten akaratából? Ne akarjunk kibújni alóla és másokra helyezni, hanem lelkünket hű Teremtőnknek ajánlva a szenvedés, a megpróbáltatás, sőt a halál órájában is, a jó cselekvésnek lehetőségéről és tetteiről meg ne feledkezzünk! Ne húzódjunk vissza a magunk szenvedésének „ápolgatásával”, hanem keressük a másik kezét, mely sajátunkénál is erőtlenebb; a másik szemét, mely már fel sem tud tekinteni, engem sem lát, de hangomra vágyik, a jó szóra, az evangéliumra!

Egy idős tudós megkérdezett egy 18 éves fiataalt, hogy mi szeretne lenni. Ezt a meghökkentő választ kapta: „Jó ember”. Jó ember, aki jót tud cselekedni. Ilyenekre szükség van világunkban. Mert nem az a döntő, hogy mi leszünk, milyen hivatásunk van, hanem az, hogy milyenek vagyunk és leszünk. A jó ember cselekszi azt, ami Istennek tetsző. Krisztusért végzi a felebarát iránti szolgálatot és életviteléből a jócselekvés titokzatos fényei akkor is felvillannak, ha közben szenvednie is kell!

Szimon János

VÍZKERESZT ÜNNEPE

Mt 2,1—12

Az ünnepről

„Vízkeresztkor Isten Krisztusának világra jövetelére emlékezünk, meglátva azt, hogy Isten megdicsőítette magát Krisztus személyében és művében.” (Doerne)

Epifánia a legegyszerűbben megfogalmazva Isten megjelenését, Fiának az eljövetelét jelenti ebbe a világba. Ezért mielőtt még a karácsonyt keresztyén ünnepként megtartották, az egyház keleten az Úr születését ezen a napon ünnepelte, Isten megjelenésére emlékezve a történelemben. Ezen a napon egyúttal Jézus megkeresztelésére (Isten megjelenése Jézus művében), a kánai mennyegzőre (Isten megjelenése a jelekben) és a napkeleti bölcsek látogatására (Isten megjelenésének egyetemes érvényére) is emlékeztek, melyről textusunk szól. Tehát nem egyszerűen arról van szó, hogy az Úr jelen van világunkban, hanem arról is, hogy a világban elrejtett isteni dicsőséget a hívő emberek felfedezik.

Máté rámutat arra, hogy bár Jézus Izraelnek a megígért Messiása, mégis minden néphez jött, minden nép ura. Már a gyermeket is hódolattal látogatják meg az Izraelen kívüli nép képviselői és az evangélium végén Jézus tanítványait minden néphez elküldi tanítókul.

A szöveghez

Isten üdvterve örökkévaló, de az emberek nem ismerik azt a számtalan lehetőséget, melyeket Isten a megvalósításhoz használ. Krisztus születésekor nyilvánvalóvá lett Isten terve, melyet a próféták által a választott népnek hirdetett, de az üdvösséghez vezető út ekkor megnyílt az Izraelen kívül élők számára is. Ezt az utat azonban csak kevesen fogadták el. Voltak, akik félték tőle, de voltak olyanok is, mint például a mágusok, akik bár nem rendelkeztek igazi istenismerettel, számukra mégis elég volt a csillag jele és Jézushoz mentek. Hozzá mentek annak ellenére, hogy látták: Heródes nem lelkesedik a Messiasért.

1. Érdekes a szituáció, hiszen ahelyett, hogy Izrael tagjai mutatták volna az utat a gyermekhez, ahelyett, hogy őket használta volna Isten az út mutatásához egy csillag vezeti a keleti mágusokat. A történet őszinteségi megfelelőjét a Bálán elbeszélésben találjuk (4Móz 22—24). Bálán, a keleti látnok Isten titkos kinyilatkoztatását érti meg végül. Ebben a történetben találkozunk már a „Jákób csillaga” kijelentéssel, aki Izrael ellenségeit legyőzi. Lohmayer meg is állapítja azt, hogy a zsidósági nem egy általános csillaghitet ismert, hanem egy eszhatológiai, mely csillag a megváltás csillaga, a megváltó csillaga, ahogyan Mt 24,30-ban olvashatjuk: az Emberfiának jele az égen. Ha a „Jákób csillaga” (4Móz 24,17—19) kijelentésre gondolunk, akkor megértjük, hogy az „Ó csillagát” kijelentés mögött a Messiás jele rejlik. A mágusok addigi életéből talán hiányzó üdvtörténeti ismeret nélkül jutottak el ezek az emberek addig, hogy számukra az „Ó csillaga” már nem valamilyen kozmikus jelenséget jelöl. Nem szabad azonban ebben az összefüggésben figyelmen kívül hagyni azt, amire E. Schweizer utal,

vagyis, hogy Keleten nemcsak a csillagászati hagyományok voltak háttérrel az emberekre, hanem egyfajta zsidó hatás is létezett. Nem véletlen az, hogy kb. Kr. u. 50-ben pl. egy babiloni herceg áttért a zsidó hitre.

2. Már az is elgondolkoztató, hogy ezek a mágusok útra keltek, mégis, ahogyan Grundmann rámutat, cselekvésükben a hangsúly a hódoláson van. A „proszkünein” kijelentés csak a királyok és Isten előtti leborulást illeti meg. Máté pedig Krisztusnak való hódolat jelölésére használja. Kifejezi ezzel, hogy Ő Izrael megígért Messiása, akit népe nem ismert föl, de aki minden néphez eljött és az Őt elfogadók közt voltak a mágusok is.

3. Elfogadáskor nem az elfogadók, hanem az elfogadott határozza meg a cselekvés irányát. Igehirdetésre készülve fölmerülhet annak a lehetősége, hogy az ebben a történetben szereplő személyek képét úgy rajzoljuk meg, hogy a gyülekezet tagjai magukra ismerjenek az egyes magatartástípusokról. Ebben az esetben fennáll az a veszély, hogy a történet „hősei” túlságosan előtérbe kerülnek és Jézus csak egy szereplő lesz a többi között, ill. passzív résztvevője lesz egy hozzá megtett zárandókat történetének. Látunk kell azt, hogy az isteni tett ereje az, ami hajtja az embereket. Ahogyan K. Rahner megfogalmazta: „Nemcsak hozzánk jött el Isten, hanem az isteni tett erejével maguk az emberek is mozgásba jöttek, az emberek maguk mentek el ahhoz, aki hozzájuk eljött.”

Az igehirdetéshez

Újságot olvasva, televíziót nézve vagy rádiót hallgatva naponta találkozunk ezzel a kifejezéssel: nemzetközi. Nemzetközi találkozó, megbeszélés, összefogás, segítség, vagy éppen nemzetközi mérkőzés. Nem élhetünk úgy, hogy ne gondolkoznánk nemzetközi méretekben. Hiszen mindennapi életünket meghatározzák a világban történt események, pl. a nemzetközi politikai vagy gazdasági helyzet. Életterünk határai világunk eseményeit figyelve mindinkább kiszélesednek. A mai ember előtt régi korlátok dőlnek le. A tömegtájékoztatói eszközök valóban a mi ügyünké teszik távoli földrészek lakóinak a gondjait is.

Jézus gyermekként már áttöri a nemzetek köztli határokat. Születése az egész világ számára híradás arról, hogy Isten szereti az embert, híradás arról, hogy Isten az életet akarja munkálni. Nemzetközi esemény az, amelyről minket Máté evangélista tudósít. Mégpedig olyan, amely kihatott és kihat a világ mindenkori életére. Mert meghatározza ez a nemzetközi, egész kozmoszunkért történt esemény a keresztyén ember életszemléletét. Hiszen ebből a tudósítástól értesülhetünk arról, hogy minden ember üdvösségre hivatott, minden ember Isten előtt egyenlő. Ezért nem lehet helye életünkben a diszkriminációnak.

A bölcsek hódolni mentek Jézushoz, mert megérezték, hogy az emberiség életében döntő változás következett be.

1. *Hogyan juthatunk el mi is eddig a felismerésig? Hogyan juthatunk el a hódolatig?*

„Léted világít, mint az égő Nap, de szemünk bele nem tekinthet.” — írta Berzsenyi. Istent hatalmas, világ feletti fenségében el nem érhetjük. Azonban Ő mégis megmutatta látható dicsőségét Jézusban, aki tanításával és cselekedeteivel sok ember számára botránkozást jelentett. Isten benne mutatta meg dicsőségét, mégpedig az ellentétek mögé

rejtve. Már a születés körülményei is ezt mutatják. Mégis a csillagban olyan jelet mutatott Isten, melyen tájékozódhattak a bölcsek. Életünk igazi világosságát azután az a fény adta meg, mely a kereszt botránya mögé rejtve ragyogott. Az a fény, melyet tovább kell adnunk. Karácsonykor, az Ige testté lételekor nemcsak egyszerűen fény támadt az éjszakában, hanem Isten megadta a lehetőségét, hogy észrevegyük, hogy kövessük, hogy Jézus előtt a bölcsekkel együtt kimondjuk a hódolat szavát.

Textusunk egy vándorlás, a Jézushoz való vándorlás története. A mozgás irányát a gyermek Jézus határozza meg. Hozzá jönnek, neki hódolnak és tőle mennek el a mágusok.

2. *A bölcsek életében meghatározó tett volt az, amikor a csak Istennek járó hódolattal leborultak Jézus előtt.* Mikor döntöttek mellette. T. S. Eliot „A háromkirályok utazása” című versében ezt a változást így fogalmazta meg: „...születés volt-e, vagy halál, / ami oly messze vitt? Megszületett Valaki, ez kétségtelen, / bizonyágunk volt róla. Láttam születést is, halált is, / de úgy tudtam különbözök. Most viszont ez a születés nekünk / olyan kínos-nehéz volt, mint a Halál, a tulajdon halálunk. Hazatértünk országainkba ismét, / de nem leltük honunkat már a régi rendben...”

Jézus nemcsak megjelent, hanem, ahogyan T. Chardin fogalmazta: átsugárzott a világmindenségben. Kozmoszunkat átjárta életet akaró szeretete. Megkönnyíti, de ugyanakkor meg is nehezíti ez az életet formáló fény az utat Őhozá. Mintegy kiprovokálja a döntést, hogy elindulunk-e a csillag után. Képesek vagyunk-e tudomásul venni azt, hogy az előtte való hódolás ténye addigi szemléletünk halálát jelenti, ahogyan Eliot megfogalmazta. Mert másként látunk azután. Nem önző érdekeinket nézzük, hanem átérezzük azt, hogy egy olyan erőterbe kerültünk, mely világtávlatokra tágitja ki látásunkat, felelősségünket. Felépül bennünk a szeretet rendje. Ehhez azonban az isteni szereteten való tájékozódás alázata kell.

3. *A vallomás tükrözi ezt az örömet, a vallomás, melyben valóban hódolhatunk Megváltónk előtt.* Az őszinte vallomásban nem önmagából akar fényt csiholni az ember és nem azt várja el, hogy előtte hódoljanak. Képes meghajolni és így továbbadni azt aényt, hogy a világ középpontjában Isten szeretete áll. Sík Sándor így fogalmazta ezt meg: „Az Isten küld testvéreim ünéktek / Hogy sugarai eleven tűzét / Amik arcáról a szívembe égtek / Sugározzam csendesesen szertesét...” Ez a küldött feladat képes áttörni önmagunk bűvös körét. A világfájdalmas miértek helyett képes hirdetni a Krisztussal világunkba jött szeretetet.

A nemzetközi élet eseményei előbb vagy utóbb kihatnak életünkre. Az a nemzetközi esemény, mely messzi földről vezette Jézushoz a mágusokat, gyökeresen megváltoztatja gondolkodásunkat. Nemzetközivé és életközpontúvá formálva világszemléletünket. Valóban nemzetközi hódolat az, ami megilleti Őt. Ez a hódolat pedig nem más, mint az élet szolgálata, azé az életé, melyre Isten Jézusban újra igent mondott.

Nagy László

VÍZKERESZT UTÁN 1. VASÁRNAP

Lk 2,41—52

A szöveg megértéséhez

Textusunk kulcsa a 49. vers. Itt szólal meg először Jézus. Küldő-jéről és küldetéséről tesz bizonyosságot. Szülei nem értik. Ki ez a mi Jézusunk, hogy ilyen kérdéseket tesz fel nekünk? Megütközésük, ámulatuk fokozódik, amikor Jézus azonnal engedelmeskedik nekik és visszamegy velük Názáretbe. Mária egy gyötrő kérdést zár szívébe. Simeon próféciája elkezdí beteljesedését: gyermeked „sokak elestére és fel-emeltetésére rendeltetett Izraelben és jelül, amelynek ellentmondanak” (Lk 2,34—35). Mária alakján az elbukott, de Jézus által felemelt egy-ház és hívő ember példáját láthatjuk.

„Miért kerestek engem?” — Jézus már első kérdésével éles választóvonalat húz maga és szülei közé. Ugyanígy határolja el magát később Máriával szemben a kánaai mennyegző alkalmával, amikor anyja közbenjáró szerepét visszautasítja (Jn 2,4). Második kérdése pedig szinte szemrehányó: „Nem tudjátok, hogy azokban kellennem, amelyek az Atyáméi?” (Pröhle fordítása). Ugyanezzel a szemrehányó szóval fordul Jézus feltámadása után az emmausi tanítványokhoz is (Lk 24,25—26).

A 49. vers új fordítása többet és ezért kevesebbet mond az eredeti szövegnél: „Nem tudjátok, hogy nekem az én Atyám házában kellennem?” Luther fordítása és az ő nyomán Károlyi is „az Atya dolgairól” beszél és nem szűkül le a templomra.

A 12 éves Jézus engedelmsége (51. v.), majd bölcsességben és testben való gyarapodása azt érzékelteti, amit Fil 2. krisztushimnuszja így fejez ki: „...nem tekintette zsákmánynak, hogy Istennel egyenlő... szolgáló formát vett fel... megalázta magát és engedelmes lett.”

Lukács evangélista, amikor a 12 éves Jézus történetét közli, nem életrajzi kíváncsiságunkat akarja kielégíteni. Bizonyosságot tesz. Jézusban az igazi Istennel és az igazi emberrel találkozunk. Mai teológiai terminológiánk szerint ő „Úr és szolga”. A kettő együtt fejezi ki Jézus dicsőségét. Ezért került vízkereszt utáni vasárnapra textusunk. — Jézus dicsősége azonban itt konkrét helyzetben ragyog fel; olyan emberek előtt, akik elveszítették Jézusukat. Keresték. Amikor megtalálták, mégis meglepődtek, mert ahhoz képest, amit eddig tudtak róla másnak találtak. Jézus titkával kellett szembesülniük.

Mária szép példát mutat a hitre. Jézus szavait akkor is szívébe zárja, amikor nem érti (51. v.). Arról azonban szó sincs, hogy valaminő szerepet játszana. Luther éppen arra figyelmeztet prédikációjában, hogy még az Isten által kiválasztott szent emberek is tévedhetnek.

Elődeink igehirdetéséből

„A keresztyén család eszméjének” elevenen tartása céljával a római katolikus egyház az igének az alapján hívta létre a „szent család ünnepét”. Ha textusunk kulcsát, a 49. verset figyelmen kívül hagyjuk, a 12 éves Jézus története csupán a „keresztyén családról” alkotott elképzeléseink illusztrációjává válik. Ettől a kísértéstől a protestáns igehirdetők se mentesek.

Példaképpen említjük Raffay Sándor perikópánk alapján tartott konfirmációi beszédét 1914-ben. (Amit az Úr üzen — I. 326. o.) Témá-

ját mindjárt beszéde elején így fogalmazza meg: „Jézus gyermekkori története örök példakép minden hívőnek. Utja két szentélyt köt össze. A szülői házat és a templomot.” „Jézust az tette olyan szentté és igaz-zá, boldoggá és boldogítóvá, hogy már gyermekkorában is a szülői ház és az Isten háza között való utat járta.” — Kapy Béla az ige három követelésére irányítja figyelmünket „Szülő és gyermek” címen tartott igehirdetésében. Tömören, szépen fogalmaz: „L. Értékeld gyermekeked helyesen! 2. Építsd meg neki a templomba vezető utat! 3. Maradj vele Istennél!” (Kegyelem és élet — I. 137. o.) Gondolatai kifejtésének érdekében Jézus „a gyermek csodálatos titkának” jelképévé válik. Mert a gyermekben „találkozik a föld és az ég, ember és Isten, múlt és jövő”.

Egzegetikai és homiletikai szempontból is figyelmet érdemel Weltler Ödön „Az engedelmes Fiú” címen írt prédikációja (Örömhír, 1964. — 55. o.). A 49. versből indul ki és a „kell” szót húzza alá. Jézus akkor is Istennek engedelmeskedik, amikor Jeruzsálemben marad, de akkor is, amikor visszamegy szüleivel Názáretbe, hogy ott szolgálgjon nekik. Igehirdetése végén nevelési kérdésekre is kitér. Követelmények helyett inkább vigasztalást nyújt. Mária alakján mutatja be, mi az ember tragédiája: Nem értjük Isten beszédét. Halljuk, de nem értjük. Istennek volt hatalma mégis arra, hogy megértesse Máriával az érthetlent. Elvezette a keresztt alá, majd húsvét után a gyülekezetbe.

A szószék felé

Próbáljunk mi is igehirdetésünkben a 49. versből kiindulni. Jézus első megszólalása biznyságtétel. Atyjáról és a tőle vett küldetésről szól. Azért küldetett, hogy a világnak reménysége legyen. (LVSZ nagygyűlés témája.)

Ezért dicsérik őt az angyalok, ezért borulnak le jázsza előtt a pásztorok, ezért jönnek el hozzá távol napkeletről a bölcsek. *Jézus azért a világ reménysége, mert engedelmeskedik Atyjának*, aki úgy szerette a világot, hogy őt odaadta érte. Ez az engedelmes Fiú jelenik meg a 12 éves Jézus történetében. Mi annyit háborgunk a világ állapotán. Lázadozunk a korunkban reánk váró feladatok miatt. Jézus nem lázad. Vállalja küldetését, az Atya akaratát. *Engedelmessége az ő dicsősége.*

Egyházát azért gyűjti össze Isten, hogy magasztalja és hirdesse Jézust és így erősítse mindenütt a reménységet. De mi van akkor, ha éppen az egyházban homályosul el a reménység? Ilyenkor nem értik Jézust. Hallják, mégse értik. Textusunk arról szól, miként vállalja Jézus az ő egyházát, *miként bánik velünk, amikor elhomályosul közöttünk dicsősége.*

1. A reményevesztett egyház észre se veszi, hogy elvesztette Jézust, reménységét. Amikor észreveszi, kapkod. Ott keresi, ahol nem található. Aki meg találja, megdöbben. Nem ilyennek gondolta. Van egy elképzelésünk arról, hogy milyennek kellene lennie Jézusnak. Amikor rájövünk, hogy ő más, ítélkezünk felette.

2. A reménységét vesztett egyház *Jézus ítélete alá kerül*. A vádolt vádolni kezdi. Vádol, mert elszakadtunk tőle; mert nem értjük szavát; mert úgy akarjuk őt megérteni, mintha Isten nem létezne, mintha ő Atyjától függetlenül is érthető lenne. Jézuson elbukik minden hamis reménységünk.

3. *Jézus az egyház reménysége is.* Ahogy nem hagyta cserbe szüleit,

amikor őt nem értették meg, úgy nem hagy el minket se. Velünk marad. Szolgál nekünk. Akik elbuktak rajta, azokat fel is tudja emelni. Oly sokszor reménytelen, oly sokat kétkedő, önféjű egyháza iránt tanúsított hűségével mutatja meg Jézus, hogy az egész beteg, elesett, lelki-szegény világ Megtartója.

4. Jézus *hitre vezeti egyházát, hogy a reménység hordozója legyen.* Hűséges szeretetének, állhatatos szolgálatának gyümölcse a hit. Az a hit, amely akkor is ragaszkodik hozzá (szívébe zárja szavát, mint Mária), amikor átmenetileg nem érti, mert felülmúlja elképzeléseit. Mária hisz és ezért reménységgel dolgozik és reménységben neveli gyermekét Názáretben.

5. Jézus azért reménység a világ és az egyház számára, mert *engedelmességéért maga Isten dicsőíti meg.* Felkészíti küldetésére és kedvessé teszi őt számunkra is (52. v.)

Benczúr László

VÍZKERESZT UTÁN 2. VASÁRNAP

Jn 2,1—11

A történet olvasásakor mondatról mondatra kérdések tolnak ajkunkra. Kérdések, amelyek feleletre várnak. Amelyekre mai napig sem tudtak írásmagyarázók világos feleletet adni. (Pl. miért pontosan hat köveder volt ott?)

Megbotránkoztató, hogy Jézus ennyi bort ad a násznépnek?! Nem kell fanatikus antialkoholistának lenni, hogy csodálkozzunk ezen.

A szinoptikusoknál Jézus mindig az emberi nyomorúság, veszély, baj, inség láttán tesz csodát. Itt éppen ellenkezőleg.

Van valami — ha igen, akkor milyen — összefüggés Jézus „órája”, halála és a víznek borrá változtatása között?

Dramai jelentőségű csoda?! Utalás a bűnbocsánatra és az Ūrvaszóra? Ūresek a tisztálkodásra szánt kövedrek. A bor a kövedrekben a kiömlött krisztusi vérről beszél? Annak tömege arról a végéreमेhetetlen irlalomról és szeretetről, amellyel a megölt Bárány életet, bűnlócánatot és üdvösséget ad az elveszett világnak? Avagy itt válik érthetővé az az anekdóta, amit Hieronymussal kapcsolatban jegyeztek fel. Valaki úgy számolta, hogy minden kövederben 500—700 liter víznek kellett lenni. S megkérdezte az egyházatyát: Ezt az iszonyatos mennyiségű bort mind megitta a násznép? „Nem, még mi is abból iszunk” — válaszolta Hieronymus.

Kána helyét pontosan nem tudjuk megjelölni. Valószínű a mai Chirbet-Kana helyén volt, Názárettől 13 kilométerre Északra.

Jézus anyja nincs név szerint megemlítve, minden bizonnyal közelebbi kapcsolatban állt a családdal. Bizonyos tekintéllyel rendelkezhetett Mária ebben a családban, hiszen a szolgálknak utasítást ad, amit azok végre is hajtanak.

Jézussal voltak a tanítványai is. Hányan? Ūt vagy hat, akiket eddig elhívt? Vagy a tizenkettő? A későbbiben a „tanítványok” kifejezés mindig a tizenkettőt jelöli meg. Anélkül, hogy János további tanítványi elhívásról beszámolna, a 6,67., 70-t-en a „tanítványokról”, a tizenkettőről beszél. Itt is a tizenkettőre kell gondolni.

Ha most történik az első csoda-jel, hogy gondolhatott Mária arra, hogy Jézus „valamit majd tesz”. Jézus működésének nem egy későbbi

idejéről tudósít János evangélista? Nem. Ilyen periférikus kérdésekre nem a történész aprólékosságával felel János.

A zsidó esküvő rendszerint 7 napig tartott, mialatt a rokonok, ismerősök, barátok és szomszédok az ifjú párt köszönteni jöttek és mentek.

Jézus, mint a család legidősebb fiúgyermeke kapott meghívást, mert a családfő már nem élt. Jézus, mint Rabbi lehetett ismert, s ezért kapták a meghívást tanítványai is.

Mi rejlik a rideg szavak mögött: „Vajon énram tartozik ez, vagy terád asszony?” Jézus tudomásul adja: Feladatom egészen más, mint a tied. — Minden Mária-kultusz és tisztelet, amely a korai keresztyénségnél már elkezdődött, Jézus ezen szavai alapján teljesen kizárt. — Te egy asszony vagy. Gondolataid egészen mások, mint az enyém. Te a hiányzó borra gondolsz. Én, mint az Isten Báránya a világ nagy szükségére, a bűnre nézek. Arra az órára gondolok, amelyik akkor jó el, amikor halálom által a megváltás műve teljességre jut. Ahol bűnbocsánatot, életet és üdvösséget ajándékozok ennek a világnak. Tudomásul kell vened, ki vagyok és mi a feladatom!

Isten dolgainak nagysága és valósága előtt minden más kapcsolat elveszti érvényét és jelentőségét.

Az az „óra”, amikor Isten a Fiút a kereszten dicsóíti meg, nincs még itt. Jézus minden cselekedetének megvan az Atyától megszabott ideje. Amikor az elérkezik, Jézus akkor cselekszik. — Gyakran tekintjük Jézust ma is úgy, mint aki mindig rendelkezésünkre áll. — Jézus kegyelmes szeretetére és irgalmára, segítségére és jóságára minden élet-helyzetben számíthatunk, de kizárt dolog az, hogy Jézus mindig, mindenben, amikor mi „megrendeljük” rendelkezésünkre áll. „Ahogyan a kananita asszony Jézus titokzatos „igenjét” is meghallotta a „nem” mellett, ugyanúgy Jézus anyja is a „még nem” kifejezésben a „most már igen” lehetőségét ragadta meg. Jézus valahogyan segíteni fog, — ebben bizonyos volt” (Luther).

A csoda Jézus parancsával kezdődik. Olyan parancsal, amelyiket józan ésszel csak elutasítani lehetett volna. Nincs bor. S Jézus mit tesz? Vízet merített és a násznagnak küldi. — A bibliai csodák szinte mindig összekötötték parancsoló igékkel, amelyek lehetetlen és érthetetlen dolgok megtételére köteleznek. Isten csodálatos cselekedete nem teszi tétlenné az embert, hanem engedelmes hitet vár. Hitet, amely nemcsak érzelem, „lelki dolog”, hanem gyakorlati tett.

Jézus megmutatta dicsőségét

A csoda jelentőségét és értelmét akkor értjük meg helyesen, ha a 11. versre figyelünk. János később Jézus csodáinak egész sorát beszéli el. Ezek elválaszthatatlanul hozzátartoznak Jézus személyéhez. Ha elválasztjuk őket Jézustól, akkor az egész Krisztus-kép összetörik.

1. Az élő Isten és a csodák szervesen összetartoznak. Isten az élő, jelenvaló, hatalmas és mindenható a történelemben csodái által jelenti ki magát. Különböznélne igaz lenne a madáchi gondolat: Isten megalkotta a Létevényt, s most már csak távolról szemléli alkotását. Ha ez így lenne, akkor értelmetlen lenne minden imádság. Hiszen Isten semmit meg nem változtat, a történelemben minden előre „beprogramozottan” történik.

Jézus Isten világát úgy mutatja meg, mint amiben tér és lehetőség

van arra, hogy Isten naponként cselekedjen és munkálkodjon. „Az Úr csodásan működik, de útja rejtve van.” Jézusnak, az Atya Egyszülött-jének dicsősége éppen abban van, hogy általa Isten cselekszik a történelemben. Az ember javára cselekszik.

II. *A csodák jelek.* Isten Jézus által mint ajándékozó Isten mutatta meg magát. Ajándékot ad a jelen életben és örökkévaló jókkal is megajándékoz. Borrá változtatja a vizet, meggyógyítja a beteget, a vakon született szemét megnyitja, feltámasztja Lázárt stb.

Minden ajándék arra a legnagyobb ajándékra mutat, amit Isten Jézus halálában és feltámasztásában adott nekünk. Ennek a legnagyobb ajándéknak a fényében eltörpülnek a kisebb ajándékok. Vaksi szemeink azonban csak a „földi életre” vonatkozó ajándékokra báméskodnak, s nem is veszik észre az örökkévalót.

Isten Jézus Krisztusban *minden élethelyzetben*, minden körülmények között, *szolgáló, segítő és irgalmas szeretettel* van jelen, áll mellettünk. Jézusnak hatalma van minden életet, békességet és örömet elrabló és megrabló hatalom felett. Istentől és embertől elidegenítő szeretetlenség felett. Bűn és halál fölött. Amikor János a „jel” kifejezést használja, éppen erre mutat.

III. *Jézus dicsősége ragyog előttünk a csoda mögött.* Alkoholistákban bővelkedő világunkban ne a boron akadjon meg szemünk. Ne sokkoljon bennünket a kérdés: Hogyan adhatott ennyi bort Jézus a nász-népnek? Jézus segítő szeretete ragyogjon előttünk. Emberközelsége, amelyik egy örvendező családba vitte, hogy együtt örüljön az örvendezőikkel. Álljon előttünk az ajándékozó szeretet, amelyik életet ad és nem életet pusztít. Mosolyt teremt és nem vidámságot rombol. Felszabadít és nem megkötöz. A jelle kell figyelni! Ahol a királyi völégény, Jézus jelen van, ott senki nem szomorkodhat. Ahol Jézus jelenlétét komolyan veszik, ott az egyház, emberek nem tehetnek mást, mint munkálkodnak azon, hogy minden ember arcán öröm, mosoly, békség lehessen.

IV. *Jézus nyilvános működése a kánai menyegzővel kezdődik.* Első csodáját nem az emberi nyomorúság láttán teszi. Az ünnepi örömhöz ad segítséget. Jánosnál Jézus minden rendkívüli cselekedete valamilyen ünnepélyes aktussal, vagy ünneppel van kapcsolatban. Jézus *nemcsak az élet nyomorúságában van velünk*, hanem ünnepélyes, örömeikkel teljes pillanatokban is. Boldogságban és örömben is mellettünk van az Úr. Gyakran elfeledtük ezt élettől duzzadó fiataloknak és játékoskedvű gyermekeknek elmondani. Ezért sokan Jézussal csak a nyomorúságban és a halál árnyékában akartak valamit kezdeni. A lakodalomban örvendező emberek örömét osztja meg Jézus. János a gnosztikus aszkézis tanításával polemizálva hangsúlyozza Jézus jelenlétét a menyegzőn. A gnosztikus tanítás szerint a „gonosz világtól” távol kell magát tartani az embernek. Jézus ennek az ellentétét teszi nyilvánvalóvá. Olyan közel áll az emberhez, amilyen közel csak lehet.

Jézus életének utolsó óráiban is az emberiség megajándékozására gondol! Amikor „eljött az Ő órája”, keresztre ment, halál világába ment, hogy a halálra ítélt embert örökélettel ajándékozza meg.

V. *A csoda nem a hit „kedves gyermeke”, szüleménye, hanem a megtapasztalt csodák által növekszik a hit.* Jézus megmutatott hatalma és dicsősége a tanítványokat segítette a hitben növekedni. Ezt is akarta Jézus! Jn 10,38. A hitet Krisztus ajándékozza Szentlelke által. S a megtapasztalás által növekszik és éretté lesz az.

Dr. Nagy István

VÍZKERESZT UTÁN UTOLSÓ VASÁRNAP

M117,1—9

Velünk vagy nélkülünk

A böjti úton indul Jézus. Megy Jeruzsálembe, s Jeruzsálemen át a Golgotára. Megy a keresztt útján. *Megy a tanítványokkal, vagy a tanítványok nélkül.* A történelemben Jézus ma is a keresztt útját járja. Velünk, vagy nélkülünk. A kereszttútján járó Jézus ér el az Atya dicsőségébe. Csak ezen az úton lehet Vele megérkezni az örökkévalóságba.

A római- és a görögkatolikus egyház augusztus 6-án ünnepli „az ÚR megdicsőülését”. Egyházunkban a vízkereszt utáni utolsó vasárnap kijelölt igéje Krisztus megdicsőülésének története.

A „metamorfoustai”, megdicsőülés, átszellemülés nem transzsubstantiatio, hanem transfiguratio.

Hol történt? Cyrill és Hieronymos (IV. sz.) nyomán a tradíció azt tartotta, hogy Jézus megdicsőülése a Tábor-hegyén történt, két órányi járásra, Názárettől Délkeletre. Ennek a felfogásnak ellene mond az, hogy Tábor hegye ebben az időben sűrűn lakott volt. Tehát ide nem vonulhatott el Jézus a három tanítvánnyal. Cézarea Filippi környékén levő magas hegyről, „a hegyről” van szó, amelyik minden valószínűség szerint a Hermon volt.

Mikor történt? Amikor Cézarea Filippi területén Péter vallást tesz: „Te vagy a Krisztus, az élő Isten Fia.” S a megígért Messiás, az élő Isten Fia a megbotrántoztató, csalódást és kétségbeesést kiváltó bejelentést teszi: „Jeruzsálembe kell mennie, sokat kell szenvednie, meg kell öletnie, de harmadnapon fel kell támadnia.” „Ha valaki utánam akar jönni, vegye fel keresztjét és kövessen engem.” Mentse Isten Uram, hogy Te ilyen úton járj! Ezen az úton kövessünk Téged? Mentse Isten Uram minket ettől!

Amikor a tanítványok azt gondolták, beteljesedik a messiási reménységük, akkor jön a reménységet szétzúzó bejelentés. A tanítványokat benuhátság fogja el és keserű panasz tör ki belőlük. Ekkor viszi őket Jézus a megdicsőülés hegyére.

Miért történt? Jézus halála életet munkáló halál. Csak halála és feltámadása ad a bűne miatt mulandóság és rothadandóság alá rekesztett világnak életet és üdvösséget. *Jézus előtt az a kérdés állt: Velünk, vagy nélkülünk tér vissza dicsőségébe?* Jézus előtt ott állt a bűn terhét hordozó, halálra ítélt emberiség. Hagyja magára az embert istentelenségének és embertelenségének bűnével? Hagyja az embert a halál martalékának? Nem! Jézus irgalma és szeretete sokkal nagyobb volt ennél. A szeretete és irgalma viszi a keresztt útjára. Jézus a megváltott emberrel, emberiséggel akar dicsőségének királyi székébe visszaterelni. Velünk és nem nélkülünk!

Ehhez azonban el kellett szenvedni mindazt, amit az emberi bűn és gonoszság reá rakott.

Péter, János és Jakab látják az Úr arcának fényességét. Ez a földöntúli fény beragyogja az Istentől elhagyottság sötétségét. Krisztus halálba torzult arcát. Húsvét fényét ragyogtatja fel ott, ahol az ember a halál győzelmét látja. *Jézus igazi arca, istensége itt egy pillanatra látható lesz, s ez a fény átsugárzik a szenvedő szolga alakján.* Bizonyossá tesz, hogy Jézus az Isten Fia. Reménységet ad: A keresztt útján járó gyülekezet, tanítvány így fog egyszer mesteréhez hasonlóan „di-

csőséges formába" öltözni. A keresztt útján halálom keresztül vezet út a feltámadáshoz. Sötétségen át a fénybe. Megalázottságon keresztül a dicsőségbe. A tanítványoknak a megdicsőülés hegyén látottak erőforrássá lettek kétségeik és kétségbeesésük közepette.

Isten maga erősíti meg Jézus Isten-fiúságát. Az örök-haza lehet biztató reménység a keresztt útjától megrettent egyház és keresztyének számára is. A szenvedő Messiás soha nem magáért szenved. Szünetéből egy világ jut örök élethez. Jézus nem mártírságra szánja el magát, amikor a keresztt útjára lép, hanem Isten akarátát teljesíti, aki így ajándékoz váltságot a világnak. *Mert amit Jézus tett, tesz és tenni fog, soha nem magáért tette és teszi, hanem értünk, az emberért.*

A gyülekezet életrendjének alaptörvényét ismerteti meg Jézus a megdicsőülés hegyén. Az emberi élet célja: Mindig dicsőbbé, nagyobbá lenni. Jézus ennek éppen az ellenkezőjére tanít. A böjti úton járó Jézus megtanítja népét, hogy akkor jár Mestere után, amikor másokért él és másoknak szolgál, s nem nagy akar lenni. Nem elvonul az élettől. A tanítványnak meg kellett tanulni, hogy nem a megdicsőülés hegyén kell „együtt lenni” Jézussal, hanem a földön, a gondok és örömek, a betegség és halál gyötrelmeit élő emberek között kell őt követni. Hogy győgyuljon minden vérző seb. Hogy szűnjön minden fájdalom. Békeséghez jussanak békétlenek. Kenyérhez éhezők. Krisztus-ismeretre jussanak az élet útján céltalanul bolyongók. Tamaszra találjanak azok, akiknek lába alól kicsúszott a talaj. Bizodalmas hit gyűljon ott, ahol a hitlenség és reménytelenség kétségbe ejt.

Péter szívesen elhagyta volna a földet minden gondjával és félelmével. Jó volt Jézus dicsőségének fényében tündökölni. „Jó nekünk itt lennünk” — mondja Péter. S Lukács megjegyzi: Nem tudta, mit beszél. Nem tudja, mit tesz a gyülekezet akkor, amikor a földön reá váró feladatok elől elmenekül a „lélek magaslataira”.

A megdicsőülés hegyén az Isten a keresztt útját járó, szolgáló Krisztusról tanúskodik, mint Fiairól. Aki egysorba állt a bűnösökkel. Aki az Isten Báránya, s hordozza és elveszi a világ bűnét. A gyülekezet csak a szolgálat útján járhat Mestere után.

A szolgálatnak ezt az útját járni csak az imádságon keresztül Istennel közvetlen kapcsolatban levők tudnak. Nem feledkezhetünk meg arról, hogy Lukács elmondja: Jézus nem kirándulni megy tanítványaival a hegyre. Nem is a tömeg elől vonul el, hogy belefáradva megváltói munkájába megpihenjen. Jézus „felment a hegyre imádkozni” (Lk 9,28). A böjti úton járó egyház és keresztyén gyülekezet életéből nem hiányozhat az imádság. Az imádság, amelyik az Istentől kijelölt útra mond igent és áment. Talán tusák, küzdelmek között, de megszületik a mondat: Legyen meg a Te akaratom.

A megdicsőülés hegyén Isten akarata hangzik: A keresztt útján járó Jézust hallgassátok. Őt kövessétek! Halljátok meg, amit nektek mond, kövessétek, ahová Ő vezet! Végezzétek a szolgálatot ott, ahol Ő állít szolgálatba titeket!

Nem lehet azt válaszolni: Mentsen Isten, hogy Jeruzsálembé kövessük. A keresztt útján járjunk utána. Ez önmegtagadást kíván. Saját életünk elvesztését, hogy mások élethez jussanak. Kényelmünk feladását, hogy mások békeséget találjanak. Jézus után járva minden megáláztatás a felmagasztaltáshoz vezet.

A feltámadásig hallgattak a tanítványok. Isten dicsősége a halál felett győztes Úr, a Feltámadott arcán ragyogott igazán. Erről már nem

lehet hallgatni. Ezt már el kell mondani! Jézus azért ment a halálra, hogy a bűnös bűnbocsánatot nyerjen.

Az elveszett haza találjon.

A mulandóság és rothadandóság alá rendelt ember örökéletet nyerjen.

Jézus után járva az egyház nem az önmentés, hanem a felebarát, a világ megmentésének gondolatával van elfoglalva. Ez a missziói feladata.

Jézus után járva a gyülekezet nem elmenekül a terhek hordozása elől, hanem Jézus után járva magára veszi.

Nem a világ nélkül, hanem a megváltott világgal együtt akar bemenni Isten országába.

A keresztt útján járni csak Krisztusra hallgatva, neki engedelmessé, örvendezve-szolgálva lehet.

Dr. Nagy István

HETVENED VASÁRNAP

1Kor 9,24—27

Aszkézis

Három dolog ad jellegzetes színt a szakasznak: az első az összefüggésből adódik, a második a sportélet területéről származó képekből, illetve „stadion-terminológiá”-ból, a harmadik az antik etika területén gyakran, de az UT-ban ritkán használt „önmegtartóztatás” alkalmazásából.

Az összefüggésben, ha csak a 9. fejezet keretében maradunk is, egészen nyilvánvaló az a dialektika, amely a hallatlan tudatossággal emlegetett apostoli szabadság és az apostoli szolgálat kötöttsége között feszül. Pál számára ez nem bénító feszültség. A szabadság a szolgálat érdekében áll. Az evangélium a Krisztus-követés lehetőségét és elkötelezését adja. Az Úr nem ismer parttalan és gazdátlan szabadságot, sem céltalan, vagy egyenesen gyötrő Krisztushoz kötöttséget. A szabadság a Krisztus-követés és szolgálat szabadsága, amelynek a távlatai azonban messze túlmutatnak a személyes üdvösség céljánál.

A sportéletből vett képek és terminológia alkalmazása nem a „mindenhez-értés” látszatát akarja kelteni (képzelnünk el egy rabbit a stadionban!), hanem azt a készséget, amellyel egy, a számára igazában idegen világ előtt is nyitott annyira, hogy annak egyes jelenségeit regisztrálja, sőt érti is annyira, hogy a sajátos mondanivaló számára is hasznosítani tudja. Ez a „szolgálati szándék” magyarázza, hogy Pál nem ragad le egy sportágnál, hanem a mondanivaló számára éppen szükségeset vonja össze a tekintete a stadion világából. Ez azt jelenti a mi számunkra, hogy minden vonzása ellenére sem ragadhatunk le ezeknél a képeknél. Ha másként tennénk, féltő, hogy a stadion területén való jártasságunk az ígéhirdetés mondanivalója vallani kárárt.

Az „önmegtartóztatás” említése nem jelenti az antik filozófiai tartalom átvételét. Nem arról van szó, hogy az értelem ereje győz az érzékek felett, nem is arról, hogy az önmegtartóztatás erejével akarja a tiszta lelket az istenellenes, tisztátalan matéria bilincseiből kioldani. Pál az önmegtartóztatás alatt az egész embert, az egész keresztyén személyiséget vonzásában tartó és szolgálatába állító Krisztussal kapcsolatban

emliti. Mindenestül ennek a Krisztusnak a szolgálatában áll, olyan áron is, hogy közben önmagát korlátozza, fegyelmezi. Mindenesetre nem az önmegtartóztatás kemény küzdelmére esik a hangsúly, hanem arra, minek az érdekében történik mindez.

Az igehirdetésben három dolgot szeretnék elmondani:

1. Van keresztyén aszkézis!
2. A keresztyén aszkézis nem annak a jele, hogy egész lényünkre nézve érvényesnek tartjuk Krisztus irgalmas uralmát.
3. A keresztyén aszkézis annak a jele, hogy drukkerai, vagy medndzserei vagyunk egymás keresztyénségének, hanem szolgálai.

Van keresztyén aszkézis! Azért kell erősítgetni, mert az általános vallástörténetből, valamint a keresztyén kegyességgyakorlás területéről is annyi kificamodott aszketikus jelenség irodalmi és képzőművészeti információja árad, hogy ezek nyomán kérdésessé válhatik: létezik-e egyáltalán „normális”, keresztyén aszkézis, önmegtartóztatás? Fakírok és oszlopszentek, nem-mosakodók és nem-alvók a mai ember, de a mai keresztyén szemében is inkább a sajnálnivaló hóbortosok, mint a tisztelni, netán a követni valók szerzetébe tartoznak.

A keresztyén aszkézisre nem az a jellemző, hogy mit nem tesz, vagy mi mindenre képes.

A keresztyén aszkézis annak a jele, hogy *gyakorlatban* is valljuk, hogy testestől-lelkéstől — csak így tudjuk jelezni egész lényünket — érvényesnek tartjuk magunkra Jézus Krisztus uralmát. A reformátor a második hitágazat magyarázatában vall erről, egészen részletekbe menően, hogy a megváltás azért történt, „hogy *egészen* az Óvé legyenek, az Ő országában, Ő alatta éljek, s neki szolgáljak örök igazságban, ártatlanságban és boldogságban, mert Ő feltámadott a halálból, él és uralodik örökké!”.

A magyarázat egészéből napnál világosabb, hogy nem üdvösség-kiharcoló aszkézisről, hanem megváltás-háláló magatartásról van szó. Nem az üdvösség elvesztésének a félelme, vagy az elnyerésének feszültsége, hanem az üdvösséggel megajándékozottak halás Krisztus-követése az, amiről beszélünk. Készítet, ami már megtörtént értünk és vonz, ami még vár ránk. Ebben az üdvösséges feszültségben nem lehet etikai ernyedtségben vagy közömbösségben élni, sem arról fantáziálgatni, hogy egyáltalán van-e köze egymáshoz keresztyén hitnek és etikai magatartásnak? Amíg Isten csak arra jó, hogy a nehéztől megmentsen, amíg Krisztus csak arra való, hogy a már elrontott alól feloldozzon, de arra nem, hogy vonzása kordában is tartson, addig valami még hiányzik a hit felnőtségéből.

A legjellemzőbb azonban még hátra van. Pál a maga aszkéziséről beszél ugyan, de nem csinál titkot belőle, hogy ez mások érdekében is történik. Nem egyedül akar befutni a hit finisébe, és egyáltalán nem arra vágyik, hogy győztesként ünnepeljék, ahogy „kiüti” a rá támadó gonoszt. Pál *szolga*. Aszkézisével is szolgál. Nem drukkerai, vagy medndzsere a többi keresztyéneknek, hanem társa és útítársa, aki gáncsot is vethet, de „futni” is segíthet.

De nem marad meg a lehetőség fontolgatásánál, hanem akar segíteni azoknak, akik között ezzel az akarással együtt apostol és testvér egyszerre.

Itt érünk ahhoz a ponthoz, ahol gyülekezeti gyakorlattá, hiteles Krisztusról való tanúskodássá válhatik a keresztyén aszkézis, önmagunk korlátozása.

Az anti-aszkézisnek számtalan nyoma látható, észlelhető. Az „ön-

megvalósítás” bármi áron és bárki kárán máris hagyott annyi áldozatot és annyi sebet maga után, amely kiált a keresztyének szeretetből való önkorlátozása után.

A túlbonyolított keresztyénség kiált azok után, akik nem tartják rangon alulinak, hogy akár „závárt” kérve szájukra, egyszerű módon vallják meg Urukát.

A tisztesség aszkézisére is szükségünk van, hogy a szájjal vallott hit és a megélt keresztyénség fogatában a szó kordéja el ne kerülje a magatartás szamarát.

„Szolgálatra alkalmas.” Pál ilyennek minősíti magát. De úgy, hogy közben aszkézist gyakorol. Húsba és magatartásba vágó kritikát, amelyet nem egy másik aszkétától tanult, hanem a magát szolgálatra alkalmassá alázó Krisztustól, a magát mindenben, csak szeretetében nem korlátozó Úrtól tanult.

Fehér Károly

HATVANAD VASÁRNAP

2Kor (11,19—33) 12,1—9

A szöveg értelmezése

A 2Kor 11—13. fejezetek körül nincs teljes egyetértés az írásmagyarázók között. Az egyik vélemény szerint külön levéllel van dolgunk, amit Pál apostol szintén Korinthusba írt, s amiről említést is tesz, de amelyről azt hitték, hogy elveszett. Nevet is kapott ez a rész: Tränenbrief. A másik álláspont szerint, bár elűt a 2Kor menetétől, mégis beleillik és hozzátartozik. Am ennél a kérdésnél fontosabb a szöveg jó megértése szempontjából, hogy milyen nagyobb tartalmi részhez kötjük a kijelölt szakaszt. Az egyik lehetőség, hogy a „Pál és ellenfelei” témakörhöz csatoljuk. Sokkal megalapozottabbnak látom azonban a másik utat, hogy Pál apostoli tekintélyéért, ennek elismeréséért vívott harcába illik szakaszunk. Még közelebbről: magáért a puszta elismerésért küzd az apostol. Ezért érthető, hogy még az ellenfelek hangnemt is vállalja és minden eszközt megragad az általa vallott igazság elfogadtatásáért. Rövid helyzetjelentés: Pált nem ismerik el apostolnak, és ez alapjaiban veszélyezteti a munkáját. Mai gondolkodás módunkat zavarhatja, hogy Pál apostol rendkívüli mértékben foglalkozik itt saját személyével, de nem szabad elfelejtenünk, hogy ezt azért teszi, mert az egész munkája forog kockán.

Amit Pál apostoli hivataláról elmond, azt kauchészis-nek nevezi. A szó korabeli használatára indokoltá tenné, hogy a hengegés szóval fordítsuk. Ha erre nem is gondolunk, eszünkbe jut Rm 4. A kauchéma a farizeusi vallásosság velejárója. Mint ilyen pedig a megigazító hit el-lenpólusa. A szűmferon szót mint általában a szűmferó ige alakjait úgy alkalmazza az apostol, hogy a haszon, ill. a kár nem materiális vonalon jelentkezik, hanem vallási értelemben (1Kor 6,12; 7,35; 2Kor 8,10).

Pál dicsekvésének két iránya van. Egyfelől beszél az őt ért bántalmazásokról, amelyeket szolgálata során elszenvedett, másfelől — és erre tér rá textusunk — beszél az optasziai-ról és az apokalypszei-ről (megjelenései és kinyilatkoztatásai; látomások és az Úr kinyilatkoztatásai; 2Kor 12,1).

Az első kifejezésben érzékeljük, hogy a kinyilatkoztatás látásszerű. Ennek ellene mond Zsid 11,1: a hit „tárgya” láthatatlan. Az Úr előtt

azonban nincs lehetetlen. A láthatatlan betörhet a látható világ terébe. Mi az igei kinyilatkoztatással vetünk számot, Istent azonban ez nem köti. A látásszerű kinyilatkoztatással gyakran találkozunk a prófétáknál. Nálunk, de itt Pálnál is, amikor élményről van szó, fel lehet mutatni a kor és a kultúrkör hatását. Amikor a kinyilatkoztatás élményné válik, tehát valaki átéli ezt nyilvánvalóan, akkor mindig közrejátsszik a szubjektivitás. Pál apostol akkori „Isten-élmény” eseményét kell áténnünk a mai kor világképébe. Senki sem tagadhatja, aki Isten szolgálatában áll ma, hogy van ilyen istenélmény. A gyülekezet gazdagsága pedig nem csupán egyénileg elnyert élmény, amelyből egyenként meríthetnek emberek, hanem egy élménytár is, amelyhez vissza-visszatérhetünk, mint az egyháztörténet értékes elemeihez. (Augustinus, Luther, Assisi, Francke, Zinzendorf stb.) Idetartozik Pál apostol is. Azzal pedig nagyon közel áll hozzánk, hogy élményeivel gazdálkodik. Úgy bánik az élményekkel, mint aki nem biztos afelől, hogy mindez hasznos-e. Nem akarja feltárni azt, ami az övé, de azt sem akarja, hogy a gyülekezet mit se tudjon arról, amit Isten vele cselekedett. Ezért kezd el egy meg nem nevezett személyről beszélni és csak később tér rá az első személyre.

Külön figyelmet igényel az a rész, amelyben Pál az erőtlenségeiről vall, méghozzá igen személyes hangszínen. Erőtlenségei egyikét a szkolopsz szó rejtja, a testébe adott tövis. Régen betegségre gondoltak, esetleg epilepsziára, ma már gondolnak depressziós állapotra is. Külön nehézség az, hogy mindezt Pál a Sátán működésével hozza összefüggésbe. Mindenesetre az apostol sokáig úgy látta, hogy valami értelmetlen, sorsszerű dolog teljesedik be rajta, vesztére, szolgálatának pedig kifejezett hátrányára. De Isten ezen is fordít. Ez a példa is mutatja, hogy Pál életét lehetetlenség rekonstruálni olyan fordulatok figyelmen kívül hagyásával, amelyek a ráció számára elérhetetlenek, de mégis a Krisztussal való élő kapcsolat állomásai, eseményei.

Kiemelt hely a 2Kor 12,9 aranymondással vált mondatára. Ezzel kapcsolatban arra kell vigyáznunk, hogy el ne veszítsük a mondat létszerű háttérét. „Elég néked az én kegyelmem” — sajnos sok területen és helyzetben közönséges keresztyén szólamná sorvadt. Pál küzdelmek között jut el ideig. Ez a mondat az Úr válaszaként hangzik el, nem élettelenül, hanem a zoltárvers értelmében: „Uram, a te kegyelmed jobb az életnél.”

Ezek után következik a végső nagy konfrontáció: az apostol erőtlensége és Isten ereje. Sokat elárul a tény, hogy a mondat utolsó helyen a dűnamisz szó áll, amely lendületbe hoz, új meg új impulzust ad, visz magával. Végső soron így érthető az az öröm, ahogyan Pál felfedezi és felismeri, hogy élete nem más, mint Isten lendületes, célratörő cselekvésének a színtere. Az ő erő-tudata mögött az a hit áll, amely arra ösztönzi, hogy annak mutatkozzék meg, aki valójában. Micsoda csúcspont elérni ezt a mondatot akár szószéken, akár levélben, akár személyes vallomásban: „hogy valaki többnek ne tartson, mint aminek lát, vagy amit tőlem hall” (2Kor 12,6 b).

A prédikáció felé

A textus kapcsán el kellene gondolkodnunk azon, hogy mennyi személyes erőtlenség veszi körül a szolgálatunkat. Egyik oldalon eszünkbe juthatnak azok, akik betegen, rokkantán vagy erősen idős korban, de hűségesen fáradoznak egy-egy gyülekezetért. Minden erőt

összpontosítanak, hogy végezni tudják szolgálatukat. Másik oldalon azok állnak, akiknek talán semmi okuk a „kiborulásra”, az erőtlenségre, de az alkoholnak, az összeférhetetlenségnek és ezer másnak a rabjai, életmódjuk idegeket és környezetet öl, csak vegetálva „tartják a frontot”, nehezítik önmaguk körül a levegőt. Milyen együttes a mai egyház? Milyen erőre vagyunk mi képesek? Mennyire vagyunk stabil igehirdetők? Mennyire tiszta a kezünk és a szívünk a hétköznapok világában? Milyen mértékben veszünk tudomást egy-egy tövisről, amely ott van az életünkben?

Mindezt természetesen szeretnénk elhallgatni a szószéken. A „másik embernek” kell megszólalnia az igehirdetésben, a gyengét, az erőtlent, az elbotlót el kell takarni. Ne lássa senki, kik és mik vagyunk az ünnepi percekén kívül! Ez pedig járhatatlan út. Pál apostol imádság-igehirdetése a prédikáció előtti utolsó percek legméltóbb olvasmánya lehet számunkra. Érezzük át egyszer, kevés az, amit mi adunk beszéddel, étellel, hittel, még szolgálattal is ahhoz képest, amit Isten ad a mi erőtlenségünkhöz!

Az igehirdetéshez

Úton az erőtlenek erejéhez

Amikor a böjti vasárnapok felé haladunk ezen a napon, és egyre inkább előtérbe kerül a megtérés tisztasága és értéke, három felszólítást hirdethetünk meg Hatvanad vasárnapján.

1. Megismerni erőtlenségünket

Nem kellemes lépés. Szívesebben indulunk el a másik úton. Olyan helyzet ez, mintha egy fotóművész kiállításán csak két terem lenne. Az egyik a felirat ezt hirdetné: erősek, sikeresek, fiatalok; energia, győzelem. A másik ajtón pedig ez állna: erőtlenek, egyedül maradtak, tehetetlenek; kudarcok és vereségek. Kellemesebb belépni az első terembe és gyönyörködni az élet szépségeiben. De súlyos teher a második terem, hiszen egy idő után azt érezhetjük, semmi értelme az életnek, túl sok a szenvedés, reménytelen a küzdelem. Amennyire gyönyörködhetünk az első képekben, annyira ráébreszt a valóságra a második. Milyen hasznos lenne úgy végigmenni ilyen képek előtt, hogy még azt is megkérdeznénk: mikor vagyok én ilyen? Valószínű, hamar megtalál-nánk önmagunkat a képek egyikénél. Rohanunk ma az erő, a siker mámorában, közben nyomasztóbb a szorongás egy világhatárzónától, mint valaha, csökken az energia-utánpótlásunk, és alig bír valamit is elhordozni az idegrendszerünk.

El kellene érkeznünk végre valódi énünkhöz. Ahhoz, aki nagyon ingerült a közlekedésben, azonnal durvasággal fizet a bántásért és gátlástalanul kijátssza azt, aki lassabban kapcsol. Akkor érzi jól magát, ha körülötte senkinek sem megy jobban, mint neki. Pedig valójában csak „erőtlen”.

2. Megtalálni az erőtlenekeket

Az „erőtlenség himnusza” nem tévedés Pál apostol részéről. Sokkal inkább minden időkre szóló, nagyon aktuális útmutatás keresztyének számára. Hol a helyünk? Melyik oldalon kell állnunk? Hol kell szolgálnunk? Amikor felbukkannak ezek a kérdések, bárcsak többször jutna eszünkbe Pál apostol vallomása!

Valaki így fogalmazott: templomba csak a gyengék, betegek, nyomorultak járnak. Ha így lenne, közelebb lennénk küldetésünk betöltéséhez. Kevés egyedülállót érünk el. Ritkán érkezünk időben családi tragédiák megelőzéséhez. Otthon melegét alig ismerő gyerekek nem érzik egyértelműen a szeretetünket. Teljes átrendezést kér tőlünk ez a szakasz. Nem megnyugtató mondat az, hogy „elég néked az én kegyelemem”, hanem indítás, felhívás, küzdelemre szólítás. Felhívás arra, hogy gyülekezeteink otthont, gyógyító menedéket jelentsenek testileg vagy lelkileg ösztönző emberek számára. Legyen erőnk és szeretetünk környezetünkben megtalálni azokat, akik óráról órára élnek, mert „erőtlenek”.

3. Megragadni az erőtlenek erejét: Jézust

Végső soron innen indulhatunk és ide érkezhetünk meg minden szolgálatunkkal. Milyen konkrét segítséget ajánlhatunk a magunk erejéből? Aligha van okunk ezen a téren elbizakodottságra vagy megelégedettségre. Vagy biztos megoldást jelent ígéhirdetésünk és lelkigondozásunk? Könnyen felfedezhetjük, hogy szolgálatunk területein igencsak akadnak hiányosságok és gyengeségek. Hányszor volt nagyon gyenge a történelem folyamán az egyház helytállása! Nagy ajándék, hogy ezek után is, most is lehetőségünk van „reprezentánsként” élni a világban. De meg kell tanulnunk, hogy erő, ötlet és kivitelezés nem „csupán” a mi művünk. Ha egy kicsit megszabadulunk az öndicséret, a hamis magabiztosság fogságából, már többet tud kezdeni velünk az erőtlenek Ura, Jézus. Elindulhatnánk úgy, hogy azt vennék észre ma rajtunk az emberek, amit egy régi szerzetes elsőként a valdsenkről följegyzett: „ezek olyan emberek, akik teljesen meztelen egy meztelen Krisztust követnek”. Minél kevesebb a dísz, elismerés és dicséret, annál nagyobb a szolgálat, az eredmény és a győzelem. Hiszen Pál minden szava azon nyugszik, hogy Krisztus legyőzöttként lett igazi győztes. Ezért ragadhatjuk meg, mai erőtlenek, az erőtlenek erejét, Jézus Krisztust.

Szabó Lajos

ÖTVENED VASÁRNAP

1Kor 13,1—13

Ellentétekkel és feszültségekkel, súlyos bűnökkel és megoldásra váró problémákkal terhes gyülekezeti helyzetben csendül fel az első korinthusi levélnek ez a himnikus szárnyalású szakasza. Pál apostoltól való származását az írásmagyarázók általában nem vonják kétségbe. A fejezet önmagában való viszonylagos zártsága miatt azonban vannak (pl. J. Weiss), akik utólagos betoldásnak tartják a 12. és 14. rész eredetileg összefüggőnek, ill. közvetlenül egymáshoz kapcsolódónak tartott gondolatmenetébe. A fejezetnek kétségtelenül van bizonyos exkurzus jellege, tartalmilag azonban olyan szervesen illeszkedik a kegyelmi ajándékokról és az egyház organikus egységéről szóló szakaszba, hogy semmiképpen sem érezhetjük idegen testnek a levélben, közelebről a 12—14. fejezetek gondolatmenetében. Ami pedig benne a konkrét korinthusi szituáción túl mutat, különösen is alkalmas teszi arra, hogy önálló prédikációs textusként szólaljon meg az akkoritól sokban eltérő mai gyülekezeti helyzetben is.

Alapigénkben az agapé-szeretet kettős karaktere rajzolódik ki. Először is abban az értelemben, hogy egyrészt ez a legnagyobb kegyelmi ajándék (12,31b és 13,13), másrészt pedig minden kegyelmi ajándék értékadó „télte” (13,1—3). De az agapé-szeretet, amelyről a „szeretet himnusza” szól, abban az értelemben is kettős karakterű, hogy jelenti mindenekeelőtt Istennek Krisztusban testet öltött és közénk jött szeretetét, s ugyanakkor azt a szeretetet is, amellyel élhetnek és kell hogy éljenek a Krisztus szeretetével megragadott emberek.

Egzegetikailag két nehéz pontja van textusunknak, az egyik a 7., a másik a 13. vers. A 7. vers problémája az, hogy hogyan értsük a „mindent hisz, mindent remél” (panta pisteyei, panta elpizei) kifejezéseket. A megoldás pedig abban lehet, hogy a hitet és a reményt nem vulgáris és „neutrális értelemben” vesszük (Reinecker), hanem mint ami „Istenre irányul és benne megalapozva” (Schlatter). Ilyen értelemben mondható, hogy „a szeretet magában hordja a hitnek és a reménységnek egész teljességét” (Wendland, NTD).

A 13. vers értelmezésében az okoz nehézséget, hogy a 8. verssel szemben az apostol itt a szeretet mellé odateszi a hitet és a reményt is, s mind a háromtól mondja, hogy az megmarad. Ugyanakkor azonban hozzáfűzi, hogy „ezek közül pedig a legnagyobb a szeretet”. H. D. Wendland (NTD) szerint a „megmarad” (menei) szó Isten új világára, a „tökéletesre” utal, s ez a vers első felében összefoglalóan vonatkozik a hitre, a reményre és a szeretetre. A vers második fele azonban bizonyos mértékig az első korrekciójának is tűnik, mintha az apostol itt kiigazítaná önmagát. „Hogy az apostol a szeretetet a három közül a legnagyobbak mondja, ez arra utal, hogy mindenesetre lényeges különbséget lát közöttük” (Wendland, u. o.). A vers kezdő szavát (nyini = most) Reinecker szerint nem idői, hanem logikai értelemben kell venni, s tkp. a tárgyhoz való visszatérésre utal. Schlatter viszont a 12. vers „akkor pedig”-jének (tote de) ellentétéként, s időileg érti ezt a „most”-ot. Mindent egybevetve, azt gondolom, hogy ha egyrészt nem ragaszkodunk a „menei” szó Wendland szerinti értelmezéséhez, másrészt a 8b—12 verseket a 8a értelmezésének, ill. továbbgondolásának fogjuk fel, s végül ha meggondoljuk, hogy a hit az Isten tökéletes ismeretében a reménység pedig a színről színre látás beteljesülésében teljességre jut, akkor feloldódik a 13. vers értelmezésének nehézsége. Ennek megfelelően a fejezet csúcsa a 8a-ban van, a 13a summázó lezárása a 8b—12 versek gondolatmenetének, a 13b pedig az egész fejezet összegező konzekvenciája, amely egyben visszakapcsol a kegyelmi ajándékokról szóló gondolatmenetre.

*

„Szeress engem, ha tudsz szeretni
Szeress engem, mert, jaj, utálnak
S olyan jó szeretetnek lenni.”

Ady írja ezt Szeress engem, Istenem c. versében, s vele együtt bizonyára nagyon sokan vallják vagy érzik legalább: „olyan jó szeretetnek lenni”. Hiszen szeretetre vágyik minden ember: a szüleiától megtagadott, elhagyott gyerekek, a megunt és megcsalt házastársak, a fiatalok számára teherré vált öregek, a megromlott munkahelyi mikroklímában élők, az erőszak vagy embertelenség áldozatául esett szenvedők — szerte a világon. Szeretetre vágyunk mindannyian, mert „olyan jó szeretetnek lenni”, s szeretet nélkül sivárrá válik az élet, örömtelenné, boldogtalanná lesz az ember.

Igénk, „a szeretet himnusza” úgy szólít meg most mindannyiunkat, mint Istennek (aki maga a szeretet, 1Jn 4,16) szeretett gyermekeit. Ha nem egyszerűen életünk vagy a világ eseményeiből próbáljuk kiolvasni ezt, hanem Jézusra figyelünk, s rajta keresztül tekintünk Istenre, akkor egyikünknek sem kell bizonytalanságban lenni efelől. Mert az a csodálatos, szárnyaló szóval is alig leírható szeretet, amelyről ez a páratlan himnusz beszél, Benne, a köztünk járt, s értünk szenvedett Jézusban testet öltött.

De textusunkból ezzel együtt a szeretetre hívás is hangzik felénk, ha megfoghatta szívünket Isten Jézusban közénk jött szeretete. Azt akarja, hogy mi, akik újra meg újra érezzük és megtapasztaljuk, hogy „olyan jó szeretetnek lenni” de sokkal ritkábban gondolunk arra vagy éljük át azt, hogy „olyan jó szeretni”, megmelegedve az ő szereteténél, a tőle való és a tőle kapott szeretettel éljünk.

Hogy milyen is ez a szeretet — erről szól igénk.

1. „Mindennapi” szeretet. A 4. k. versek felsorolása kívánczozik az igehirdetésben előre, ha törekszünk arra, hogy bizonyos fokozás érvényesüljön mondanivalónkban. Ezekben a rövid mondatokban két dolog különösképpen is megkapó. Az egyik, hogy mennyire a hétköznapi életet is meghatározó és átható valóságban mutatják Isten szeretet-ajándékának sugárzását, érzékeltetve, hogy igazában mindennapos létszükségletünk ez a szeretet. Nem lehet megenni nélküle a hétköznapiakban sem. A másik, hogy Isten szeretet-ajándéka mennyire nem egysíkú, egyszínű, hanem nagyon is gazdag valóság.

2. *Értékaadó szeretet.* Textusunk első három verse részben a kegyelmi ajándékokra, részben a Krisztus szolgálatára utalva mutatja fel a szeretet jelentőségét, fontosságát. A Szentlélek ajándékai akkor tudják Istentől rendelt céljukat elérni (v. ö. 12,7), tehát a gyülekezetet igazán építeni, ha nem hiányzik belőlük a szeretet „töltete”. Istennel való kapcsolatunk, s emberek közti még oly áldozatos szolgálatunk is üressé válik az értékaadó szeretet nélkül. Ezért nemcsak általában az emberi élet, hanem a keresztyén élet számára is döntően fontos kincsről van itt szó.

3. *Örökkévaló szeretet.* Ha nem is egyszerűen a legfontosabbat, de a legnagyobbat ezzel mondja igénk a szeretetről: „soha el nem múlik”. Ez nemcsak azt jelenti, hogy soha nem válik meghaladottá, idejétmúlttá, mint annyi minden a mi állandóan változó, fejlődő földi világunkban, hanem azt is megfogalmazza, hogy az örökélet döntő valósága is a szeretet lesz. Persze nem valamiféle vulgáris értelemben, hanem Isten lényével és lényegével való legszorosabb összefüggése miatt. Itt azonban újból fontos hangsúlyozni, hogy amikor a szeretetről szólunk, az agapé-szeretetre gondolunk. Erről mondható el, hogy örökkévaló, s megmarad akkor is, amikor hitünk látássá lesz, reménységünk pedig beteljesüléshoz jut.

Ittész Gábor

BŐJT 1. VASÁRNAPJA

Mt 4,1—11

Megjegyzések az igéhez

Jézus megkísértésének történetét mindhárom szinoptikus evangélium ránk hagyta: Mk 1,12—13. és Lk 4,1—13. is. Abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy Karner Károly, Dóka Zoltán és Prőhle Károly révén gyű-

lekezetünk könyvtárában a három evangélium kommentárját megtalálhatjuk. Hasznosnak tartanám, ha elolvassánk Dosztojevszkij: „Karamazov testvérek” c. könyvének „A nagy inquisitor” fejezetét, amelyben Iván magyarázza el testvérének a Sátán kísértéseit. Ezeket a Sátán oly logikusan állította össze, hogy a világ minden tudósa sem tudna külön bukfatókat kitalálni. E kísértéseknek nemcsak Jézus, hanem minden ember állandóan ki van téve. Nem tartom teljesnek a második kísértés magyarázatát. Dosztojevszkij szerint — s ez Karner Károly exegézisében is felvillan — a Sátán azt kívánja, hogy Jézus „látványos csodával” kápráztassa el az embereket, egy olyan Messiástól várt isteni jelet mutasson, amellyel igazolja küldetését. Teljes mélységében a Sátán Jézust (és minket is) a „magunk életének megtartása” kérdésében állítja döntés elé. (Mt 16,24—25). — A történet mondanivalóját tökéletesebben fejezné ki a „Jézus megkísértése és győzelme” cím, hiszen Jézus nem passzív alanya a Sátán próbálkozásának, hanem Isten helyesen megértett és használt igéjének fegyverével harcoló és győzedelmeskedő Messiás.

Vázlat az igehirdetéshez

1. Isten Lelke vezet, felkészít és harcba állít a Sátánnal.

Jézust és minket, követőit is a „pusztába” vezet, ahol Ő is, mi is egyedül maradunk az Istennel. Ő az „Első- és Egyszülött”, de a Lélek által mi is valljuk, hogy Isten „Atyánk”, mert „akiket Isten Lelke vezet, azok Isten fiai”. (Rm 8,14) A Lélek Isten elé állít, hogy az élet Istenét szolgálva harcoljunk a Sátán, a bűn és a halál ellen.

A Lélek felkészít a hit nemes harcára. Nem emberi módszerrel végzi a felkészítés munkáját. Látszólag az ellenkezőjét teszi Jézus, mint amit az emberi logika harcra való felkészülésnek tart. Mi az „erőnlét” más eszközeit tartanánk célravezetőnek, nem a testet gyöngítő böjtöt és a magától értetődően vele járó imádságot. Jézusnak, s nekünk is azonban nem „világi” hatalmasságokkal kell megküzdenünk és Isten éppen a „gyöngegségünket” akarja felhasználni, hogy a győzelemben az Ő ereje legyen nyilvánvalóvá és megtanuljuk, hogy csak reá támaszkodhatunk, mert egyedül az Ő kegyelme segít győzelemre. (2Kor 12,8)

A felkészítés során a Lélek öltöztet fel Isten fegyverzetébe. (Ef 6,10—18) Ezek közül a legfontosabb a Sátán által félrecsavart és helytelenül alkalmazott bibliai igékkel használt ige.

Az egyház egész története tanúsítja, hogy az egyház ott szűnt meg Isten népe lenni, ahol az igét nem a Lélek megvilágosításában értették meg, s ezért az ige „kardját” rosszul forgatták.

Az igéhez fűzött hamis emberi várakozás vakította meg a farizeusokat, hogy az „Űr szolgálójá”-ban ne ismerjék fel a Messiást.

A királyi mennyegzőre hívó parancs szavainak: „Cogite intrare! Kényszerítetek bejönni!” — félremagyarázása szülte és igazolta az inquisitív borzadalmaikat.

A Jézustól kapott tanítványi felhatalmazás meg nem értése tette a szolgáló egyházat uralkodó egyházzá.

Jézus a helyesen értett és alkalmazott igével győzött az igét kísértésre használó Sátán ellen. Pál is arra figyelmezteti Timóteust, hogy olyan munkás legyen, aki romlást okozó szóharc helyett „helyesen fejtegeti az igazság igéjét”. (2Tím 2,14—15)

A Lélek szembeállítja Jézust (és minket is) a Sátánnal, az „ellenfél-
lel”, a bűn fejedelmével. A kísértésnek ez a tartalma. Ha a Sátán kísért,
bűnre csábít. Ha a Lélek állít kísértések közé, bűn elleni harcra kész-
tet. A kísértés nem azonos a bűnnel. Luther szerint a kísértések olyanok,
mint a magvető példázatában a madarak. Azt nem akadályozhatjuk meg,
hogy a fejük felett röpködjenek, de küzdhetünk az ellen, hogy a fe-
jünkre fészket rakjanak. A kísértés nem is pusztá próbatétel, amelyet el
kell viselnünk, hanem harcra szólítás a Sátán, a bűn, a hazugság, s min-
den életet pusztító erő ellen, ugyanakkor hűséges megmaradás Isten mel-
lett és engedelmes szolgálata az Ő akaratának.

2. A Sátán hármás kísértése.

A Sátán három, egyre fokozódó kísértéssel kívánja Jézust eltántorí-
tani Isten parancsától, ítéletétől és uralmától.

A munka és verejték nélküli kenyér. Isten parancsa a munka, bű-
nünk büntetéseként verejtékkel megterhelve. A Sátán kísértése: kerüld a
munkát, s bújj ki a verejtékezés alól.

Isten csodás módon is meg tudja elégíteni az embert, s munka nél-
kül is meg tudja adni a mindennapi kenyeret. Ezt tette népével a pusztá-
ban. Ezt teszi, amikor szeretetet ébreszt a szívekben, egyéneket és tár-
sadalmat arra indítva, hogy gondoskodva álljanak árva, betegek, rok-
kantak, özvegyek, öregek mellé. Ezzel nem teszi érvénytelenné a munka
parancsát, hanem azokat ösztönzi többletmunkára, másokat hordozó sze-
retetre, akiket több erővel és egészséggel ajándékozott meg.

Jézus a Sátán támadását visszaverő ígéren éppen arra mutat rá, hogy
a kenyéren kívül és azon túl is van valami, ami „éltet”. Ahol a munka
nélküli jólét, vagy mások kizsákmányolására alapozó élet válik céllá, s
az emberek nem tudják „éhezni és szomjuhozni” az igazságot, ott meg-
szűnt az ember ember lenni.

A mindennapi kenyér akkor is Isten ajándéka, ha munkánk gyümöl-
cseként, akkor is, ha segítségként adja. A Sátán kísértése: „csak” kenyér
és Isten nélkül.

Élet kegyelem nélkül. Életünk felett bűneink miatt ott függ Isten ha-
lálós ítélete. A Sátán kísértése: mentsd meg magad! Jézust áldozata tel-
jességében, elhagyatottsága mélypontján, a kereszten ugyanígy kísértik a
főpapok, írástudók és a vének: „Másokat megmentett, magát nem tudja
megmenteni.” (Mt 27,42) Kísértéssel azonban nem lehet a haláltól meg-
szabadulni és az életet Istentől kikényszeríteni. Jézus engedelmesen ma-
gára vette Isten halálós ítéletét, ezért kegyelemből életet kapott és életet
ad. Isten a másokért halt is vállaló életét jutalmazza kegyelemből élet-
tel. Az élet nem magunk mentése, hanem Isten kegyelmi ajándéka.

Világuralom a Sátán kezéből. A hatalomvágy a legnagyobb kísértések
egyike. Sok sáfársággal megbízott gondolja, hogy a hatalom kivételezett-
ség, s megfélelmezéssel arról, hogy minden hatalom elkötelezettség annak,
szolgálatára, aki a világ teremtő Ura. Akár világi felsőségről, akár egy-
házi világról van szó. Csupán eszközeik mások. A Sátán azzal kérkedik, hogy ő
a világ ura. A sok bűn, véték, vér, háború, nyomorúság miatt kishitűsé-
günkben magunk is néha úgy gondoljuk, hogy a világ az ördögé. Ezért
kell naponként újra és újra vallanunk a Jézustól tanult imádság szavaival:
„Tied (Istené) az ország, a hatalom és a dicsőség!” Jézus a Sátán kí-
sértésére sem akarta kiragadni a világ feletti hatalmat Isten kezéből. Ne-
künk sem kell egy olyan világ, amellyel a hazugság és emberölés atyja
akar megajándékozni. Isten jó akaratának engedelmeskedő világ után vá-

gyódunk és ezért munkálkodunk, amelyben igazság, szeretet és béke lakozik. Ennek megvalósulására áldozta fel magát Jézus, legyőzve a Sátánt, megmaradva Isten mellett. Ennek teljességre jutásáért imádkozunk a Miatyánkban: „Jöjjön el a Te országod!”

Jézus győzött a kísértő felett. Az elhagyta Őt és Isten angyalai szolgáltak Neki. Erőtadó biztatást nyújt nekünk ez az Ige. Nem *kell* elbuknunk a kísértések között, bármekkora hatalma van is a Kísértőnek, mert Jézus „maga is kísértést szenvedett”, de győzött és „tud segíteni azokon, akik kísértésbe esnek”. (Zsid 2,18.) Bármily sötét hatalmak törnek is életünkre és világunkra, nem adhatjuk fel a reményt, hogy győz az „Igaz”. Nem hagyhatjuk abba a jó megvalósulásáért folytatott harcunkat, nem csüggeszthetjük le kezünket, nem lankadhatnak meg térdeink, mert Urunk mindig győz a sötét, életpusztító hatalmak felett. Győz ellenünk is, s akkor az aposztata Juliánusszal a porba sújtva kiálthatunk fel: „Mégiscsak győztél, Galileai!” Győzedelmeskedhet általunk és velünk is, s akkor hitünk tapasztalata magasztaló éneke készítet minket: „Veled mindig győzhetünk!” (774. é.)

Botta István

BÖJT 2. VASÁRNAPJA

Mt 15,21—28

A vasárnap homiletikuma

Reminiscere vasárnapjának névadó zsoltára, a 25. zsoltár 6. verse furcsa gondolatot vet föl: „Emlékezzél meg, Uram, irgalmadról és kegyelmedről, mert azok öröktől fogva vannak.” Isten feledékeny lenne, Urunkat figyelmeztetni kell?! Ezt a megdöbbenő feltételezést látszik alátámasztani alapigénk is, a kánaáni asszony története, akinek igencsak szívós és kitartó hitre van szüksége ahhoz, hogy végre Jézus „megemlékezzék” kegyelméről és gyógyító irgalmáról. Vajon mi a magyarázata ennek a titokzatos „feledékenységnek”, s vajon valóban az Isten emlékeztetése, „felrázása” ennek a vasárnapnak a döntő üzenete? Vajon valóban az Ő emlékezőtehetsége hagy ki néha, vagy inkább valaki másnak, talán éppen nekünk kellene végre már „kapcsolni”? Ezekre az izgalmas kérdésekre kell feleletet keresnünk az ige fölé hajolva, és kell választ adnunk a szószékre lépve. Nézzük közelebbről történetünk szereplőit, hátha segítenek a válaszadásban.

Egy bátor asszony

Bátorságának titka, forrása az az eleven hit, amely megláttatja vele, hogy kivel áll szemben. Akkor, amikor Jézus a választott nép értetlensége és keményszívűsége elől menekülve egy kis nyugalmat keres a pogány vidéken, ez az asszony úgy vall róla megszólításában, ahogy hithű zsidóknak kellett volna köszönteniük a felismert, várva várt Messiást: „Uram, Dávid Fia!” Amit Jézus nem kap meg főpapoktól és írástudóktól, azt ez az ismeretlen asszony maradéktalanul megadja neki. Nincs ugyan teológiai képzettsége, nincs kiválasztottsági öntudata, de van helyette tisztán látó hite, és van bizalma, mely „megsúgja” neki: Ó, Jézus az egyedüli, aki segíthet.

De még többet is „tud” ez az asszony, még mást is világosan lát. Nemcsak azzal van tisztában, hogy kinek a segítségét kéri, hanem saját helyzetét, esélyeit is reálisan ítéli meg. Jézus első elutasítása, látszólagos közönye, szinte sértésként ható hasonlata a gyermekekről és kutyákról nem töri meg bizalmát. Elfogadja a jézusi értékrendet, nem vitatkozik, nem önérzeteskedik. Nem arra számít, hogy a zsidóságból kiábrándult Messiás majd „pótcselekvésként” őt, a pogány származású asszonyt tünteti ki csodatévő erejével. Az asszony tudja, hogy nem kell elvenni a kenyeret a gyermekektől ahhoz, hogy jusson a „kutyáknak” is, mert az a kenyér elég nagy és elég bőséges ahhoz, hogy mindkinek jusson belőle, aki kéri és elfogadja. Lehet, hogy ez az asszony nem tudta kívülről a tórárt, lehet, hogy nem tartotta be precízen a törvény előírásait, de a lényegét mégis tisztán látta: a kegyelembe nem lehet beleszületni, azt nem lehet örökölni, vagy pláne kiérdemelni. A kegyelmet csak elfogadni lehet boldog örömmel, mint az asztalról lehulló morzsát. S hogy ezt a kegyelmet az asszony ráadásul még nem is a maga számára kéri, csak növeli hitének értékét. Könyörgése a közbenjáró imádság örök példája, a kitartó kérés modellje.

Kényelmes tanítványok

De vessünk egy pillantást a tanítványokra is, hiszen úgy tűnik, mintha ezúttal ők is vállalnák a közbenjárás szolgálatát. Sőt az a benyomásunk, mintha ők lennének a „megértőbbek”, az irgalmasabbak. De közbenjárásuk: „Bocsásd el, mert kiáltoz utánunk” — sokkal inkább tanús-kodik pusztá kényelmességéről, mint őszinte szánalomról. Idegesíti őket az asszony kiáltása, zaklatásként fogják föl kitartó könyörgését, szeretnék lerázni a „kellemetlen” kísérőt.

Vajon nem ismerünk egy kicsit önmagunkra?! Hányszor „segítünk” úgy embereken, hogy valójában csak szabadulni szeretnénk tőlük? Jézus számára nyilvánvalóan nem a gyógyítás feladata jelenti a problémát. Nem gyakorlati, hanem elvi kérdései vannak, amelyet azonban tanítványai éppoly kevésbé értettek, mint mi. Pedig Jézus válasza éppen őket és velük együtt minket, mai tanítványokat akar felrázni, valámire emlékeztetni.

Küldetéstudat

Talán a fenti kifejezésbe lehetne a legtömörebben summázni Jézus furcsa magatartásának titkát. Jézust ugyan már a csecsemőkora óta újra meg újra eltaszítja saját népe, de az elutasítás nem töri meg népéhez való hűségét és küldetéstudatát. Ő valóban az a Messiás, akit az Atya küldött választott népe megváltására. A makacs és önféjú zsidóság ugyan újra meg újra elveti Őt, de Ő még makacsabb szeretettel és isteni hűséggel ragaszkodik népéhez.

Mi milyen könnyen „leírunk” embereket, akik első szóra nem úgy reagálnak közeledésünkre, ahogy mi képzelnénk. Milyen könnyen ki-mondjuk egyénekről és családokról, néha egész gyülekezeti munkaágakról (gyermekmunka, ifjúság stb.): ez reménytelen, ez nálunk nem megy, mindent megpróbáltunk, de nincs igény... Mi lett volna, ha Jézus is sértődősen, érzékenyen fogadja népének értetlenségét?!

De Jézus magatartása több, mint pusztá ragaszkodás és hűség. Isten akaratának következetes végrehajtásáról van szó. Sokkal könnyebb, ké-

nyelmesebb és látványosabb lenne hátat fordítani a zsidóságnak, és elindulni az őszintén kereső, nyitottabb, pogány világ felé. Később az apostolok életútja igazolja, hogy valóban ez a járhatóbb ösvény, bár ők se mondanak le a zsidóságról. Még a pogányok apostola, Pál is újra meg újra kísérletet tesz, hogy a zsinagógákban is megszólaltassa az evangéliumot.

A tanítványok csak egy erőszakoskodó, kiabáló asszonyt látnak a könnyörgő édesanyában, akitől szabadulni kéne. Jézus számára sokkal több ez az eset: küldetéstudatának próbája, ha úgy tetszik népéhez való hűségének „megkísértése”. Ezt szeretné érzékeltetni a mindig csak a kényelmes megoldás felé hajló tanítványaival. Furcsa magatartása, látszólagos keményszívűsége nem egyszerűen az asszony hitének próbája, hanem legalább annyira tanítványai felé szóló figyelmeztetés: komolyan veszíték Isten akaratát, üdvtervét, küldetésüket? Vagy mindig csak a könnyebb megoldást, a kényelmesebb terepet keresitek? Jézus emlékeztetni akar a tanítványi élet egyik legfontosabb alapszabályára: a nehézségek, kudarcok elől nem szabad elmenekülni. Jézus készül vissza népéhez egészen a keresztségig menően, mert az Ő életében és szolgálatában nem lehet „disszidálni” a problémák elől!

A tanítványokkal ellentétben az asszony mindezzel tisztában van. Válasza elúzi az Úr minden kétségét. Ez az asszony ismeri Isten akaratát, üdvtervét és benne Jézus küldetését is. Ez az asszony nem fogja félreérteni, félremagyarázni, ha segít rajta. Ez az asszony reálsan látja a közöttük tátongó szakadék mélységét és szélességét, de ismeri az egyedüli járható utat, hidat is a két part között — s ez a kegyelembe kapaszkodó bizalom. Az a hit, amely valóban megtart, amely Isten agapé-szeretetébe kapaszkodik, aki nem azért szeret, mert olyan vagyok, amilyen, hanem annak ellenére fogad el, hogy az vagyok, aki vagyok.

S az édesanya leánya még abban az órában meggyógyult, de vele együtt gyógyult, tisztult a tanítványok látása is. S kell, hogy velük együtt mi is „emlékezzünk”, kapcsoljunk, kicsit szabadon kiegészítve Reminisce-re vasárnapjának egész életre szóló programját: Emlékezzél Uram, és **EMLÉKEZTESS** minket is irgalmadra és kegyelmedre, akaratodra és küldetésünkre, hogy másokat gyógyítva gyógyulhassunk!

Gáncs Péter

A LELKIPÁSZTOR

1982. ÉVI TARTALOMJEGYZÉKE

EGYHÁZUNK ÚTJÁN

Reménységben szolgálunk — Dr. Káldy Zoltán püspök jelentése a Déli Egyházkerület Presbitériumának 1981. november 17-i ülésén	1
Veszélyben az emberiség jövője — Püspöki jelentés az Északi Egyházkerület 1981. november 12-i presbitériumi ülésén (D. Dr. Ottlyk Ernő)	10
Az életért és a békéért — Püspök-elnöki jelentés az Országos Presbitérium 1981. november 24-én tartott ülésén (Dr. Káldy Zoltán) — —	16
A Türelmi Rendelet jubileuma (Dr. Fabiny Tibor) — — — —	65
Jézus Krisztust közösen megvallani ma (Dr. Helmut Begemann — Ford.: Fabiny Tamás) — — — — —	71
Dr. Karner Károly 85 éves (Dr. Groó Gyula) — — — — —	74
Együtt cselekszünk — Részletek az esperesi székfoglalóból (Szebik Imre) — — — — —	129,
Hídverés a népek között, a béke érdekében — Beszélgetés dr. Káldy Zoltán evangélikus püspök-elnökkel (Ruttkay Levente) — — —	192
Az élet szolgálatában — Dékáni jelentés — (Dr. Nagy Gyula) — —	449
A magyarországi evangélikus lelkészképzés kezdetei (Dr. Fabiny Tibor) — — — — —	455
A reménység programja — Dr. Nagy Gyula püspök székfoglaló beszéde — — — — —	641
Miklós Imre államtitkár, az Állami Egyházügyi Hivatal elnökének köszöntése dr. Nagy Gyula beiktatásakor — — — — —	653
Lelkeszi és világi hivatásban — Dékáni székfoglaló (Dr. Fabiny Tibor) — — — — —	656
Útmutató az új énekeskönyv bevezetéséhez (Trajtler Gábor) — —	661
Fejezetek a soproni evangélikus líceum történetéből (Dr. Fabiny Tibor) — — — — —	

TANULMÁNYOK

A közösség mint ajándék és feladat (Szerkesztő) — — — — —	28
A gyülekezet közössége és az emberiség közössége (Szakál Árpád) —	29
Népi, nemzeti közösségünk (Veczán Pál) — — — — —	79
Munkatársi közösség (Zügn Tamás) — — — — —	84
Az ifjúság beépítése a gyülekezet közösségébe (Szabóné Mátrai Marianna) — — — — —	89
Magányos a közösségben (Ifj. Hafenscher Károly) — — — — —	95
„... Jöjj mellém, szent Isten...” (Dr. Barcza Béla) — — — — —	100
Az imádság — morfiom, vagy megtartó erő? (Balicza Iván) — —	105
Hit és művészet (Tekusné Szabó Izabelle) — — — — —	150
Időskori magatartászavarok (Dr. Hudák György) — — — — —	257
Értelmi fogyatékosok gondozása Dániában (Muncz Frigyes) — —	262
Az öregség terhei és áldásai (Zászkaliczky Péter) — — — — —	269
A neurotikusok lelkigondozása (Ribár János) — — — — —	283
Bűn által megrontott közösség (Szekeres Elemér) — — — — —	321
Krisztus által megújított közösség (Karl Béla) — — — — —	328
Misszió a saját gyülekezetemben (Ifj. Szabó Lajos) — — — — —	333

Dr. Matti Sihvonen: Egy egyházmegújítási program a múlt században — Ford.: Baranyai Tamás) — — — — —	339
Az egyház és korunk ökológiai krízise (Keveházi László) — — — — —	343
Istentisztelet, gyülekezet, ünneplés (Kovács Pál) — — — — —	385
A bizonyágtétel, mint az igehirdetés alapeleme (Táborszky László)	392
A liturgia jelentősége a gyülekezet életében (Fehér Károly) — — — — —	397
Hít, egészség, keresztyén életfolytatás (Káposzta Lajos) — — — — —	474
Alkoholizmus elleni harc és családvédelem (Dr. Kneffel Pál) — — — — —	480
A játék és zene szerepe a gyermekmunkában (Győri János Sámuel)	490
Időszerű evangélikus öntudatért — — — — —	513
Egyetemes keresztyén örökségünk (Bánfi Béla) — — — — —	513
Sajátos evangélikus örökségünk (Keveházi László) — — — — —	517
Magyar evangélikus sajátosságok (Szabó Gyula) — — — — —	524
Evangélikus életvitel a felekezetek között (Cszimazia Sándor) — — — — —	533
Lutheránusok vagy evangélikusok vagyunk? (Sólyom Károly) — — — — —	541
A polgári vallás- és egyházszociológia (Lehel László) — — — — —	548
Betegek lelkigondozása (Csepregi Zsuzsanna) — — — — —	552
Mit jelent ma az evangélikus öntudat? (Kalácska Béla) — — — — —	577
Mit jelent a sajátos evangélikus nevelés (Keveháziné (Czégényi Klára) — — — — —	584
Az Ágostai Hitvallás jellegzetes vonásai a Svéd és a Finn Egyházban (Martti Parvio) — — — — —	591
Halál-örökélet az Újtestámenom tükrében (Id. Szabó Lajos) — — — — —	598
Mit tanulhatunk Luthertől? — — — — —	667
Luther a házasságról (Szimon János) — — — — —	667
Luther a családról (Magassy Sándor) — — — — —	676
A bizalom mint az együttélés alapja a Bibliában (Dr. Muntag Andor)	682
Hitvallások korunk számára (Ford.: Göllner Pál) — — — — —	688
A helyi evangélikus gyülekezetek, a Lutheránus Világszövetség és a világtávlatú keresztyénység (Dr. Hafenscher Károly) — — — — —	722
Hol tart az Ószövetség-tudomány? (Muntag Andor) — — — — —	722
Őseink hagyatéka (Tábori György) — — — — —	726

EGYHÁZ A NAGYVILÁGBAN

Olaf Palme az Egyházak Világtanácsa amszterdami ülésén (Dr. Rédey Pál) — — — — —	135
Evangélikusok Észak-Amerikában (Reuss András) — — — — —	143
A Lutheránus Világszövetség önértelmezéséről (Gänther Gassmann — Ford.: Ifj. Szentpétery Péter) — — — — —	196

KÖNYVSZEMLE

Jób könyve (Szabó Gyula) — — — — —	202
A peremre szorult egyház (Ormos Elek) — — — — —	206
Három előadás dr. med. R. Moody: Life after Life c. könyvéről (Dr. Kósa Pál) — — — — —	213
Város gyermekek nélkül (Dr. Nagy István) — — — — —	350

ÉVFORDULÓ

Arcképvázlat a kilencvenéves Martin Niemöllerről (Ittész Gábor) —	293
---	-----

SZEMLE

Mag a fasizmus poklában (Dr. Groó Gyula) — — — — —	298
A Gerhard von Rad utáni ószövetségi teológia (Dr. Muntag Andor) —	301

FÓRUM

Papok papné szemmel (Pintér Jánosné) — — — — —	355
--	-----

TISZTELETBELI DOKTORAINK

Albert Greiner (Dr. Fabiny Tibor) — — — — —	462
A reformáció ökumenikus jelentősége (Dr. Albert Greiner) — — —	463
Martti Voipio (Dr. Muntag Andor) — — — — —	468
Finn—magyar kapcsolatok (Dr. Martti Voipio) — — — — —	469

HALOTTAINK

Gyurán György (Benkő István) — — — — —	400
Solti Károly (Pásztor Pál) — — — — —	401
Breuer Oszkár (Pásztor Pál) — — — — —	402
Fecske Pál (Benkő István) — — — — —	608

REFORMÁCIÓI SOROZAT

Énekeiben imádkozó Luther — — — — —	556
Mi Atyánk, ki vagy mennyekben (Pintér János) — — — — —	556
Ez a szent tízparancsolat (Povázsay Mihály) — — — — —	558
Bűnösök hozzád kiáltunk — imádság igaz bűnbánatért (Győri Gábor)	561
Jer, örvendjünk keresztyének a bűnbocsánatért (Ferenczy Zoltán) —	564
„Jövel Szentlélek Úristen!” — — — — —	567
Jer, kérjük Isten áldott Lelkét (Trajtler Gábor) — — — — —	569
„Már megyek békén, örömmel...” (Ittész János) — — — — —	571
Erős vár a mi Istenünk! (Szebik Imre) — — — — —	574

ÖRÖMHÍR A GYERMEKEKNEK

Az én Bibliám (Gáncs Péter) — — — — —	36
Isten szól hozzánk a Biblián keresztül (Missura Tibor) — — — —	38
Isten az igehirdetésben közli velünk akaratát (Sárkányné Horváth Erzsébet) — — — — —	40
Isten megismerteti magát velünk (Keveháziné Czégényi Klára) — —	41
Milyennek ismertette meg magát Isten? (Missura Tibor) — — — —	113
Kicsoda az ember? (Balogné Szemerei Mária) — — — — —	161
A bűn és következménye (Dr. Nagy István) — — — — —	224
Isten hitre, engedelmességre, szolgálatra hív (Gáncs Péter — Szabóné Mátrai Marianna) — — — — —	305
Kövess engem! (Koczor Tamás — Sárkányné Horváth Erzsébet) —	404
A keresztyén hit Ábrahám történetének a fényében (Simonfay Ferenc — Széll Bulcsu) — — — — —	413
Isten kiválasztó, nevelő és vezető szeretete Jákób és Izsák történetében (Káposzta Lajos — Szabó Lajos) — — — — —	610
Isten vezetése alatt (Győr Sándor) — — — — —	625

EGYHÁZTÖRTÉNETI ÉVFORDULÓK

A fény és árnyék művésze (Bencze Imre) — — — — —	I
A gyakorlat mestere (Dr. Barcza Béla) — — — — —	II
Maszyuk Endre, a tudós professzor (Dr. Barcza Béla) — — — — —	III
Perlaky Gábor (Magassy Sándor) — — — — —	IV
Háromszáz éve halt meg Lang Mátyás soproni lelkész (Magassy Sándor) — — — — —	V
A tolnai evangélikusság újjászervezője: Bárány György (Dr. Fabiny Tibor) — — — — —	VI
1608 (Dr. Barcza Béla) — — — — —	VIII
Egymást segítve (Dr. Barcza Béla) — — — — —	IX
Első asszonyköltőnk (Dr. Barcza Béla) — — — — —	X
Röviden a PEIL-ről (Dr. Barcza Béla) — — — — —	XI
Negyven éves Tessedik Sámuel szobra (Huley Alfréd) — — — — —	XII

AZ IGEHIRDETŐ MŰHELYE

Böjti sorozat: „És ne vigy minket kísértésbe” (Ifj. Szabó Lajos) — — — — —	43
Vízkereszt utáni utolsó vasárnap (Balicza Iván) — — — — —	51
Hetvened vasárnap (Zászkaliczky Pál) — — — — —	53
Hatvanad vasárnap (Fehér Károly) — — — — —	55
Ötvened vasárnap (Tekus Ottó) — — — — —	57
Böjt 1. vasárnapja (Zászkaliczky Péter) — — — — —	59
Böjt 2. vasárnapja (Szalay Tamás) — — — — —	62
Böjt 3. vasárnapja (Keveházi László) — — — — —	119
Böjt 4. vasárnapja (Varga György) — — — — —	122
Böjt 5. vasárnapja (Tóth-Szöllős Mihály) — — — — —	124
Böjt 6. vasárnapja (Szabóné Mátrai Marianna) — — — — —	127
Nagycsütörtök (Nagy László) — — — — —	167
Nagypéntek (Szabó Gyula) — — — — —	169
Nagyszombat (Pintér János) — — — — —	172
Húsvét ünnepe (Csizmazia Sándor) — — — — —	175
Húsvét 2. napja (Ifj. Szabó Lajos) — — — — —	177
Húsvét után 1. vasárnap (Balicza Iván) — — — — —	181
Húsvét után 2. vasárnap (Dr. Nagy István) — — — — —	183
Húsvét után 3. vasárnap (Szirmai Zoltán) — — — — —	186
Templomszentelési ünnep (Sárkány Tibor) — — — — —	188
Húsvét után 4. vasárnap (Józsa Márton) — — — — —	231
Húsvét után 5. vasárnap (Szimon János) — — — — —	233
Mennybemenetel ünnepe (Bohus Imre) — — — — —	236
Húsvét után 6. vasárnap (Káposzta Lajos) — — — — —	238
Pünkösd ünnepe (Bolla Árpád) — — — — —	241
Pünkösd 2. napja (Fehér Károly) — — — — —	243
Szenháromság ünnepe (Bárány Gyula) — — — — —	245
Szenháromság után 1. vasárnap (Ittész János) — — — — —	248
Szenháromság után 2. vasárnap (Botta István) — — — — —	250
Gyülekezeti Segély (Kalácska Béla) — — — — —	253
Ne hagyj el minket, Uram! — Rádiós ígehirdetés (Káposzta Lajos) — — — — —	317
Szenháromság után 3. vasárnap (Pintér János) — — — — —	357
Szenháromság után 4. vasárnap (Zászkaliczky Pál) — — — — —	359
Szenháromság után 5. vasárnap (Csizmazia Sándor) — — — — —	362
Szenháromság után 6. vasárnap (Sárkány Tibor) — — — — —	365
Szenháromság után 7. vasárnap (Pintérné Nagy Erzsébet) — — — — —	369

Szentháromság után 8. vasárnap (Varga György)	— — — — —	371
Szentháromság után 9. vasárnap (Dókáné Lakos Magdolna)	— — — — —	374
Szentháromság után 10. vasárnap (Győri Gábor)	— — — — —	377
Szentháromság után 11. vasárnap (Magyar László)	— — — — —	380
Szentháromság után 12. vasárnap (Bolla Árpád)	— — — — —	383
Szentháromság után 13. vasárnap (Gáncs Péter)	— — — — —	424
Szentháromság után 14. vasárnap (Bohus Imre)	— — — — —	426
Szentháromság után 15. vasárnap (Bálint László)	— — — — —	429
Szentháromság után 16. vasárnap (Balikó Zoltán)	— — — — —	432
Szentháromság után 17. vasárnap (Detre János)	— — — — —	435
Szentháromság után 18. vasárnap (Keveházi László)	— — — — —	437
Szentháromság után 19. vasárnap (Szirmai Zoltán)	— — — — —	440
Szentháromság után 20. vasárnap (Muntagné Bartucz Judit)	— — — — —	443
Aratási hálaadó ünnep (Povázsay Mihály)	— — — — —	446
Reformáció ünnepe (Varga György)	— — — — —	499
Szentháromság után 22. vasárnap (Szebik Imre)	— — — — —	502
Szentháromság után 23. vasárnap (Bárány Gyula)	— — — — —	505
Szentháromság után utolsó vasárnap (Madocsai Miklós)	— — — — —	508
Üdvözíteni és megmenteni — Rádiós igehirdetés (Reuss András)	— — — — —	509
Ádventi sorozat — Ádvent üzenete: Jézus jön! Ádvent kérdése: Hogyan fogadjátok? (Varga György)	— — — — —	631
Ádvent 1. vasárnapja (Magyar László)	— — — — —	638
Ádvent 2. vasárnapja (Sárkány Tibor)	— — — — —	692
Ádvent 3. vasárnapja (Szabóné Mátrai Marianna)	— — — — —	694
Ádvent 4. vasárnapja (Zászkaliczky Péter)	— — — — —	697
Karácsony este (Tekus Ottó)	— — — — —	699
Karácsony ünnepe (Szabó István)	— — — — —	701
Karácsony 2. napja (Kovács Pál)	— — — — —	703
Óév (Józsa Márton)	— — — — —	732
Újév (Ittész János)	— — — — —	734
Újév utáni vasárnap (Szimon János)	— — — — —	737
Vízkereszt ünnepe (Nagy László)	— — — — —	741
Vízkereszt után 1. vasárnap (Benczur László)	— — — — —	744
Vízkereszt után 2. vasárnap (Dr. Nagy István)	— — — — —	746
Vízkereszt után utolsó vasárnap (Dr. Nagy István)	— — — — —	749
Hetvened vasárnap (Fehér Károly)	— — — — —	751
Hatvanad vasárnap (Szabó Lajos)	— — — — —	753
Ötvened vasárnap (Ittész Gábor)	— — — — —	756
Böjt 1. vasárnapja (Botta István)	— — — — —	758
Böjt 2. vasárnapja (Gáncs Péter)	— — — — —	761

Egyháztörténeti évfordulók

Negyven éves Tessedik Sámuel szobra

Tessedik Luther-kabátos szobrát 1942-ben, születése 200. évfordulója alkalmából országos gyűjtésből állíttatta fel a szarvasi egyházközség és a Szarvasi Öregdiákok Szövetsége. „Egyházunk papja, ékessége és büszkesége volt és marad” — írták a gyűjtőívben. *Raffay Sándor* — korábban maga is szarvasi diák — volt a szövetség és a szobor-bizottság elnöke. Az ótemplomi istentisztelet után a földművelésügyi miniszter jelenlétében avatták fel a szobrot.

Az időt visszapergetve: 1942-ben több tanulmány jelent meg életéről. *Ortutay Gyula*, *Czettner Jenő*, *Szelényi Ödön* és *Váczi Elemér* írtak abban az időben életrajztól róla. *Nádor Jenő* bevezetésével és jegyzeteivel — *Zsilinszky Mihály* fordításában — *Önéletrajza* is megjelent.

A szoborra ez a felirat került: „Tessedik Sámuel, 1742—1820. Az Isten hű szolgálója, a nemzet igaz fia, a magyar föld szerelmese, a nép tanító-mestere.” Bal kezét a mögötte levő eke szarvára teszi, jobbjaival kalászt ölel. A szobrot *Keviczky Hugó* készítette. A szoboravatásról többek között teljes terjedelmében beszámolt a *Magyar Föld* című lap, sok képillesztéssel.

Csak felsorolásban emlékezhetünk meg arról, mit tett Szarvason Tessedik 53 évi papsága alatt: templomépítés, gazdasági iskola, öntözés, fásítás (1500 darab akác!), méhészet, falutervezés, szikes talaj javítása, esketésre készülő tanácsolása, olvasóegylet, egészségügyi felvilágosítás, jogi oktatás, 300 féle gyümölcsfa telepítése, állattenyésztés fejlesztése, lucerna elterjesztése, gyapjúfeldolgozás, selyemhernyó-tenyésztés, kertésznők társulása, 53 növény meghonosítása, gyógynövénygyűjtés, népdalkultúra fejlesztése, szülői értekezletek bevezetése, és így tovább.

Mezőgazdasági ismereteit és oktatási rendszerét több országban értékelték, jutalmazták és fel is használták.

Magasabb állásokba hívták, de nem ment, maradt szarvasi népével. Kicsinyes irigység akarta eltörölni művét, de csak egy időre sikerült. Ő volt a magyar paraszt igazi papja és segítője, szószeiken, otthonokban, iskolákban egyaránt. Egy évszázad után kezdték igazán megbecsülni. Ma még inkább tanít bennünket: munkálkodjunk minden tehetségünkkel népünk javán és előmenetelén.

Huley Alfréd